

מי נושא בנטל מס ההכנסה?

מגמות ארוכות טווח והשפעת צעדי מדיניות על משקי הבית בישראל, 2009-2024

גבריאל גורדון

אוקטובר 2026

המכון הישראלי לדמוקרטיה

תוכן עניינים

תקציר 3
מבוא 5
פרק ראשון: מס הכנסה ברמת האוכלוסייה 12
פרק שני: מס הכנסה ברמת משק הבית 16
פרק שלישי: בחינת ההשפעה של שינויים במדיניות המס 28
1. האם רפורמות שהקלו במס הכנסה השיגו את מטרתן? 29
2. מענקי עבודה 35
3. כיצד תשפיע הגבלת נקודות זיכוי בגין ילדים על קבוצות שונות באוכלוסייה? 39
סיכום ודיון 49
מקורות 51
נספחים 53

תקציר*

מחקר זה בוחן כיצד משפיעים בפועל שינויים במערכת מס ההכנסה בישראל על האוכלוסייה , תוך מעבר מניתוח ברמת הפרט לניתוח חדשני ברמת משק הבית. המחקר בוצע באמצעות מיזוג מאגרי נתונים מנהליים של רשות המיסים ומרשם האוכלוסין, המכסים את אוכלוסיית גילי העבודה העיקריים (25-64) בשנים 2009-2024.

אחד הממצאים המרכזיים של המחקר נוגע לאפקטיביות של שני סוגי צעדי מדיניות: אלה שמטרתם להקל על מעמד הביניים, ואלה שנועדו להקל על בעלי הכנסות נמוכות. המחקר בחן כיצד תוספת נקודות זיכוי בגין ילדים, במסגרת ארבע רפורמות/תוכניות (רפורמת טרכטנברג ב-2012, תוכנית "נטו משפחה" ב-2017, תוכנית הפחתת יוקר המחיה ב-2022, והרחבות נוספות ב-2024), השפיעה על עשירוני ההכנסה השונים. הרפורמות והתוכניות הגדילו את ההכנסה הפנויה של מעמד הביניים, בכך שהקטינו את שיעור המס שהוא משלם, והצליחו אפוא במטרתן המוצהרת. אולם הן לא הועילו לבעלי הכנסות נמוכות, שרבים מהם אינם משלמים מס הכנסה, ואף לא לבעלי הכנסות גבוהות, שההשפעה עליהם הייתה זניחה ביחס להכנסתם. תמונה שונה לחלוטין עולה מבחינת תוכנית מענק העבודה, שנועדה להגדיל את ההכנסה הפנויה דווקא בעשירונים הנמוכים ביותר: גם כאן המדיניות הצליחה לעמוד ביעד שהציבה, ועשירוני ההכנסה הנמוכים הם אכן אלה שנהנו ממנה בעיקר. בין קבוצות האוכלוסייה, האוכלוסייה החרדית בלטה במיוחד בהיקף ההנאה מהתוכנית, בעוד ששיעור מקבלי המענק בקרב יהודים שאינם חרדים נמצא במגמת ירידה מתמשכת על פני השנים, ומשקי בית ערבים ממוקמים בתווך שבין שתי הקבוצות.

המבט לאורך עשור וחצי מאפשר גם לזהות מגמות ארוכות טווח. שיעור משקי הבית המשלמים מס הכנסה ירד באופן עקבי לאורך התקופה: מ-77% ב-2009 ל-66% בלבד ב-2024, ירידה של 11 נקודות אחוז. הממצא הבולט ביותר הוא שהפער בין יהודים שאינם חרדים לבין חרדים וערבים הולך ומתרחב- עם השנים שיעור משקי הבית היהודים הלא-חרדים המשלמים מס הכנסה נשאר יחסית קבוע, כאשר סכום המס שהם משלמים עולה. בקרב חרדים וערבים המגמה הפוכה- שיעור המשלמים הולך ויורד, וסכום המס, הנמוך ממילא בהרבה מזה של יהודים שאינם חרדים, נותר כמעט קבוע. מגמות אלה מטרידות במיוחד לנוכח הפרוגרסיביות הגוברת של מערכת מס ההכנסה (הנובעת, למשל, מהוספת מדרגת "מס יסף"), ולאור המגמות הדמוגרפיות של האוכלוסייה.

אחת התובנות המשמעותיות ביותר שעולות מהמחקר היא שמקור הפערים בתשלומי מס ההכנסה בין קבוצות האוכלוסייה אינו נעוץ במדיניות המס או בזיכויים ממנו, אלא בעיקר בפערי השכר. שכרם של יהודים שאינם חרדים גבוה בהרבה משכרם של חרדים וערבים. מכאן נובעת המסקנה שצעדים כגון הגבלת נקודות זיכוי בגין ילדים לא יהיו אפקטיביים כמענה לסבסוד הבין-מגזרי, שכן הבעיה אינה במבנה הזיכויים אלא בכך שרבים מבני קבוצות אלה כלל אינם מגיעים לסף חבות המס. בפרט, בחינה של הגבלת נקודות הזיכוי ל-7, המקבילה למשפחה עם ילדים בגילי 2 ו-5, או בקירוב לשלושה ילדים מעל גיל 3, ממחישה את המסקנה הזו. אף שמדובר בצעד שנועד לכאורה להשפיע בעיקר על משקי בית מרובי ילדים, מאפיין המזוהה עם משקי בית חרדים, בפועל הוא כמעט אינו מרחיב את בסיס המס: רק 2.7% מהחרדים שלא שילמו מס עד כה יתחילו לשלם, לעומת 0.5% בלבד בקרב יהודים שאינם חרדים וערבים. גם בהיבט הכספי ההשפעה

*תודה מיוחדת לפרופ' קרנית פלוג וגלעד בארי שהערותיהם והצעותיהם המועילות תרמו רבות לשיפור הנייר ולהשלמתו. אני מבקש גם להודות לדפנה אבירם-ניצן, דנה בלאנדר, ירדן קידר, רועי קנת-פורטל ומירי גורי על הערותיהם וסיועם.

מזערית, שכן הצעד יפחית לעובדים החרדים 90 ש״ח בלבד מההכנסה הפנויה בחודש, לעומת 29 ש״ח ו-17 ש״ח בקרב יהודים שאינם חרדים וערבים, בהתאמה. כלומר, הצעד אכן משפיע יותר על החברה החרדית ביחס לשתי הקבוצות האחרות, אך, כאמור, ההשפעות הן שוליות.

לבסוף, המחקר מציע גם זווית תיאורטית לדיון. נקודות הזיכוי בגין ילדים אמורות לצמצם פער שקיים גם בין משפחות בעלות הכנסה זהה אך עם צרכים שונים (״אי-שוויון אופקי״) - משק בית עם ארבעה ילדים נושא בנטל כלכלי כבד יותר ממשק בית עם ילד אחד, גם אם שניהם מרוויחים אותו סכום. אלא שהעלות השולית של כל ילד נוסף לא נשארת קבועה, היא יורדת, בין היתר בזכות יתרונות לגודל בהוצאות הבית. עם זאת, המבנה הנוכחי של נקודות הזיכוי לא לוקח את זה בחשבון. מספר הנקודות לכל ילד נקבע רק לפי גילו, לא יורד עם ריבוי הילדים, ואין לו תקרה. קביעת תקרה או מדרגות זיכוי פוחתות לנקודות הזיכוי בגין ילדים, עשויה אפוא להיות מוצדקת מטעמים של עיצוב מדיניות מס ראויה והתאמה טובה יותר בין הזיכוי לעלות השולית האמיתית של ילד נוסף, אך לא כפתרון לצמצום פערים בין-מגזריים, מטרה שאותה המחקר מראה שלא תוכל להשיג.

מבוא

מטרת המחקר

מס הכנסה הוא נדבך מרכזי במערכת המיסוי הישראלית ובמדיניות הכלכלית-חברתית של המדינה. לצד מבנה המס עצמו, המדינה מפעילה מערך נרחב של זיכויים ממס והטבות שונות, שנועדו לשרת מטרות מוגדרות: עידוד תעסוקה, הגדלת ההכנסה הפנויה של הציבור העובד, תמיכה במשפחות עם ילדים, והקלה על אוכלוסיות חלשות.

קיימת תחושה אינטואיטיבית בציבור כי נטל המס (שיעור המס מתוך ההכנסות) הוא גבוה ומהווה עול משמעותי על הציבור. בהמשך נראה כי ביחס למדינות אחרות נטל המס בישראל הוא דווקא נמוך, ובישראל נטל המס הוא בעיקר על בעלי ההכנסות הגבוהות, שכן מערכת המס היא פרוגרסיבית (כלומר, ככל שההכנסה גבוהה יותר, כך גדל חלקה המשולם למס הכנסה).

המחקר יבחן את האפקטיביות של הכלים שהמדינה מפעילה, זיכויים ממס ומענק עבודה, למול המטרות שהם נועדו להשיג: הצלחתם של זיכויי המס בהקלה על מעמד הביניים ושל מענקי העבודה על המעמד הנמוך.

לצד זאת, המחקר בוחן כיצד מדיניות המס משפיעה על קבוצות אוכלוסייה שונות: יהודים שאינם חרדים, חרדים וערבים. כפי שיוצג בהמשך, קיימים פערים גדולים בנטל המס בין הקבוצות, הנובעים בעיקרם מפרופיל השכר (והתעסוקה) של כל קבוצה. השאלה המרכזית היא כיצד, בהינתן פערי שכר אלה, משפיעה מדיניות שנועדה להקל על מעמד הביניים או על המעמד הנמוך הן ברמת כלל האוכלוסייה והן על כל קבוצה בנפרד.

כדי לענות על שאלה זו, המחקר יציג תחילה את המציאות שבתוכה פועלת המדיניות, כלומר כיצד מדיניות המס והזיכוי ממס מיושמת באוכלוסייה, ובעיקר יבחן אותה מנקודת ראות של משקי הבית שבו מתקבלות ההחלטות הכלכליות. רק לאחר מכן ניגש המחקר לשאלה המרכזית- האם ועד כמה צעדי מדיניות מצליחים לעמוד במטרות המדיניות המוצהרות?

רקע

תחילה לשם הנוחות, טבלה 1 מציג מילון מונחים שיסייעו בהבנת המושגים שיובאו בחלק זה

טבלה 1: מילון מונחים

מונח	הסבר
מס שולי	שיעור המס שנקבע לפי גובה השכר, או "השקל האחרון שנצבר"
מס אפקטיבי	המס המשולם בפועל לאחר שקלול של כל מדרגות המס והזיכויים
מס ישיר	מס המוטל על ההכנסה או העושר של אדם (או תאגיד)
מס עקיף	מס המוטל על צריכה או עסקאות (מגולם במחיר של המוצר / השירות)
מסי עבודה	מס הכנסה, מס בריאות ותשלומי ביטוח לאומי
פרוגרסיביות	ככל שההכנסה גבוהה יותר, כך גדל חלקה המשולם למס הכנסה

כמה מס הכנסה משלם משק בית בישראל? מס ההכנסה בישראל נגבה ברמת הפרט, ומדיניותו נקבעת על-פי קריטריונים הקשורים בעיקר לנתוני הפרט ולא לנתוני משק הבית. אולם החלטות כלכליות מתקבלות על-פי רוב ברמת משק הבית. מחקר זה יציג כיצד מדיניות המס ש"על הנייר" (גביית מס וזיכוי מס) מיתרגמת למשקי בית, ויבדוק כיצד היא מיושמת בפועל בקרב העשירונים השונים וקבוצות אוכלוסייה שונות.

מבנה מערכת המס בישראל

מערכת מס ההכנסה בישראל היא מערכת פרוגרסיבית שבנויה לפי שש מדרגות מס (או שבע החל מ-2013, אם נתייחס למס יסף כמדרגת מס), שבהן שיעור המס השולי עולה עם ההכנסה. בשנת 2024, השנה העדכנית ביותר שלגביה עמדו לרשותנו נתונים מנהליים, נעו המדרגות בין 10% על הכנסה חודשית עד 7,010 ש"ח לבין 50% על ההכנסות הגבוהות ביותר (מעל 60,130 שקלים בחודש). לצד מבנה המדרגות פועל מערך נרחב של זיכויים ממס, המפחיתים את חבות המס בסכום קבוע לכל נקודת זיכוי (בשנת 2024, שווי של נקודות זיכוי עמד על 2,904 ש"ח לשנה). כל תושב ישראלי זכאי באופן אוטומטי ל-2.25 נקודות זיכוי בגין תושבות, ונשים זכאיות ל-0.5 נקודות נוספות (2.75 בסך הכול). מעבר לאלה ניתנות נקודות זיכוי בגין ילדים (שמספרן משתנה לפי גיל הילד ומין ההורה), ומגורים בישובים מוטבים, וכן נסיבות נוספות. מערך זיכויים זה הוא שיוצר את הפער בין המס הסטטוטורי (ללא זיכויים) לבין המס המשולם בפועל, פער שייבחן במחקר זה.

בשנת 2025 מדרגות המס, בשילוב עם נקודות זיכוי לתושב, יוצרות מערכת שבה שכירים המרוויחים עד כ-5,445 שקלים בחודש בקרב גברים, ו-6,655 ₪ בחודש בקרב נשים אינם משלמים מס הכנסה כלל. אישה עם שני ילדים בגילי 2 ו-6+ תשלם מס החל ממשכורת חודשית של 15,613 שקלים וגבר במצב הזה יחל לשלם מס בגובה שכר של 13,798 שקלים. באשר לזיכוי ממס, דוח הכנסות המדינה מראה כי היקף הטבות המס מסתכם ב-4.5 אחוזי תוצר (כ-94 מיליארד שקלים בשנה), נתון שאינו חריג ביחס לממוצע ה-OECD (ואף נמוך במעט). עוד נמצא כי סעיף הזיכוי ממס בגין ילדים מהווה את ההטבה השנייה בגודלה, ובשנת 2024 עומדת על 13.7 מיליארד שקלים, פי 5 בערכי תוצר ביחס לשנת 2011 (דוח הכנסות המדינה, 2026).

חשוב להבחין גם בין שני מושגים מרכזיים שישמשו אותנו במחקר. "שיעור המס השולי"- שיעור הנקבע לפי גובה השכר, או "השקל האחרון שנצבר". "שיעור המס האפקטיבי"- לעומת שיעור המס השולי, שיעור המס האפקטיבי משקלל את כלל המדרגות ואת כלל הזיכויים, ומשקף את נטל המס כפי שהעובד חווה אותו. דהיינו, כמה מס הכנסה הוא משלם בפועל כאחוז מהכנסתו ברוטו. לצורך הניתוח במחקר זה, האוכלוסייה חולקה לקבוצות הכנסה בהתאם למדרגת המס השולי הגבוהה ביותר שאליה מגיעה הכנסתם השנתית. חלוקה זו נבחרה משום שמדרגות המס הן הערוץ המרכזי שדרכו ניתן לבצע שינויים במדיניות.[1] ברמת משק הבית, עשירוני ההכנסה חושבו באמצעות סכום ההכנסות נטו של שני בני הזוג, מחולק במספר הנפשות הסטנדרטיות במשק הבית.[2]

[1] למשל, בשנת 2026 בוצע ריווח של מדרגות מס ההכנסה, שהשפיע בעיקר על העשירונים הגבוהים והבינוניים. כיוון שהנתונים העומדים לרשותנו הם עד 2024, מחקר זה אינו בוחן את ההשפעות של מהלך זה.

[2] עם גידול משפחה בנפש נוספת, צרכיה גדלות בשיעור קטן יותר, בשל יתרונות לגודל בצריכה של משק הבית. לכן תוספת ההכנסה הדרושה לשמירה על רמת חיים קבועה פוחתת עם כל נפש נוספת. כדי להשוות בין רמות חיים של משפחות בגדלים שונים, פותח מדד ה"נפש הסטנדרטית", המתרגם את גודל המשפחה למספר תקני. הסולם מבוסס על משפחה בת שתי נפשות, שמיוחסות לה שתי נפשות תקניות.

מחקר זה בוחן כיצד מערכת המס הפרוגרסיבית בישראל משפיעה על משקי הבית. מס הכנסה וביטוח לאומי, המהווים יחד כמעט מחצית מסך הכנסות המס בישראל כמו גם במדינות ה-OECD, אינם רק מקור משמעותי למימון הוצאות ציבוריות, יש להם השפעה על התפלגות ההכנסות ועל משתנים כלכליים נוספים, ובהם השתתפות בשוק העבודה, שכן הם משפיעים על החלטות של משקי הבית ושל מעסיקים (OECD, 2026). מנקודת מבט של המדינה, קיים מתח בין הרצון להגדיל את המס, שיוביל לגידול בהיקף השירותים וההעברות שהיא יכולה לספק,[3] לעומת הפחתת מס שתוביל לגידול בהכנסה הפנויה של הפרט ובתמריץ לעבוד. בנוסף לכך, ראוי לציין גם את נקודת המבט של ציבור משלמי המיסים, ואת תחושת ההוגנות של הנושאים בנטל.

בהקשר של הפחתת מס, נמצא כי הפחתות הממוקדות לבעלי הכנסה נמוכה-בינונית מובילות לגידול משמעותי בתעסוקה בהשוואה להפחתות מס דומות לבעלי הכנסה גבוהה. הסיבה לכך נובעת מהגמישות בהיצע העבודה בתחתית התפלגות השכר ונטייה שולית גבוהה יותר לצרוך[4] (Zidar, 2019). נציין כי במחקר נבחן את השפעתן של הפחתות המס שבוצעו בישראל בשנים האחרונות על שיעור המס המשולם (ולא על התעסוקה), הן בקרב קבוצות הכנסה שונות והן בקרב קבוצות אוכלוסייה שונות.

השוואת נטל המס למדינות מפותחות, ופערים בין קבוצות אוכלוסייה במדינה

מבט על נטל המס הכולל[5] בישראל ביחס למדינות המפותחות מראה כי בישראל הנטל נמוך יותר. על פי דוח Revenue Statistics של ה-OECD לשנת 2025, יחס המס לתוצר בישראל עמד על 30.9% ב-2024, לעומת ממוצע של 34.1% בקרב ממוצע ה-OECD (OECD, 2025a). מאידך נמצא כי נטל המס העקיף בישראל הוא יותר גבוה בכל עשירון בהשוואה בין-לאומית. אולם, אם מוסיפים את המסים הישירים, נטל המס בקרב עשירוני 5–8 נמוך בהשוואה בין-לאומית, אך גבוה יותר בשאר העשירונים (דוח בנק ישראל לשנת 2025, פרק ו').

אולם כשמדובר בנטל המס על עבודה,[6] דוח ה-Taxing Wages של ה-OECD (2025b) מצא כי שיעור המס הממוצע נטו על שכיר בודד בישראל עמד על 19.6% ב-2024, לעומת 25.0% בממוצע ה-OECD. מרווח המס (Tax Wedge[7]) בישראל עמד על 23.9% בלבד, לעומת 34.9% בממוצע ה-OECD. עבור עובד נשוי עם שני ילדים, מרווח המס נמוך עוד יותר, 18.9% לעומת 25.7% ב-OECD. הדוח מציין כי זיכוי במס בגין ילדים מקטין את מרווח המס ביחס לעובדים ללא ילדים, אולם הקיטון במרווח המס בגין ילדים הוא נמוך בישראל, ביחס לממוצע ה-OECD (5 נק' אחוז לעומת 9.2 נק' אחוז, בהתאמה).

למרות שנטל המס הכולל אינו גבוה בישראל ביחס לעולם המפותח, הוא מתפלג באופן חד מאוד. ניתוח של רשות המסים שפורסם בשנת 2025 הראה כי העשירון העליון משלם 62.9% מכלל המס הישיר על הכנסות מעבודה הנגבה בישראל, למרות שחלקו בהכנסה הכוללת עומד על כ-45.6%. שני העשירונים העליונים ביחד אחראים ליותר מ-80% מהמס הישיר, בעוד שחמישה העשירונים התחתונים, מחצית מכלל האוכלוסייה

[3] אולם בהגדלה מופרזת במיסים קיימת הסיכון שהמהלך יפגע בתמריץ לעבוד (או להעלמת מס) שיביא לירידה בהכנסות ממסים

[4] בהשוואה לבעלי הכנסות גבוהות, חלק גדול יותר משכרם הולך לצריכה (שכן שכרם נמוך יותר. בנוסף לכך, לבעלי הכנסות גבוהות נטייה גבוהה יותר לחסוך).

[5] סך המסים שהממשלה גובה ביחס לתוצר.

[6] סך המסים המנוכים מתוך שכר הברוטו.

[7] ההפרש בין תשלום המעסיק עבור השכיר, לבין הסכום שהשכיר מקבל בפועל.

העובדת, משלמים יחדיו 3.6% בלבד (רשות המסים, 2025). ריכוז זה הוא תוצר של שילוב בין שיעורי מס שוליים גבוהים בחלק העליון של ההתפלגות לבין מערכת הזיכויים הנרחבת, הפוטרת בפועל את רוב מבעלי ההכנסות הנמוכות מתשלום מס (כפי שנראה להלן, במקרים רבים נקודות זיכוי מעטות מספיקות כדי לפטור ממס).

בהמשך לכך, מחקר שבחן את התרומה של מסי העבודה (הכולל מס הכנסה, ביטוח לאומי ומס בריאות) לפי קבוצות האוכלוסייה מצא כי יהודים שאינם חרדים מיוצגים ביתר בקבוצות הכנסה הגבוהות, ולעומתם האוכלוסייה החרדית, המהווה כ-15% מאוכלוסיית גיל העבודה, תורמת רק 5% מסך הכנסות המדינה ממיסי עבודה. אילו חרדים היו משתלבים בשוק העבודה בשיעורים דומים ליהודים שאינם חרדים, המשק היה מרוויח 9.5 מיליארד ש״ח נוספים בהכנסות ממס בשנת 2025 בלבד, וכל עובד שאינו חרדי נושא כתוצאה מכך תוספת של כ-3,540 ש״ח בשנה במסים (גורדון, 2025). פערים אלה נובעים משילוב של השכלה שאינה כוללת לימודי ליבה, שיעורי תעסוקה נמוכים יותר (בעיקר בקרב גברים חרדים), היקף תעסוקתי מוגבל (בעיקר בקרב נשים חרדיות), ועבודה בשכר נמוך. דוח בנק ישראל לשנת 2025 (פרק א׳) מצביע על אתגרים מבניים דומים: פריון עבודה נמוך, שיעורי תעסוקה נמוכים בקרב נשים ערביות וגברים חרדים, והיעדר לימודי ליבה, המשתקפים ישירות בבסיס המס המצומצם של המשק (דוח בנק ישראל, 2026).

חשוב להבהיר את מקומו של המחקר הנוכחי לצד דוחות תקופתיים שמפרסמים גופים ממשלתיים, כגון רשות המסים ובנק ישראל, על התפלגות נטל המס. הדוחות הקיימים מציגים בעיקר תמונת מצב שנתית של גביית המס בפועל. החידוש במחקר הנוכחי הוא במעקב אחר מגמות על פני תקופה של שש עשרה שנה (2009 עד 2024), המאפשר מעקב רציף אחר מגמות בתשלומי מס הכנסה באוכלוסייה, ובתוך קבוצות שונות (על פי רמת הכנסה או קבוצות אוכלוסייה) על פני זמן. עם זאת, עיקר החידוש של המחקר מצוי בחלקיו השני והשלישי, המרחיבים את הניתוח לרמת משק הבית[8] (המשלב בין הכנסות שני בני הזוג, מספר הילדים ומכלול הזיכויים, מה שיוצר את ״תמונת המס״ המלאה של משק בית), וכאמור, הבוחנים את אפקטיביות המדיניות בחתך לפי קבוצות רלוונטיות.

נדגיש כי המחקר אינו עוסק בהשפעת מערכת המס על החלטות כלכליות, אלא מספק מבט תיאורי על כיצד מדיניות המס באה לידי ביטוי בפועל, ברמת הפרט, ברמת משק הבית ובחתך קבוצות אוכלוסייה. בחלקים שבהם המחקר עורך סימולציה על השפעות של שינוי במדיניות, הוא אינו מניח שינוי התנהגותי בתעסוקה הנובע מהשינויים.

זיכוי ממס בגין ילדים

מחקר זה עוסק גם בהרחבה בזיכוי מס בגין ילדים. נציין כי מוטיבציה עיקרית למתן זיכוי ממס בגין ילדים היא קידום עקרון ״השוויון האופקי״, לפיו פרטים עם ילדים, שלהם עול כלכלי גבוה יותר לעומת מקביליהם ללא ילדים, יקבלו הקלה דרך מערכת המס (Musgrave, 1959; Kaplow, 1992).

מנגנון נקודות הזיכוי בגין ילדים עוגן לראשונה בחקיקה ישראלית בשנת 1975. מאז חלו שינויים רבים בכללי הזכאות, בגובה נקודת הזיכוי ובחלוקתה בין ההורים, כאשר המגמה הכללית לאורך העשור האחרון הייתה הרחבה משמעותית של הטבה זו (״רפורמת טרכטנברג״ בשנת 2012, תכנית ״נטו משפחה״ בשנת 2017,

[8] כאשר חלק זה בעיקר עוסק במשקי בית עם שני בני זוג, שבו יש לפחות עובד אחד.

תכנית "הפחתת יוקר המחיה" בשנת 2022, ו"חוק הסיוע להורים לילדים עד גיל 3" בשנת 2024. בהקשר זה ראו נספח 6 המרכז את נקודות הזיכוי הניתנות להורים לילדים, ע"פ גילי הילדים).

כאמור, מחקר זה בוחן הן את ההשפעה של הרחבת נקודות הזיכוי בגין ילדים לאורך השנים, והן תרחיש תיאורטי לפיו נקודות הזיכוי בגין ילדים היו מצטמצמות או מתאפסות.

הטבות לבעלי הכנסות נמוכות שלא דרך מערכת המס (מענק עבודה)

כאמור, בעלי הכנסות נמוכות מאוד אינם מגיעים לסף תשלום מס הכנסה, ולכן הטבות בצורת נקודות זיכוי במס, אינן רלוונטיות עבורם. במחקר זה נבחנה ההשפעה בפועל של תכנית "מענק העבודה" (המכונה גם "מס הכנסה שלילי", אולם שם זה מוטעה כיוון שאין קשר למערכת המס), כדי לבחון האם המדיניות אכן הצליחה לשפר את המצב הכלכלי של העשירונים הנמוכים.

תכנית זו, הקיימת מאז שנת 2007, הוקמה כדי לשפר את רווחתן של משפחות עובדות ששכרן מדורג ברמות השכר הנמוכות, באמצעות מתן תמריץ ליציאה לשוק העבודה, הגדלת ההכנסה הפנויה, וצמצום העוני ואי-השוויון בקרב משפחות שלפחות אחד מבני הזוג בהן עובד (מבקר המדינה, 2020). כיום מענק עבודה מהווה תוספת להכנסה המשולמת לשכירים או עצמאים בגיל 21 ומעלה ועם ילדים (או גיל 55 ומעלה ללא ילדים), ויכולה להגיע עד ל-4,000 שקלים בשנה (תלוי בגובה הכנסה, מספר ילדים וגיל). לאורך השנים חל שינוי בסכום המענק בכמה נקודות זמן: ב-2012, בעקבות הגדלת המענק לאמהות עובדות, ב-2018, כהוראת שעה שחלה על שנת המס 2018 בלבד, ובמסגרתה גם הושוו סכומי המענק בין גברים לנשים; וב-2022, שבה נרשם גידול נוסף בסכום המענק בקרב הזכאים לו.

ברנדר וסטרבצ'ינסקי (2020) בחנו את תכנית מענק העבודה, המבוססת על הכנסה אישית, בניגוד לתוכניות בארה"ב ובבריטניה המבוססות על הכנסה משפחתית. הם מצאו כי העיצוב הישראלי, שבו אין תלות הדדית בין הזכאות של בני הזוג, מצמצם את ההשפעות השליליות על תעסוקת נשים נשואות שנמצאו בתוכניות המבוססות על הכנסה משפחתית. עוד נמצא כי עלייה של 100 ₪ במענק החודשי מפחיתה ב-0.6 נקודות אחוז את ההסתברות של זכאי להפסיק לעבוד. ממצאים אלה מדגימים כי עיצוב המנגנון (הכנסה אישית מול משפחתית) משפיע על יעילות התוכנית, וכי כלי מדיניות כגון מס הכנסה שלילי עשויים להיות אפקטיביים יותר בסיוע לאוכלוסיות שאינן נושאות בחבות מס מלכתחילה, ושלכן מנגנוני זיכוי ממס אינם נגישים להן.

על פי דוח מבקר המדינה, בשנות המס עד ל-2018 שולמו לזכאים 8.6 מיליארד ש"ח כמענקי עבודה, ו-2.37 מיליון אזרחים קיבלו מענק. גובה המענק הממוצע לשנת המס 2017 עמד על 3,660 ש"ח. שיעור המיצוי, כלומר חלקם של מקבלי המענק בפועל מתוך כלל הזכאים הפוטנציאליים, עמד בתחילת התוכנית על רמות נמוכות מאוד (46.7% ב-2007, וירידה חדה ל-39.9% ב-2008), עלה בהדרגה עם השנים, והתייצב סביב 70–65% מ-2014 ואילך.

הדוח מצא כי במגזר הערבי יש מיצוי נמוך של קבלת המענקים, בעוד שבקרב החברה החרדית שיעור הזכאים מבין מגישי התביעות גבוה משיעור הזכאים בכלל האוכלוסייה.

מחקר זה לא יבחן את שיעור המימוש בקרב הזכאים, אלא ינתח עד כמה כלי המדיניות הצליח להגדיל את ההכנסה הפנויה בקרב העשירונים הנמוכים מזווית משקי הבית ובחלוקה לקבוצות האוכלוסייה במהלך השנים שבהן קיימים נתונים (2011 עד 2022).

מבנה המחקר

המחקר מחולק לשלושה חלקים. הפרק הראשון עוסק בתיאור המיסוי האפקטיבי ברמת האוכלוסייה וברמת קבוצות הכנסה שונות. חלק זה בוחן כיצד שיעור המס מתפתח על פני זמן בקרב קבוצות אלה (המוגדרות בהתאם למדרגות המס השוליות), וכן כיצד מתפלגת אוכלוסיית השכירים בין קבוצות ההכנסה על פני שנים. כמו-כן, נציג גם את תמונת המאקרו של הגבייה- עלות מערך הזיכויים למדינה.

הפרק השני, ואחד החידושים המרכזיים של המחקר, מרחיב את ההסתכלות התיאורית מרמת הפרט לרמת משק הבית- זוגות נשואים וילדיהם עד גיל 18.[9] הרחבה זו אינה טכנית בלבד- מס ההכנסה מוטל על הפרט, אך הרווחה הכלכלית נחווית ברמת משק הבית, ולכן ניתוח ברמת הפרט עלול לפספס את מצבו הכלכלי האמיתי של משק הבית. למשל, שני פרטים בעלי שכר זהה עשויים להשתייך לסוגי משקי בית שונים- האחד מפרנס יחיד לצד בן זוג ללא הכנסה, והשני חלק מזוג בעל שתי הכנסות- הבדל שאינו נצפה כשבוחנים את הנתונים ברמת הפרט.

ולכן הפרק ממפה תחילה את דפוסי הנישואין בין בני זוג לפי קבוצות הכנסה[10] ואת מספר ילדיהם, המלמדים כיצד מצטרפים נתונים אלה לכדי עשירון הכנסה של משק הבית. לאחר מכן הוא מנתח מגמות לאורך זמן בדפוסי התשלום למס הכנסה- שיעור משלמי המס ושיעור המס המשולם. הניתוח מתבצע הן ברמת האוכלוסייה הכללית על פני עשירונים, והן בחלוקה לשלוש קבוצות אוכלוסייה- יהודים שאינם חרדים, חרדים וערבים.

הפרק השלישי עובר מתיאור המציאות לבחינת המדיניות, ועוסק בשלוש סוגיות. הראשונה בוחנת ארבע רפורמות/תוכניות שהרחיבו זיכויי מס למשפחות עם ילדים (טרכטנברג 2012, "נטו משפחה" 2017, הפחתת יוקר המחיה 2022 והרחבות נוספות ב-2024) באמצעות השוואה לתרחיש-נגד (המניח כי הרפורמות לא התרחשו). השנייה בוחנת את תוכנית מענק העבודה, שנועדה להיטיב עם בעלי הכנסה נמוכה ופועלת מחוץ למנגנון הזיכוי ממס. השלישית צופה פני עתיד ובוחנת, באמצעות סימולציה (המניחה שלא יחול שינוי בהתנהגות בתעסוקה), את ההשפעה הצפויה של הגבלת נקודות זיכוי בגין ילדים על קבוצות אוכלוסייה שונות- מהגבלה ל-7 נקודות (נקודות זיכוי המתקבלות מ-2 או 3 ילדים, תלוי בגילם) ועד ביטול מלא.

מתודולוגיה

<u>אוכלוסיית המחקר:</u> המחקר מתבסס על נתונים מנהליים המכסים את כלל אוכלוסיית גילי העבודה בישראל (25–64) בכל אחת מהשנים 2009–2024. עובדים עצמאיים הוסרו מהניתוח, שכן כרגע אין בידינו נתונים מנהליים על תשלומי המסים שהם משלמים, מה שמונע ניתוח של אוכלוסייה זו בסוגיות הקשורות

[9] נדגיש כי חלק זה במחקר כולל משקי בית עם שני בני זוג הרשומים כנשואים או ידועים בציבור ע"פ מרשם האוכלוסין, ואינו כולל משפחות חד-הוריות או משקי בית עם זוגות שאינם רשומים במרשם האוכלוסין.
[10] כלומר מיפוי של אילו סוגי נישואין הם הנפוצים ביותר- הכנסה נמוכה/גבוהה עם הכנסה נמוכה/גבוהה.

לתשלומי מסים.[11] כמו כן, פרטים שהכנסתם השנתית נמוכה מ-20% מהשכר המינימום השנתי[12] סווגו כ"לא עובדים", זאת מתוך הנחה כי רמת הכנסה כה נמוכה אינה משקפת השתתפות מהותית בשוק העבודה. סך האוכלוסייה במחקר משתנה בכל שנה (מכ-3.4 מיליון בשנת 2009 לכ-3.9 מיליון בשנת 2024).

הגדרת משק בית: משק בית הוגדר כזוג הנשוי או מוכר בציבור (הרשום במשרד הפנים) באותה שנת מס, בצירוף ילדיהם עד גיל 18.[13] הגדרה זו מאפשרת לבחון את "תמונת המס" המלאה של משק הבית- שילוב ההכנסות של שני בני הזוג, מספר הילדים וגיליהם, ונטל המס של משק הבית. נציין כי בפרק העוסק במשקי בית הסרנו משקי בית שבהם לפחות אחד הפרטים היה עצמאי באותה השנה.[14] עשירון משק הבית חושב באמצעות חלוקה של הכנסות הנטו של שני בני הזוג במספר הנפשות הסטנדרטיות במשק הבית.

מאגרי נתונים: המחקר נערך במסגרת חדר המחקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), המאפשר מיזוג של מאגרי נתונים מנהליים שונים ברמת הפרט.[15] שני מקורות עיקריים שימשו בסיס לניתוח: הראשון, רשות המיסים, שסיפקה נתונים על הכנסות ברוטו ועל תשלום מס הכנסה בפועל[16] עבור כל פרט (מחקר זה אינו כולל התייחסות לתשלומי ביטוח לאומי או מס בריאות).[17] השני, מרשם האוכלוסין, המאפשר לקשור בין בני זוג ולזהות את מספר הילדים במשק הבית בכל שנה.

ניקוי נתונים: בתהליך מיזוג המאגרים זוהו פרטים שהופיעו במאגר ההכנסות של רשות המיסים כבעלי הכנסה ברוטו (ולפיכך סווגו כעובדים), אך לא הופיעו כלל במאגר תשלומי מס ההכנסה. כדי להימנע מהטיה בנתונים- פרטים אלה הוסרו מהניתוח כדי להבטיח שהנתונים משקפים באופן אמין הן הכנסות והן תשלום מס.[18]

חלוקת האוכלוסייה לקבוצות הכנסה: לצורך הניתוח, אוכלוסיית המחקר חולקה לקבוצות הכנסה בהתאם למדרגת המס השולי הגבוהה ביותר שאליה מגיעה הכנסתם. כך, למשל, מי שהכנסתו החודשית אינה חוצה את הסף של מדרגה 1 שייך ל"קבוצת הכנסה 1" או "מדרגה 1", מי שהכנסתו חוצה את סף מדרגה 1 אך לא את סף מדרגה 2 שייך ל"קבוצת הכנסה 2" או "מדרגה 2", וכן הלאה. קבוצה נוספת- "ללא הכנסות"- כוללת את מי שלא דיווח על הכנסות כלשהן, או שהכנסותיהם נמוכות מאוד.[19] נדגיש כי הקבוצות חולקו לפי גובה ההכנסה השנתית ולא החודשית (למשל אם פרט עבד למשך חודש אחד, והרוויח 50 אלף שקלים, הוא עדיין משתייך לקבוצת הכנסה 1, כיוון שמס ההכנסה נגבה בהתאם להכנסה השנתית.[20] החלוקה לקבוצות הכנסה היא כזו משום שמדובר בערוץ מרכזי שדרכו אפשר לבצע שינויים במדיניות, באמצעות אחד משני הכלים: שינוי של גובה מדרגות המס או שינוי של שיעור מס שולי.

הטבלה הבאה ממחישה את החלוקה לקבוצות על בסיס נתוני שנת 2024, השנה האחרונה שלגביה קיימים נתונים מנהליים מעודכנים:

טבלה 2: סף ההכנסה החודשית לכל מדרגת מס בשנת 2024

הכנסה חודשית ברוטו עד (₪)[21]	מדרגה	שיעור מס שולי

[11] הנגשת נתונים אלה תאפשר ביצוע מחקר דומה על אוכלוסיית העצמאים.
[12] מדובר בשכר המינימום המבוסס על לוחות הביטוח הלאומי - https://www.btl.gov.il/Mediniyut/GeneralData/Pages/%D7%A9%D7%9B%D7%A8%20%D7%9E%D7%99%D7%A0%D7%99%D7%9E%D7%95%D7%9D.aspx
[13] על פי ניתוח של סוגי משקי בית, לוח 2.44 בפרק "אוכלוסיות" בשנתון הסטטיסטי של הלמ"ס (לשנת 2025), מתוך 3.03 מיליון משקי בית – 77% ממשקי הבית מוגדרים כ-"משפחתיים", עם לפחות 2 נפשות, ו-74% הם משקי בית שבהם משפחה אחת.
[21] במונחי הכנסות שנתיות (כלומר, הנתונים בטבלה הם הנתונים המופיעים בטבלאות רשות המסים, מחולקים ב-12), מעוגל למאה הקרובה.

7,000~	מדרגה 1	10%
10,100~	מדרגה 2	14%
16,200~	מדרגה 3	20%
22,400~	מדרגה 4	31%
46,700~	מדרגה 5	35%
60,100~	מדרגה 6	47%
מעל 60,100~ (מס יסף)[22]	מדרגה 7	50%

בחינת מדרגות המס השוליות בין 2009-2025 מעלה תמונה של יציבות יחסית. כאמור, השינוי המבני המשמעותי ביותר היה הוספת מדרגת "מס יסף" בשיעור 50% ב-2013, שנועדה להגדיל את הגבייה מבעלי הכנסות גבוהות במיוחד, לצד הפחתה הדרגתית של מדרגה 3 מ-23% ל-20%, שנועדה להקל על מעמד הביניים. ספי ההכנסה עצמם עודכנו לאורך השנים במונחים שוטפים, בקצב שנתי ממוצע של 1%–3% בכל המדרגות פרט לגבוהה ביותר, אך במונחים ריאליים השינוי היה מינורי, ובחלק מקבוצות ההכנסה אף נרשמה ירידה קלה. להרחבה, ראו נספח 1 המתאר את השינויים במדרגות המס השוליות וספי ההכנסה לאורך השנים שבין 2009-2025.

פרק ראשון: מס הכנסה ברמת האוכלוסייה

לפני שניגשים לליבת המחקר, העוסקת בשאלה כיצד המדיניות של מס ההכנסה והזיכויים ממס באות לידי ביטוי ברמת משקי הבית, חשוב קודם להבין כיצד הן באות לידי ביטוי מנקודת מבט של הפרטים באוכלוסייה. וזאת משום שמדיניות מס ההכנסה נקבעת על-פי קריטריונים של הפרט ולא של משק הבית.

תרשים 1 מציג את הרכב האוכלוסייה לפי קבוצות הכנסה, כפי שהוגדרו על-פי מדרגות המס. הממצאים מלמדים כי הקבוצות הגדולות ביותר באוכלוסייה הן דווקא אלה שאינן עובדות ואלה בעלות שכר נמוך: יחד הן היוו כ-56% מהאוכלוסייה בשנת 2009, וכ-47% בשנת 2024.

עם זאת, תמונה זו אינה סטטית. לאורך התקופה הנסקרת צמחו במידה ניכרת קבוצות ההכנסה הבינוניות (בעיקר מדרגות 3–5), במקביל לירידה חדה בשיעור המשתייכים למדרגה השנייה וקבוצת חסרי ההכנסה.

---

[15] נדגיש כי הנתונים המונגשים לחוקרים הינם מותממים ואינם מאפשרים זיהוי של פרטים. בהזדמנות זו אבקש להודות לצוות חדר המחקר: סיגלית מזא"ה, ג'וליה וידר וענת כץ-אברם. תודה מיוחדת לאשת הקשר שלנו במחקר זה- ורד רפאל.

[16] נציין כי אין בידינו היכולת להפריד בין סכום הזיכוי ממס הנובע מנקודות זיכוי, לבין זיכוי ממס בגין תרומות, ולכן אנו מתייחסים לזיכוי מתרומות כמשקפות מדיניות ממשלתית בדומה לנקודות זיכוי. במחקר נתייחס לבעייתיות שיכולה לנבוע מהנחה זו, וכן לניתוח המראה כיצד הבעיה למעשה אינה קיימת.

[17] חשוב לציין כי רכיבים אלה פועלים על פי כללים שונים מאלה של מס ההכנסה- הם מוטלים בשיעורים אחידים יחסית ועד לתקרת הכנסה. עם זאת, מכיוון שכללי החישוב שלהם (ובפרט מנגנון הזיכוי) נבדלים מאלה של מס ההכנסה, שילובם בניתוח היה מחייב מסגרת נפרדת. הבחירה להתמקד במס ההכנסה אינה פוגמת בממצאים המרכזיים של המחקר, העוסקים בפערים בין קבוצות אוכלוסייה בתוך מערכת מס ההכנסה עצמה. ניתוח הכולל את הרכיבים הנוספים בתוך מכלול נטל המס הישיר יידון במחקר המשך.

[18] למשל, בשנת 2023, פרטים אלה היוו 3.2% מאוכלוסיית השכירים. בשנת 2024 לא הופיעו בעיות מהסוג הזה.

[19] כאמור, הכנסה שנתית של פחות מ-20% משכר המינימום השנתי.

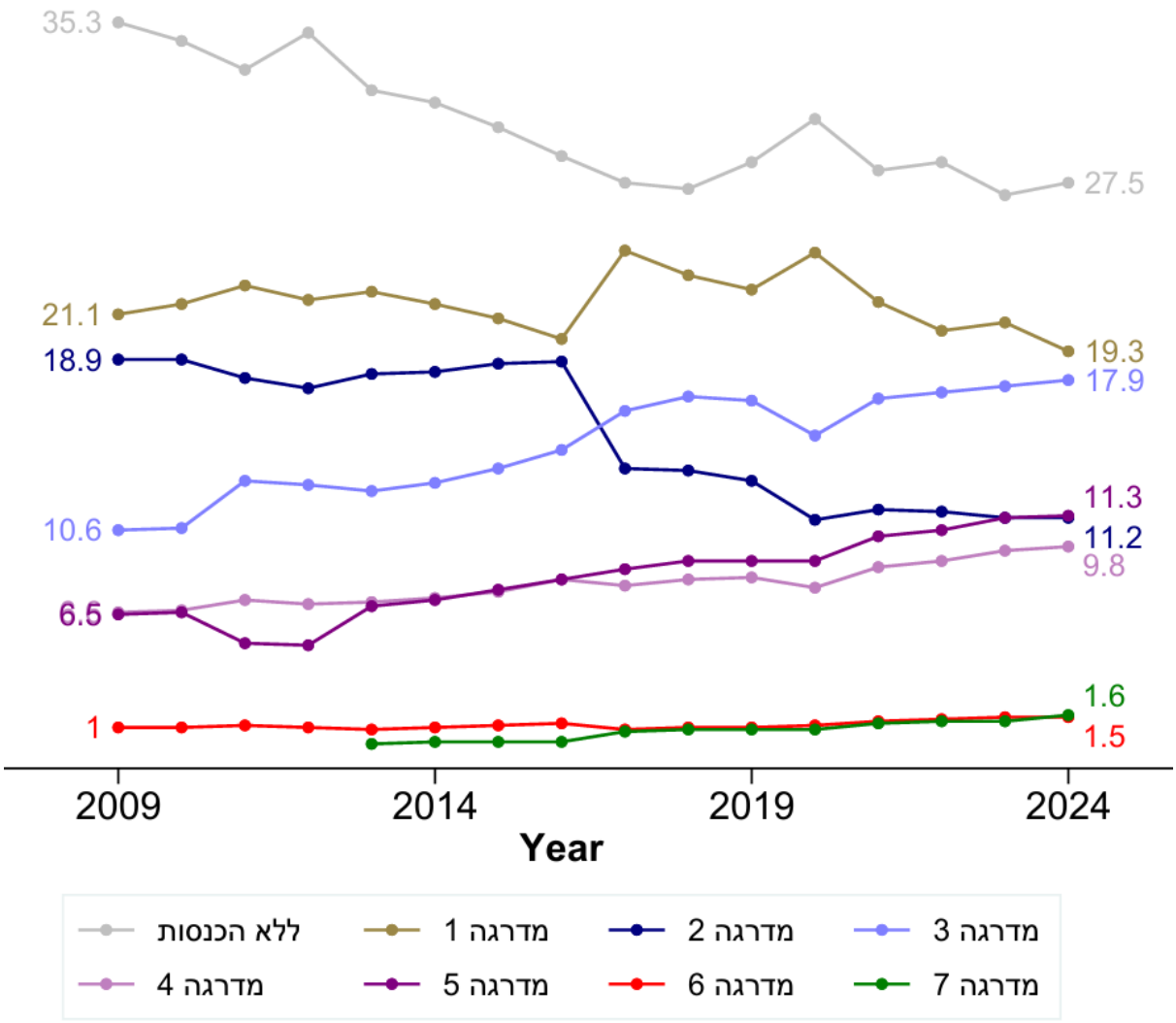
[20] במקרים שבהם המס נגבה לפי החודש עם הכנסות גבוהות כאשר בשאר השנה ההכנסות היו נמוכות או אפסיות, הפרטים נדרשים לבצע תיאום מס, ולקבל החזר מס לפי הסכום שהיה צריך להיגבות באותה השנה. כיוון שאין בידינו מידע לגבי מי שעשה תיאום מס, הנחת העבודה שלנו היא שהפרטים ביצעו תיאום מס, ולכן שייכו לקבוצות המתאימות. ננצל את ההתייחסות לנושא לקריאה לרשות המסים לאמץ מנגנון החזר מס אוטומטי, בדומה למודל הקיים בביטוח הלאומי, שכן לרשות המסים מצויים כל הנתונים הדרושים לזיהוי גבייה ביתר, והתניית ההחזר בפנייה יזומה עשויה לפגוע בעיקר בעובדים חלשים.

[21] במונחי הכנסות שנתיות (כלומר, הנתונים בטבלה הם הנתונים המופיעים בטבלאות רשות המסים, מחולקים ב-12), מעוגל למאה הקרובה.

[22] מס יסף הוא תוספת מס המוטל בנוסף למס הכנסה, ואינו דומה להגדרות של המדרגות האחרות. אולם לצרכי המחקר המרוויחים מעל לסכום זה קוטלגו במדרגה נפרדת.

קבוצת המדרגה התחתונה מציגות מגמת ירידה קלה לאורך השנים, אם כי בשונה מהמדרגה השנייה, ירידה זו מלווה בתנודות ניכרות יחסית.[23]

תרשים 1 : התפלגות האוכלוסייה לפי קבוצת הכנסה (2009-2024)

כמה מס הכנסה משלמים עובדים ישראלים בפועל? תרשים 2 מציג את שיעור המס האפקטיבי לאורך זמן, כלומר, את חלקו של מס ההכנסה מתוך סך ההכנסה ברוטו של העובד.[24] שיעור זה משקלל את כלל מדרגות המס ואת כלל הזיכויים שמהם נהנה העובד, ולפיכך הוא משקף את נטל המס בפועל.

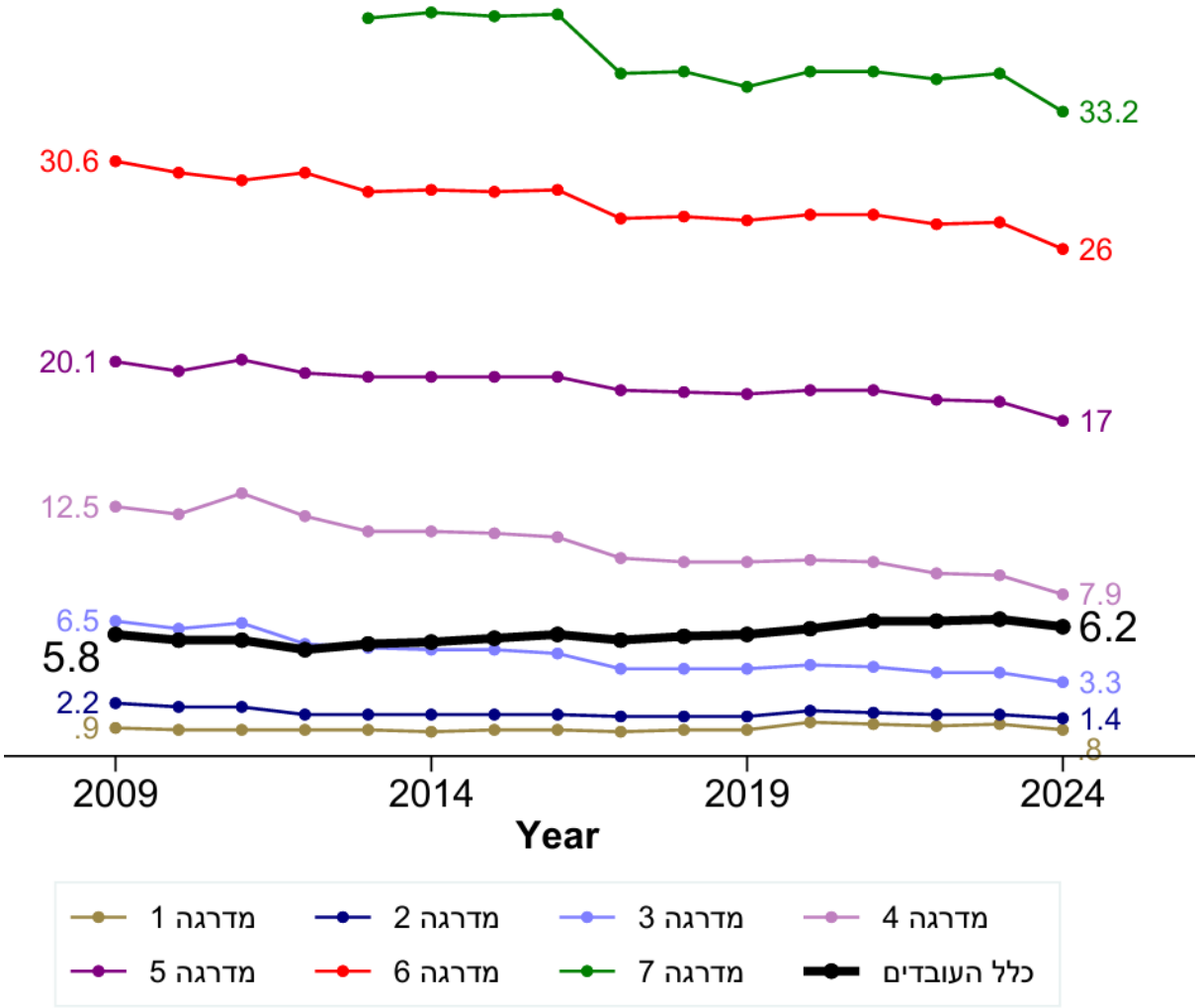
הממצאים מלמדים כי בשנים שבהן הורחבו נקודות הזיכוי ניכרת ירידה בשיעור המס, בעיקר בקרב פרטים בעלי הכנסות בינוניות-גבוהות, שהם משלמי המס בפועל. השפעותיהן של ההרחבות הללו יידונו בפרק השלישי של המחקר.

[23] בעיקר סביב שנת 2017, שבה סף ההכנסה "להשתייכות" למדרגה השנייה עלתה ב-19%, שינוי שהוביל לגידול חד המשתייכים לקבוצת מדרגה התחתונה "על חשבון" המדרגה השנייה.
[24] במקרים הבודדים שבהם שיעור המס האפקטיבי מתוך השכר עולה על 50%, קבענו אותו על 50%, שהוא כאמור שיעור מס ההכנסה המרבי.

הממצאים עבור שנת 2024 מראים כי בעוד שעובדים בקבוצת ההכנסה הנמוכה ביותר שילמו כאחוז מהכנסתם, בקבוצה הגבוהה ביותר הגיע השיעור לכ-33% (ירידה מ-36% בשנת 2023) העובד הממוצע שילם 6.2% משכרו למס הכנסה.[25] כאמור, זו תוצאה של מדיניות מס פרוגרסיבית- ככל שההכנסה גבוהה יותר, כך גדל חלקה המשולם למס הכנסה.

אולם הנתונים לאורך שנים מראים מגמה שנראית סותרת: מצד אחד, שיעור המס האפקטיבי ירד לאורך התקופה הנבחנת כמעט בכל קבוצות ההכנסה,[26] ומצד שני, שיעור המס הממוצע על כלל האוכלוסייה דווקא עלה. איך ניתן ליישב את הסתירה לכאורה בין הנתונים?

תרשים 2: שיעור מס הכנסה אפקטיבי לאורך השנים, לפי קבוצת הכנסה (2009-2024)

[25] חשוב לציין כי אם סוכמים את כלל התשלום למס ההכנסה ואת כלל ההכנסות ברוטו במשק, ומחשבים את היחס ביניהם, השיעור המתקבל גבוה בהרבה (14% בשנת 2024). ההבדל בין שני הנתונים אינו מקרי: 6.2% הוא ממוצע פשוט של שיעורי המס האישיים, שבו כל עובד נשקל באופן שווה, ואילו 14% הוא למעשה ממוצע משוקלל-הכנסה, שבו עובדים בעלי הכנסה גבוהה משפיעים על התוצאה הרבה יותר מעובדים בעלי הכנסה נמוכה. מכיוון שמערכת המס פרוגרסיבית ומעט העובדים בעלי ההכנסות הגבוהות ביותר תופסים נתח גדול במיוחד מסך ההכנסות במשק, שיעור המס המשוקלל נמשך כלפי מעלה באופן משמעותי. מכיוון שמטרת המחקר היא להציג את נקודת המבט של הפרט הממוצע, ולא את המיסוי של השקל הממוצע במשק, הנתון המוצג הוא ממוצע שיעורי המס בקרב העובדים.

[26] נזכיר כי מס היסף רק התחיל בשנת 2013, ולכן הקו מתחיל משנה זו.

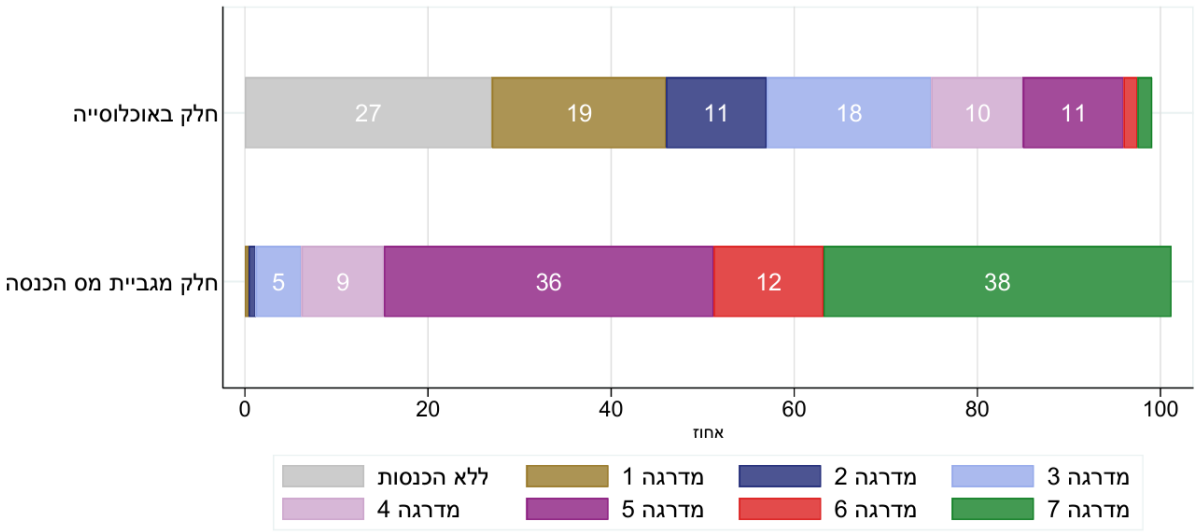
נחזור לתרשים 1, המספק את התשובה לשאלה זו. התרשים מראה, כאמור, כי עובדים "עלו" בסולם ההכנסות (לחלופין, ייתכן כי גדל שיעור העובדים המתחילים במשרות עם שכר גבוה יותר) ועימם עלה נטל המס הממוצע, אף ששיעור המס של חלק מהמדרגות דווקא ירד.[27]

מעניין לראות כי תרשים 2 מהווה מעין "תמונת נגאטיב" לתרשים הראשון (בקירוב); הקבוצות "שהכי גבוהות" בתרשים 2, דהיינו, שיעורי המס הם הגבוהים ביותר, הן הכי נמוכות בתרשים 1, כלומר, מהוות את הקבוצות הקטנות ביותר באוכלוסייה, וכן להיפך.[28]

תרשים 3 מחדד את התמונה ומציג את הפער בין חלקן של קבוצות ההכנסה באוכלוסייה לבין חלקן בגביית המס. בשנת 2024, קבוצות ההכנסה הגבוהות (מדרגות 5–7) היוו כ-14% מהאוכלוסייה בגילי העבודה, אך תרמו 86% מסך גביית מס ההכנסה – למעלה מפי 6 ממשקלן.[29]

מהצד השני, כמחצית מהאוכלוסייה, הכולל את בעלי ההכנסות הנמוכות ואת מי שאינם עובדים, משלמת כ-2% ממס ההכנסה. ממצא זה מלמד כי מעמד הביניים-גבוה נושאים ברוב נטל מס ההכנסה, כשמבחינת בעלי הכנסות נמוכות, כמעט ואין השפעה של מס זה.

תרשים 1: התפלגות האוכלוסייה לעומת חלקה בגביית המס (שנת 2024)

77% מהאוכלוסייה משלמים 8% מהמס; 2% העליונים משלמים 14%

מעבר לשיעורי המס, חשוב להבין את ההיקף הכספי של "עלות ההטבות". התרשים הבא מציג את הפער בין גביית מס ההכנסה בפועל לבין הגבייה הפוטנציאלית ללא זיכויים ממס. כלומר, את "המחיר" שהמדינה משלמת עבור מערך הזיכויים. בשנת 2024, הממשלה גבתה כ-81.4 מיליארד ₪ מס הכנסה בפועל,[30] בעוד שללא הזיכויים הגבייה הייתה עומדת על כ-124.5 מיליארד ₪ – פער של כ-43.1 מיליארד ₪ (המשקף ערך

[27] ייתכן כי תופעה זו מסבירה את תחושתם של אנשים רבים שנטל המס גבוה (ברמה התודעתית), על אף, כאמור, שביחס למדינות אחרות נטל המס בישראל נמוך יותר. במקרים רבים מתחילים ברמות שכר נמוכות ושיעור המס אפסי, אולם ככל שעוברות השנים והשכר עולה, כך גם עולה הפער שבין הברוטו לנטו, ובמצב החדש הזה מתקבלת תחושה שהמדינה "לוקחת יותר".

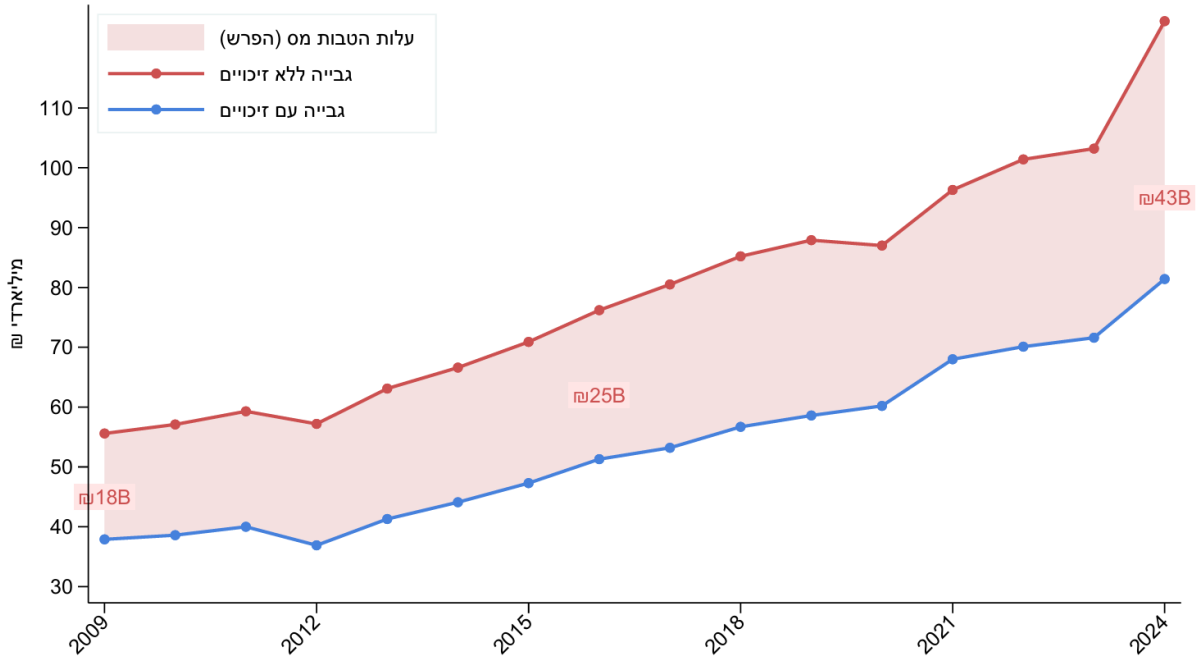
[28] קבוצת "ללא הכנסות" אינו מופיע בתרשים 2, כיוון שמן הסתם היא לא משלמת מסים, אולם אפשר לטעון שהיא נמצאת על קו ה-0, והמהווה בפועל את הקו התחתון.

[29] נעיר כי קבוצת השכר הגבוהה ביותר (משלמי מס היסף) הראתה קפיצה ניכרת ב-2024 לעומת 2023. חלקה מסך מס ההכנסה עלה מ-28% לכ-38%, וחלקה באוכלוסייה עלה מ-1.3% ל-1.6%. אמנם מדובר בשינוי קטן בנקודות אחוז, אך הוא משקף גידול של כ-30% בגודל האבסולוטי של הקבוצה, ומאחר שהכנסות הפרטים שבקבוצה זו גבוהות במיוחד, גידול זה מתורגם לתוספת משמעותית בגביית מס ההכנסה.

[30] אין להשוות נתון זה עם הנתון המצרפי מדו"ח הכנסות המדינה, שכן מחקר זה אינו כולל עצמאיים או פרטים שאינם בגילי העבודה העיקריים, ומתייחס להכנסות המדינה ממס הכנסה בלבד, ולא לשאר הרכיבים הכלולים במס הכנסה על יחידים, כגון-רווחי הון, הכנסה שאינה מיגיעה אישית ופנסיה.

של מעל 40% מהיקף הגירעון התקציבי בשנת 2025). לאורך התקופה הנסקרת, עלות הזיכויים למדינה גדלה כמעט פי 2.4 - מכ-18 מיליארד ₪ בשנת 2009 לכ-43 מיליארד ₪ ב-2024.

תרשים 4: גביית מס הכנסה בפועל מול מס ללא זיכויים (מיליארדי ₪)

פרק זה הראה כי נטל תשלומי מס ההכנסה בישראל מוטל בעיקר על המעמד הבינוני והגבוה- חלק קטן מהאוכלוסייה משלם את מרבית המס (כפי שהראינו, 14% מהאוכלוסייה משלמים 86% ממס ההכנסה), בעוד שהשילוב של הכנסות נמוכות ומערכת הזיכויים פוטר חלק גדול מהאוכלוסייה מתשלום כמעט לחלוטין. עוד הראינו כי שיעור המס האפקטיבי ירד בתוך כמעט כל קבוצת הכנסה, אולם הממוצע על כלל העובדים דווקא עלה, בשל תזוזת עובדים לקבוצות הכנסה גבוהות יותר.

אולם לניתוח ברמת הפרט יש מגבלה משמעותית, והיא שהחלטות כלכליות מתקבלות במידה רבה ברמת משק הבית. המחקר אינו עוסק בהשפעת מערכת המס על החלטות אלה, אולם הוא מספק מבט על כיצד מדיניות המס באה לידי ביטוי ברמת משק הבית. הפרק הבא בוחן כיצד שילוב ההכנסות של שני בני הזוג, מספר הילדים ומכלול הזיכויים יוצרים יחד את "תמונת המס" המלאה של משק הבית בישראל.

פרק שני: מס הכנסה ברמת משק הבית

החלק הראשון של המחקר התמקד בתשלום המס של הפרט, אך חלק משמעותי מהאוכלוסייה מתגורר במשק בית משותף. חלק זה עובר לניתוח ברמת משק הבית, ובוחן כיצד מדיניות המס באה לידי ביטוי כשמסתכלים על משק הבית כיחידה אחת.

הניתוח מתמקד במשקי בית של זוגות נשואים, כאשר "נשואים" מוגדרים ככל מי שהמערכת המנהלית מזהה כזוג, לרבות ידועים בציבור הרשומים במשרד הפנים.

מהו פרופיל ההכנסה הזוגי של משקי הבית בישראל?

השאלה הראשונה ברמת משק הבית היא כיצד נראה השילוב בין רמות ההכנסה של שני בני הזוג. לצורך כך, נלקחה החלוקה לקבוצות הכנסה מהחלק הראשון, ונבדק כיצד זוגות נשואים מתפלגים על פני הצירופים השונים.

מפת החום שלהלן מכילה שני סוגים של מידע. הצבע משקף את השיעור באוכלוסייה: ככל שהתא ירוק יותר, כך ייצוגו באוכלוסייה גבוה יותר, וככל שאדום, הייצוג נדיר יותר. המספרים בכל תא מציגים את עשירון ההכנסה הממוצע של משק הבית בהתאם לרמות ההכנסה של שני בני הזוג. חלוקת העשירונים חושבה באמצעות סכום ההכנסות נטו של שני בני הזוג, מחולק במספר הנפשות הסטנדרטיות[31] במשק הבית (שני בני הזוג בתוספת כל הילדים עד גיל 18). כך, למשל, אם בת הזוג שייכת לקבוצת הכנסה 3 ובן הזוג לקבוצה 2, משק הבית ישויך בממוצע לעשירון 5.7.

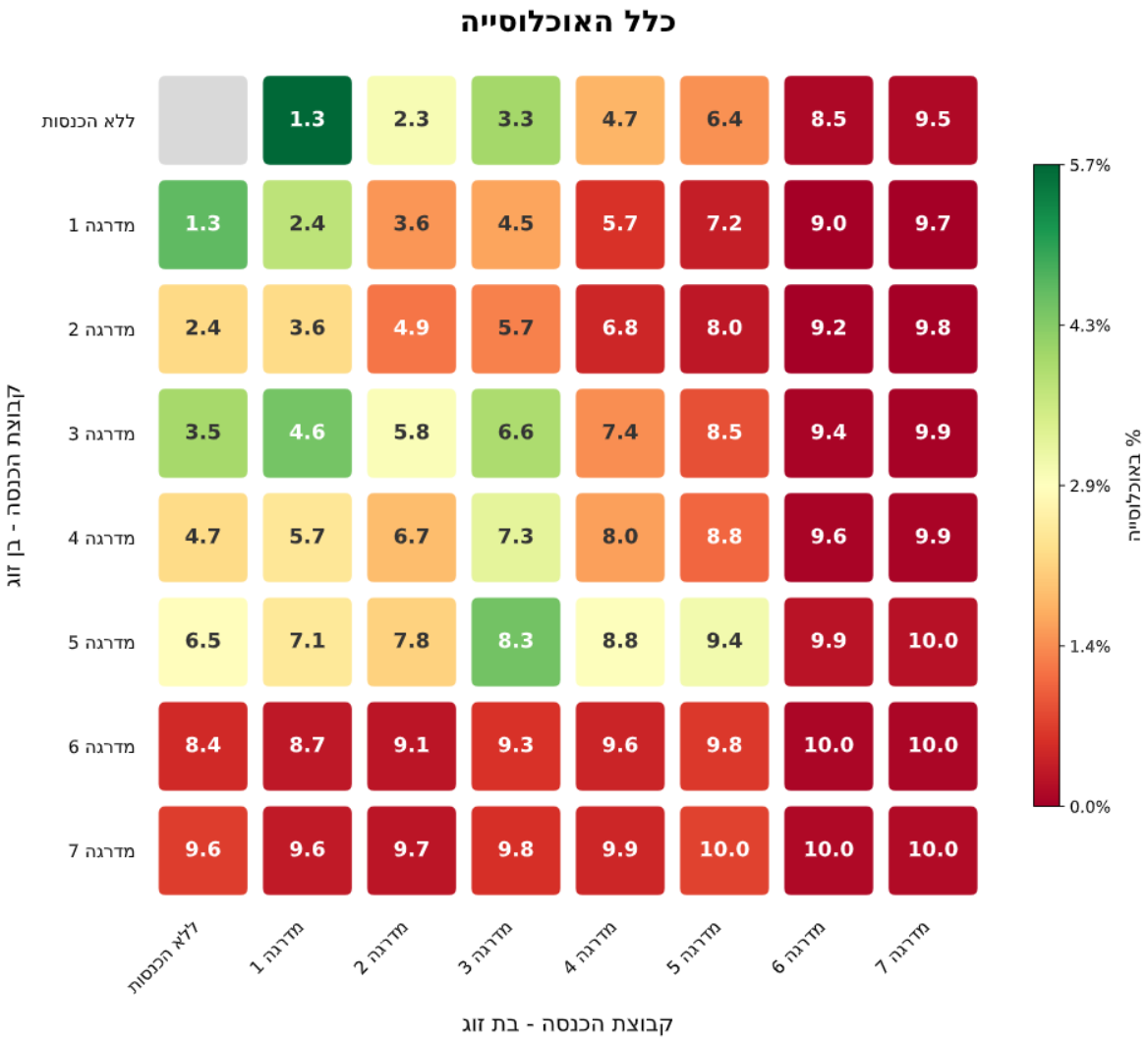
המפה מצביעה על כמה נקודות ריכוז מרכזיות, שכל אחת מהן מאפיינת קבוצת אוכלוסייה אחרת (בפרק הבא נעמיק בהבדלים בין הקבוצות). מפות חום נפרדות לכל קבוצת אוכלוסייה מוצגות בנספח 5.

בקרב משקי בית יהודים שאינם חרדים מתגלים שלושה צירופים בולטים: שני בני הזוג במדרגה 3; בן זוג אחד במדרגה 5 ובת הזוג במדרגה 3; ובן זוג אחד במדרגה 1 ובת הזוג במדרגה 3. שלושת הצירופים חולקים מכנה משותף: לפחות בן זוג אחד ממוקם במדרגה 3 ומעלה.

בקרב חרדים וערבים מתגלה תופעה מעניינת בפני עצמה, המשקפת תופעה הפוכה בין שתי הקבוצות. אצל משקי בית חרדים, הצירוף השכיח הוא בן זוג ללא הכנסות ובת הזוג במדרגה 1, כלומר האישה היא המפרנסת (ברמת שכר נמוכה). אצל משקי בית ערבים, הצירוף השכיח הוא ההפך: בן הזוג במדרגה 1 ובת הזוג ללא הכנסות, כלומר הגבר הוא המפרנס (ברמת שכר נמוכה).

תרשים 5: מפת חום של פרופיל ההכנסות הזוגי לפי שיעורם באוכלוסייה, לצד עשירון ממוצע של משק הבית* (2024)

[31] עם גידול משפחה בנפש נוספת, הנטל הכלכלי גדל בשיעור קטן יותר, בשל יתרונות לגודל בצריכה של משק הבית. לכן תוספת ההכנסה הדרושה לשמירה על רמת חיים קבועה פוחתת עם כל נפש נוספת. כדי להשוות בין רמות חיים של משפחות בגדלים שונים, פותח מדד ה"נפש הסטנדרטית", המתרגם את גודל המשפחה למספר תקני. הסולם מבוסס על משפחה בת שתי נפשות, שמיוחסות לה שתי נפשות תקניות.

***הערה: קבוצת "ללא הכנסות" של שני בני הזוג מהווה 8.8% מסך משקי הבית**

מפה זו ממחישה מדוע המעבר מניתוח ברמת הפרט לניתוח ברמת משק הבית אינו רק מעבר "טכני", אלא חשוב לקבלת תמונה שלמה יותר של המצב הכלכלי. קבוצת ההכנסה של הפרט לבדה אינה מספיקה כדי לקבוע את מיקומו הכלכלי של משק הבית. כך למשל, פרט המשתייך למדרגה 1 עשוי להימצא במשק בית שהעשירון הממוצע נע בין 1.3 (כאשר בן/בת הזוג ללא הכנסה) לבין 9.7 (כאשר בן/בת הזוג במדרגה 7).

להבחנה זו יש חשיבות מעשית לפרק הבא שבו ננתח צעדי מדיניות שנקטה הממשלה כדי לתמוך במשפחות ולהקל עליהן. מכיוון שיעד המדיניות הוגדר במונחים של תמיכה במשקי בית ובמשפחות עובדות, המבחן להצלחתה ייבחן ברמת משק הבית. כלומר, האם המדיניות אכן השפיעה על משקי הבית שאליהם כוונה.

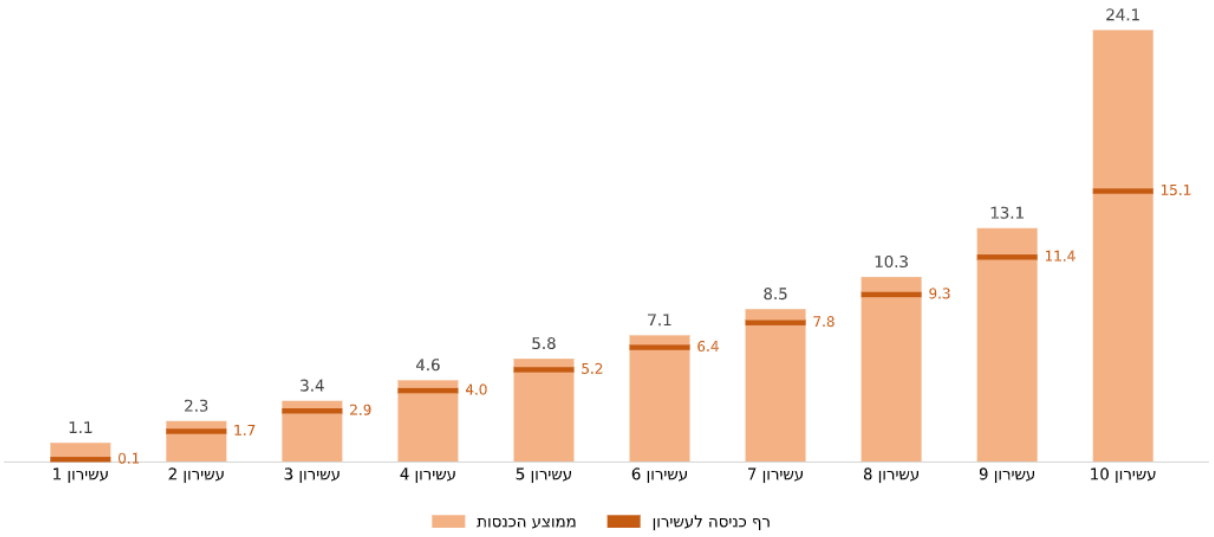
כמובן, הכנסת הפרט קשורה מאוד למיקומו של משק הבית- עשירון משק הבית מחושב מהכנסות שני בני הזוג יחד (ומספר ילדיהם). אבל כפי שראינו, הקשר הזה אינו חד-משמעי, ולכן הכנסת הפרט לבדה מספרת רק חלק מהסיפור- ולא מספיקה כדי להעריך אם המדיניות אכן הגיעה למשקי בית שאליהן כוונה.

יש לציין שמיקומם של משקי בית בהתפלגות ההכנסות אינו קבוע, ומשתנה עם הזמן. מעקב אחר אותם משקי בית על פני עשור מלמד כי כ-30% מהם נותרו באותו עשירון לאורך כל התקופה, ואילו השאר עברו בין עשירונים, בשיעורים דומים בין עולים ויורדים. גיל משק הבית משפיע על כיוון התנועה: משקי בית

צעירים (25–34) ומבוגרים יחסית (50–54) נוטים יותר לרדת בעשירונים על פני עשור, בעוד שמשקי בית באמצע הטווח (35–49) נוטים יותר לעלות. ניתוח מפורט של דפוסי המעברים בין עשירוני הכנסה על פני עשור מוצג בנספח 2.

כדי לקבל הערכה לגבי גובה ההכנסות הקובעות השתייכות לעשירונים, תרשים 6 מתאר את ההכנסה הממוצעת לצד "סכום רף הכניסה" לנפש סטנדרטית לכל עשירון משק בית.

תרשים 6 הכנסה ממוצעת לנפש סטנדרטי ו"רף כניסה", לפי עשירון משק בית, באלפי שקלים (2024)

כיצד מדיניות המס באה לידי ביטוי ברמת משקי הבית על פני זמן?

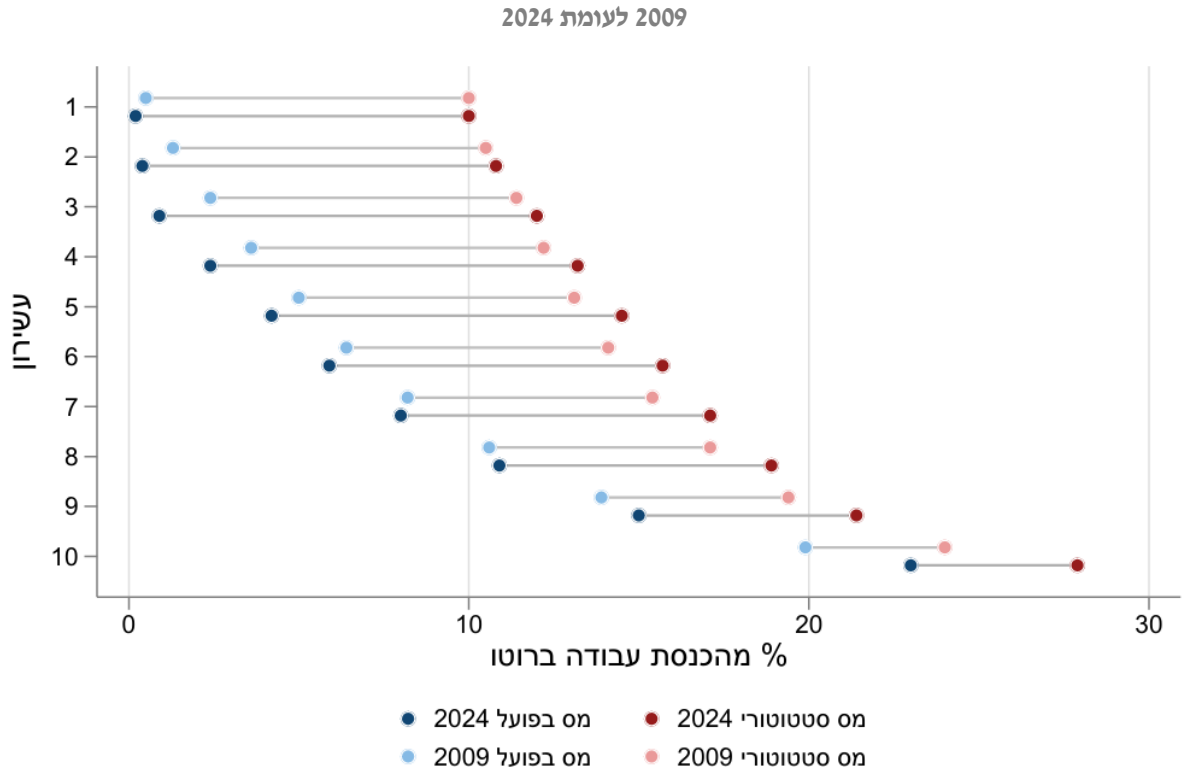
I. אוכלוסייה כללית[32]

תרשים 7 מתאר את הפער שבין המס המשולם בפועל לבין המס שהיה נגבה ללא זיכוי במס (כאמור, הנובע מכל מיני סיבות כגון מספר ילדים, עולים חדשים או תושבים חוזרים, יישובים מוטבים, החזרי מס על תרומות,[33] ועוד).

השוואה בין נתוני 2009 ל-2024 מצביעה על דפוסים שונים לאורך סולם ההכנסות. בקרב העשירון התחתון כמעט שלא חל שינוי: המס הסטטוטורי שמשלם משק הבית[34] (מס ללא זיכויים) עמד על כ-10%, אך המס המשולם בפועל נותר מתחת ל-1%. בקרב עשירונים 2–7 מתגלה מגמה מעניינת: שיעור המס הסטטוטורי של משק הבית עלה בין שתי התקופות, אך במקביל המס המשולם בפועל דווקא ירד- כלומר, הפער בין המס הסטטוטורי והמס בפועל גדל. כלומר, מי שמשתייך לעשירונים אלה שילם בפועל פחות מס. מעשירון 8 ומעלה התמונה משתנה: גם המס הסטטוטורי וגם המס בפועל עלו על פני התקופה.

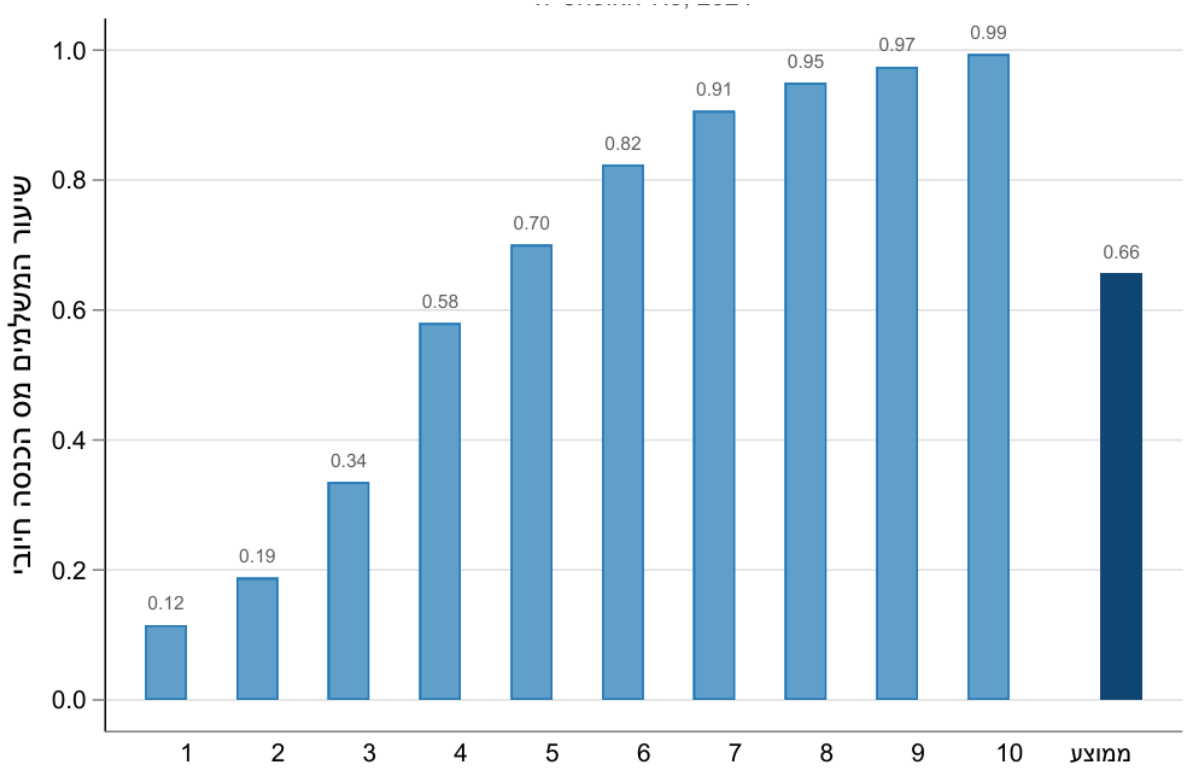
תרשים 7: שיעור מס אפקטיבי בפועל מול שיעור מס ללא זיכויים, ברמת משק הבית, לפי עשירון

[32] חלק זה כולל משקי בית שבהם יש לפחות עובד אחד.
[33] כפי שציינו במבוא, בשונה מהסעיפים האחרים, זיכוי ממס בגין תרומות אינו קשור לנקודות זיכוי, כאשר הנתונים שלרשותנו משקפים כאמור את תשלום למס ההכנסה בפועל (הכולל את הזיכוי בגין תרומות). ולכן במחקר אנו מתייחסים לזיכוי ממס בגין תרומות כמשקף את המדיניות הממשלתית, בדומה לנקודות זיכוי בגין ילדים או כל סיבה אחרת המזכה ממס. אולם, בחלק הבא, כשנשווה בין האוכלוסיות, ניתן לחשוב כי ההנחה הזו בעייתית כיוון שאוכלוסיות שונות תורמות מהכנסתם יותר מאחרות. נתייחס לעניין הזה הן בחלק הבא והן בנספח 4.
[34] הכוונה כאן לחיבור של המס הסטטוטורי שחושב עבור כל אחד מבני הזוג בנפרד, מחולק בהכנסות של שניהם.

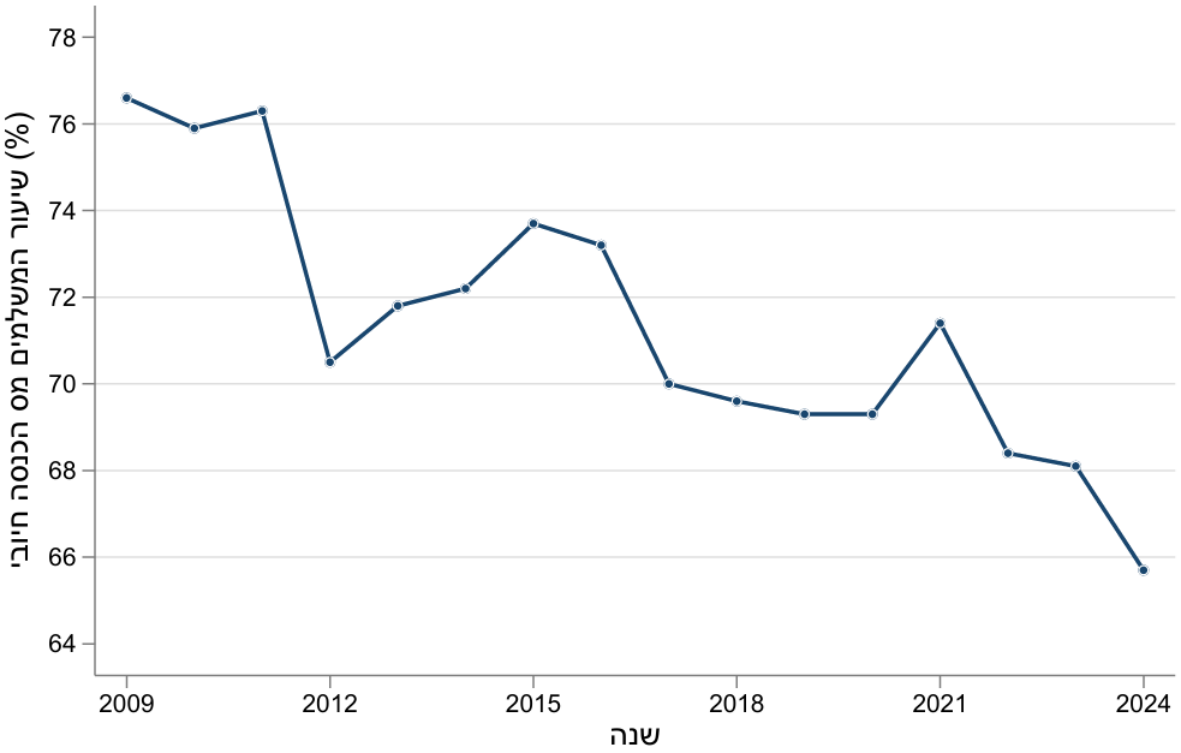
התרשים הבא מתאר את שיעור משקי הבית שבו יש תשלום חיובי למס הכנסה, לפי עשירוני הכנסה. ברמה הכללית שני שליש ממשקי הבית בישראל משלמים סכום כלשהו למס הכנסה. ובתמונה המשלימה, כשליש ממשקי הבית אינם משלמים מס הכנסה כלל. הפילוח לפי עשירונים מלמד על פערים משמעותיים בין העשירונים: בעשירון התחתון, 12% בלבד ממשקי הבית משלמים מס הכנסה, ובעשירון השני- 19%. משמעות הדבר היא שברוב המכריע של משקי הבית בתחתית ההתפלגות הזיכוי ממס פוטר אותם לחלוטין ממס. ככל שעולים בסולם ההכנסות, שיעור המשלמים עולה בהתמדה, עד שבעשירונים העליונים כמעט כל משקי הבית משלמים מס הכנסה.

תרשים 8: שיעור משלמי מס הכנסה לפי עשירון משק הבית והממוצע באוכלוסייה, 2024

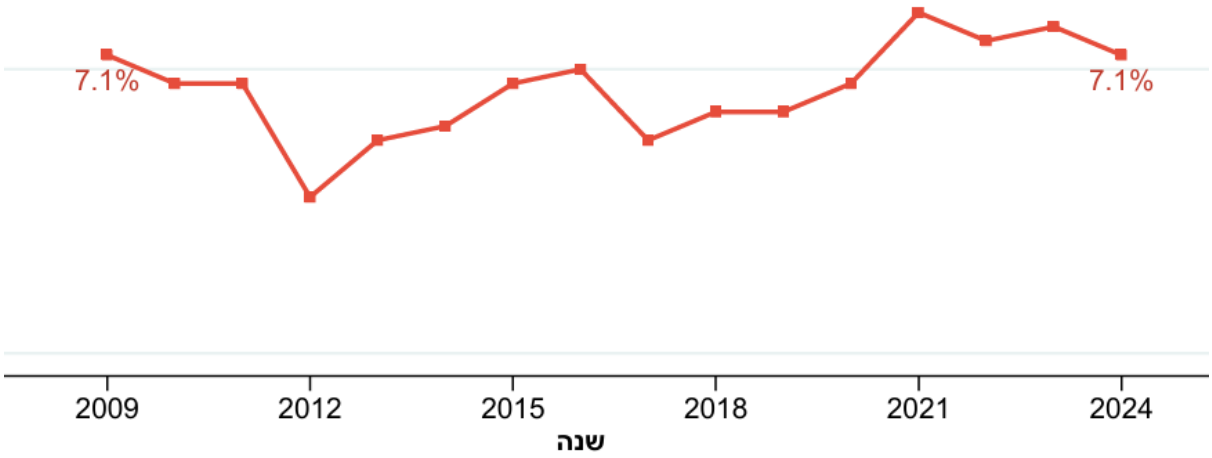
מבט לאורך זמן מלמד כי שיעור משקי הבית המשלמים מס הכנסה במגמת ירידה: ב-2009 שילמו 77% ממשקי הבית מס הכנסה, לעומת 66% בלבד ב-2024, ירידה של 11 נקודות אחוז בתוך עשור וחצי. ירידה זו לא הייתה הדרגתית ואחידה, אלא התרכזה בארבע נקודות זמן שבהן חלה צניחה חדה בשיעור המשלמים: בין 2011 ל-2012, בין 2016 ל-2017, בין 2021 ל-2022, ובין 2023-2024. הירידות הללו משקפות צעדי מדיניות ממשלתיים שהרחיבו את מערך הזיכויים ממס או העלו את סף הזיכוי - צעדים שעליהם נרחיב בפרק השלישי.

תרשים 9: שיעור ממוצע של משלמי מס הכנסה, 2009-2024, כלל האוכלוסייה

התרשים הבא מציג את גובה המס הממוצע כשיעור מהכנסות הברוטו של משקי הבית.[35] לפני כעשור וחצי עמד שיעור מס ההכנסה בפועל על מעט מעל 7%, ושיעור זה נותר זהה גם בשנת 2024. עם זאת, לאורך השנים ניכרת תנודה בשיעור, הנובעת בעיקר מרפורמות שנועדו להקל על נטל המס של משקי הבית. בפרק הבא נבחן את האפקטיביות של רפורמות אלה, ועל אילו משקי בית הן השפיעו.

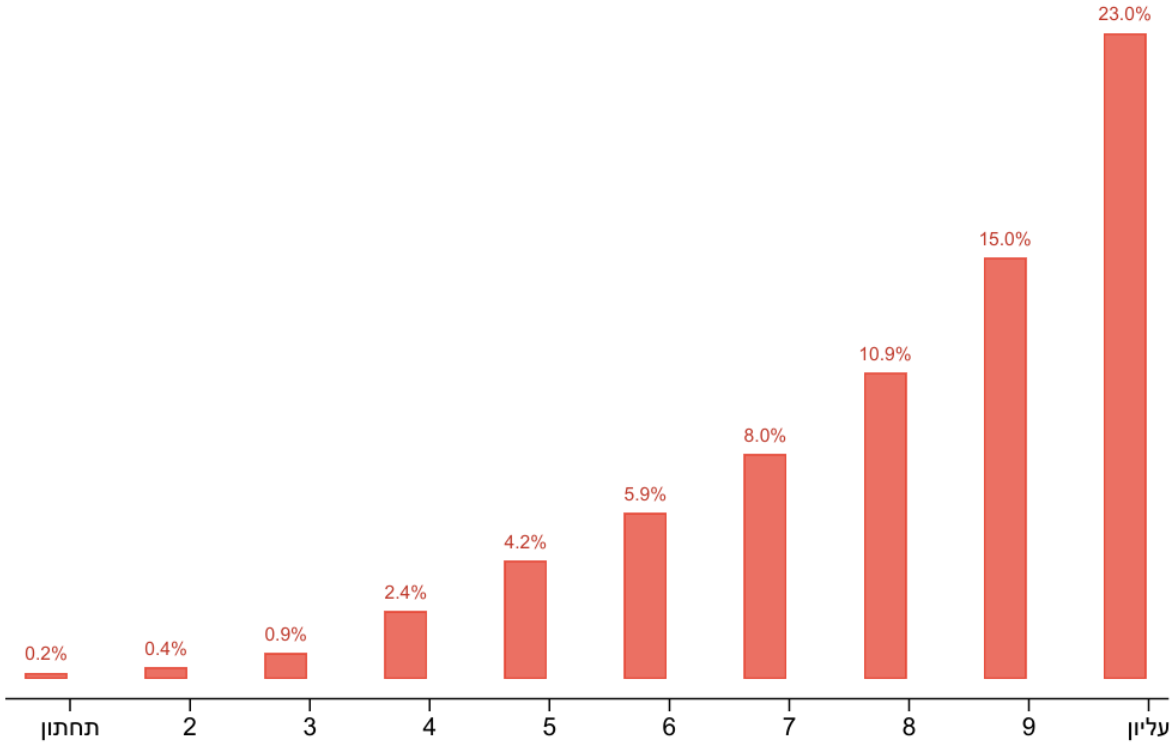
תרשים 10 : שיעור מס ההכנסה מהשכר בקרב משקי בית, 2009-2024

[35] בדומה להערה קודמת במחקר- אם סוכמים את כלל התשלומים למס ההכנסה, ואת השווי הכולל של הזיכויים ומחלקים בסכום הכולל של הכנסות ברוטו, נראה כי שיעור המס גבוה משווי הזיכויים. אולם, כיוון שאותנו מעניין נקודת המבט של משקי הבית ולא המשקית (או מנקודת מבט של התוצר), זהו הנתון הרלוונטי במחקר.

הממצאים העולים מהתמקדות בשיעור המס המשולם לפי עשירונים אינם מפתיעים, והם משקפים את אופייה הפרוגרסיבי של מערכת המס בישראל (ועונים למטרתה). ככל שהעשירון גבוה יותר, כך גבוה יותר שיעור המס מתוך ההכנסה. בשני העשירונים הנמוכים התשלום למס הכנסה נמוך מאחוז אחד (ושואף ל-0%) מתוך ההכנסה, והשיעור עולה בהדרגה עד ל-23% במשקי הבית שבעשירון העליון.[36]

תרשים 11: שיעור מס ההכנסה מהשכר, לפי עשירון משק הבית (2024)

II. קבוצות אוכלוסייה (יהודים שאינם חרדים, חרדים וערבים)

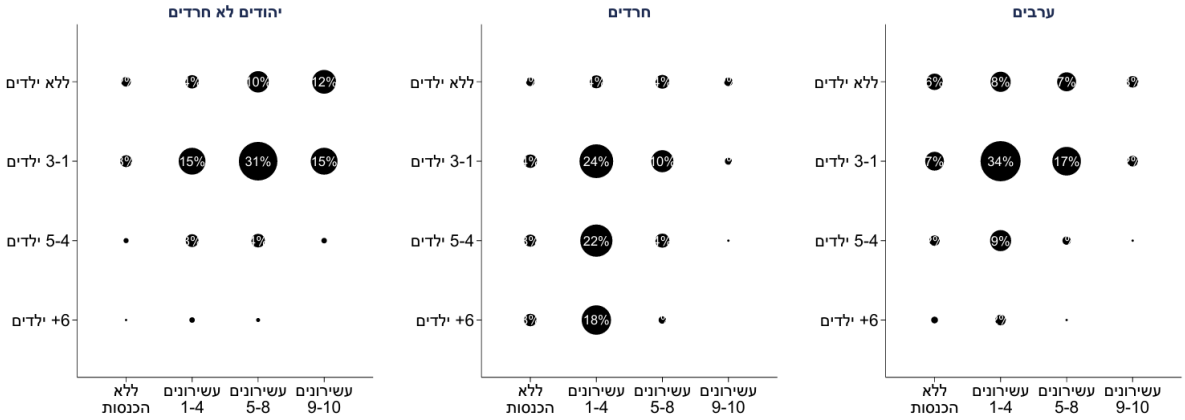
בחלק זה נבחן את הפערים בתשלומי המס בין קבוצות האוכלוסייה: יהודים שאינם חרדים,[37] חרדים וערבים. בשתי הקבוצות, הערבית והחרדית, קיימים מאפיינים מסוימים שמאפשרים להן ליהנות מזיכויי-יתר במס ההכנסה, לעומת יהודים שאינם חרדים.[38] בקרב החרדים מבנה משק הבית וריבוי ילדים מזכים אותם, פוטנציאלית, בנקודות זיכוי רבות ביחס לקבוצות האחרות[39] (בחלק השלישי נעסוק בהרחבה בהשפעה התיאורטית של הגבלת נקודות זיכוי בגין ילדים, לפי הקבוצות השונות). תרשים 12

[36] ראו נספח 3 לפירוט של סכום תשלום המס האבסולוטי לצד ניתוח על סכום הזיכוי ממס האבסולוטי לפי עשירונים.
[37] קבוצה זו כוללת את קבוצת ה-"אחרים", שהם לא משויכים לקבוצות האחרות.
[38] בהקשר זה ניתן להעלות טענה שיהודים שאינם חרדים "נהנים יותר" מהנחות במס בקרב משתחררים מצה"ל לעומת שתי האוכלוסיות האחרות. יש להשיב על כך בשני מובנים: ראשית, נטל השירות אינו ניתן להשוואה ל"הנאה" מהנחות במס. שנית, מחקר זה מתייחס לאוכלוסיית גיל העבודה, שברוב המקרים מדובר בה בשנים שכבר חלפו מאז השחרור, כך שהטענה לא רלוונטית לחלק זה. בנוסף, בשנים הראשונות שלאחר השחרור בדרך כלל לא מגיעים לרמות שכר שמהן מנוכה מס הכנסה.
[39] סקר הוצאות המשפחה (2023), הכולל מידע על תרומות של משקי הבית, מראה כי שיעור משקי הבית החרדים התורמים למפעלים ומוסדות גבוה בהרבה ביחס למשקי הבית מקבוצות אחרות. ולכן אפשר היה לטעון כי שיעור המס שמשקי בית חרדים משלמים הוא נמוך בהשוואה לאחרים, וזה נובע מכך שהם מקבלים זיכוי ממס על תרומתם (בגין סעיף 46), ולא מסיבות אחרות. על רקע הטיעון הזה ערכנו ניתוח בעזרת סקר הוצאות המשפחה ואנחנו מראים כי טיעון זה "אינו מחזיק מים" בפועל. ראו נספח 4 להרחבה.

מחלק את משקי הבית בקבוצות האוכלוסייה לפי שני מאפיינים: הרמה הכלכלית (עשירוני הכנסה) ומספר הילדים עד גיל 18. האחוזים מייצגים את חלקו של כל שילוב מתוך כלל משקי הבית באותה קבוצת אוכלוסייה.

באשר למבנה משק הבית, תרשים 12 מצביע על הבדלים משמעותיים בין הקבוצות. בקרב יהודים לא-חרדים ניכר ריכוז גבוה של משקי בית עם מספר קטן של ילדים (או ללא ילדים) בעשירוני הכנסה גבוהים.[40] בקרב חרדים, הריכוז הוא בעשירונים הנמוכים ובמשפחות מרובות ילדים. בקרב ערבים עולה תמונת ביניים: ריכוז בעשירונים הנמוכים והבינוניים, אך לא בהכרח עם ריבוי ילדים.

תרשים 12: גודל יחסי של קבוצות משקי בית- לפי קבוצת אוכלוסייה, קבוצת הכנסה ומספר ילדים (2024)
ככל שהבועה גדולה יותר, כך גדול החלק באוכלוסייה. סך הערכים מסתכמים ל-100% בכל אוכלוסייה

תרשים 13 מציג את שיעור משקי הבית המשלמים מס הכנסה על פני זמן, לפי קבוצת אוכלוסייה.

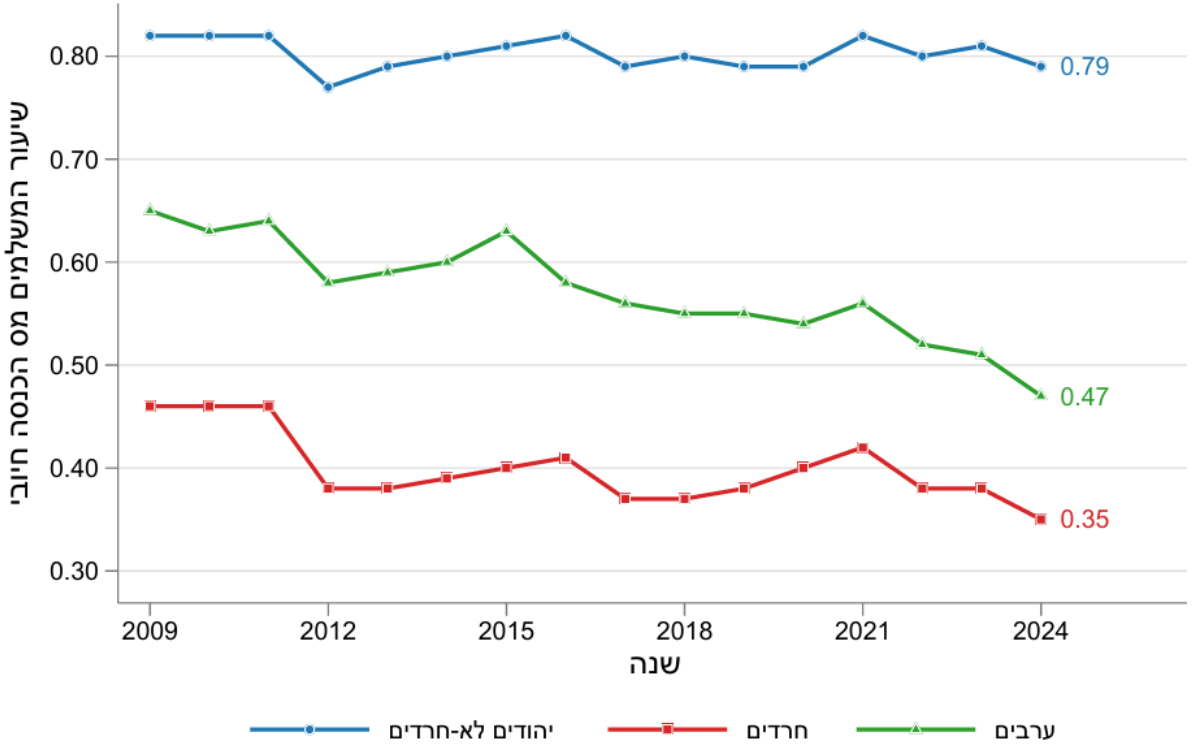
בשנת 2024, 79% ממשקי בית יהודים שאינם חרדים משלמים מס הכנסה, לעומת פחות ממחצית בקרב משקי בית ערבים ו-35% בלבד בקרב משקי בית חרדים, פחות ממחצית השיעור בקרב יהודים לא-חרדים. פערים אלה נובעים מכך שמשקי בית יהודים שאינם חרדים מיוצגים ביתר בעשירונים הגבוהים, בעוד שמשקי בית חרדים וערבים מרוכזים בתחתית ההתפלגות, שם כפי שראינו רוב משקי הבית אינם משלמים מס הכנסה כלל.

אולם הסתכלות על פני זמן מלמדת על הבדלים משמעותיים בין יהודים שאינם חרדים לבין שתי הקבוצות האחרות. בקרב יהודים שאינם חרדים שיעור משלמי מס הכנסה נותר כמעט קבוע עם ירידה קטנה, 82% ב-2009 לעומת 79% ב-2024, ירידה של שלוש נקודות אחוז בלבד לאורך כל התקופה. בקרב משקי בית חרדים חלה ירידה גדולה יותר, מ-46% ב-2009 ל-35% ב-2024, ירידה של 11 נקודות אחוז. אולם הירידה החדה ביותר נרשמה דווקא בקרב משקי בית ערבים מ-65% ב-2009 ל-47% ב-2024, ירידה של 18 נקודות אחוז.[41]

[40] בתרשים 5 הוצג מפת חום של סוגי נישואין לפי שיעורם באוכלוסייה, לצד עשירון ממוצע של משק הבית. ראו נספח 5 הכולל מפות חום דומות בקרב כל קבוצת האוכלוסייה, ואת ההבדלים המשמעותיים שביניהם.
[41] ייתכן שהסיבה לכך נובעת מירידה בשיעור התעסוקה של גברים ערבים (גם טרום משבר הקורונה) לצד גידול בתעסוקת נשים ערביות, אם כי בשכר נמוך. https://www.gov.il/BlobFolder/dynamiccollectorresultitem/periodic-review-06042021/he/weekly_economic_review_periodic-review-06042021.pdf

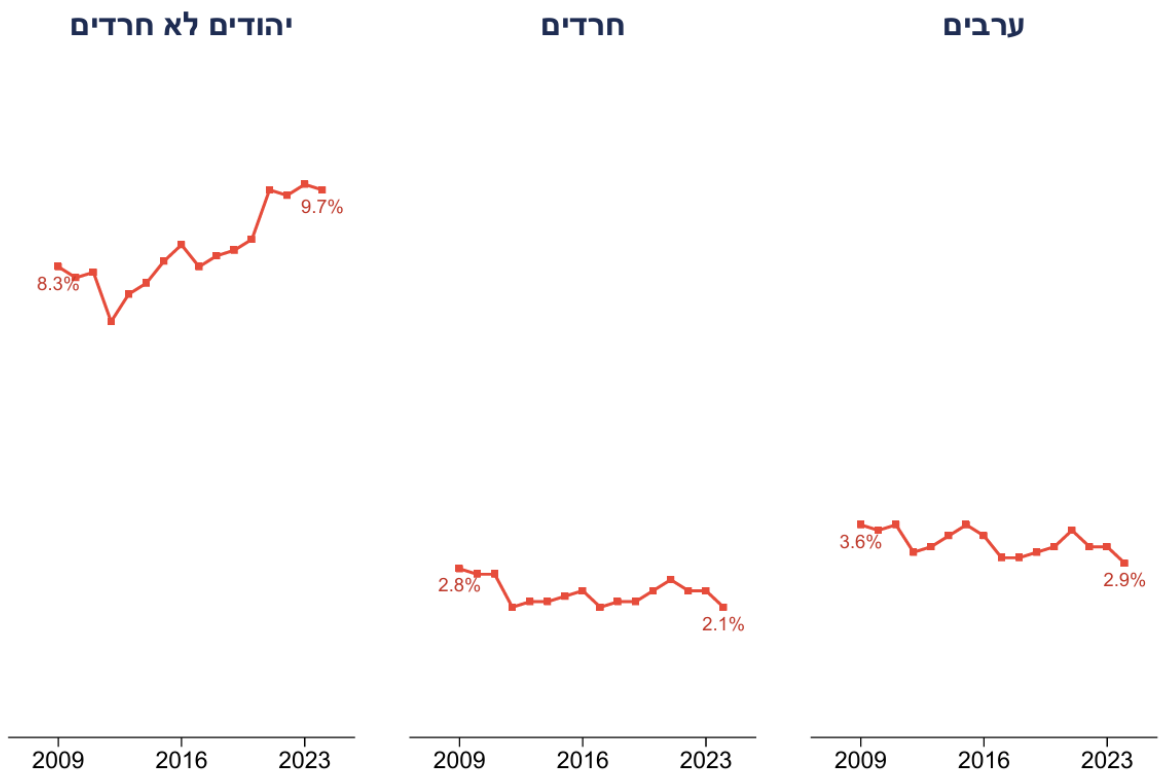
כלומר, אם ב-2009 כשני שלישים ממשקי הבית הערבים שילמו מס הכנסה, ב-2024 מדובר בפחות ממחציתם.

תרשים 13 : שיעור ממוצע של משלמי מס הכנסה לפי קבוצת אוכלוסייה, 2009-2024

תרשים 14א מלמד כי בקרב משקי בית יהודים שאינם חרדים, שיעור המס גבוה ובמגמת עלייה לאורך התקופה הנסקרת, כאשר בקרב משקי בית חרדים וערבים המצב הפוך- שיעור המס נמוך בהרבה, והמגמה נעה בכיוון הנגדי, שיעור המס המשולם מתוך ההכנסות מצטמצם.

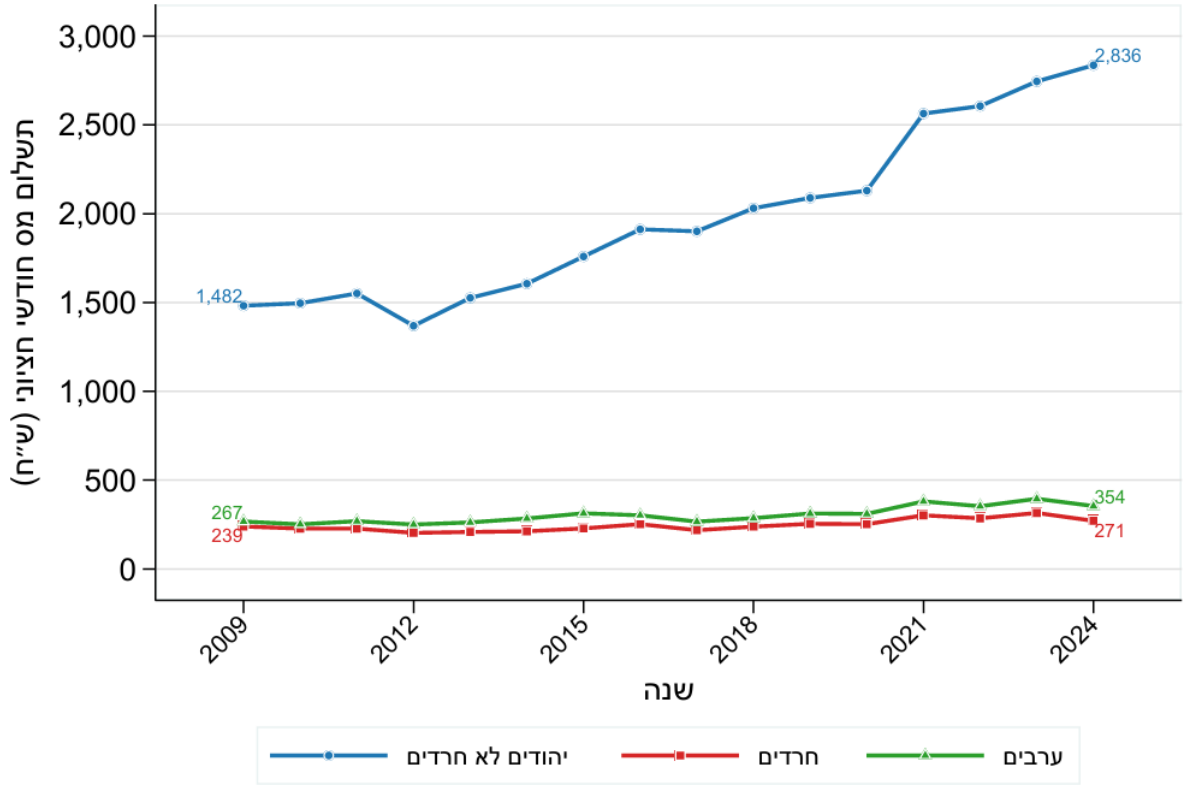
תרשים 14א : שיעור מס ההכנסה מהשכר, לפי קבוצות אוכלוסייה (2009-2024)

מבט על סכום התשלום האבסולוטי[42] על פני זמן משקף את הממצאים שבתרשים הקודם, ומראה כי סכום מס ההכנסה המשולם במשקי בית יהודים שאינם חרדים גבוהים ואף עולים ביחס לאלה של משקי בית חרדים וערבים. במונחים אבסולוטיים (וריאליים) סכום התשלום בין 2009 ל-2024 עלה ב-1,355 שקלים למשק בית יהודי שאינו חרדים, בעוד שבתקופה זו סכום התשלום בקרב משקי בית חרדים וערבים עלו ב-32 שקלים ו-87 שקלים בהתאמה.

תרשים 14ב: סכום מס ההכנסה המשולם לאורך זמן, לפי קבוצות אוכלוסייה (במחירי 2024)

[42] אופן החישוב כדלהלן- מדובר בתשלום החציוני של מס הכנסה כדי להימנע מהטיות הנובעות מערכים קיצוניים, המתרחשים לעתים בתשלומי מס הכנסה. עוד נוסיף כי בחישוב של החציון עבור סכום המס המשולם הפרדנו בין המשלמים מס לשאינם משלמים מס, והתוצאה היא ממוצע משוקלל לפי גודל האוכלוסייה בכל קבוצה.

סיכום ביניים ודיון בממצאים

חלק זה במחקר בחן את מערכת מס ההכנסה בישראל ברמת משק הבית, באמצעות שילוב בין הכנסות שני בני הזוג, מספר הילדים והזיכויים ממס, המרכיבים יחד את "תמונת המס" של משק הבית הישראלי.

ברמת נטל המס, הממצאים מלמדים כי עד עשירון 7, שיעור המס האפקטיבי בשנת 2024 נמוך מזה שהיה לפני עשור וחצי, וכי רק מעשירון 8 ואילך נרשמה עלייה בשיעור המס בהשוואה לאותה תקופה. כלומר, מערכת המס נהייתה עוד יותר פרוגרסיבית. עוד נמצא כי רק החל מעשירון 4 ואילך רוב משקי הבית משלמים מס הכנסה, וכי ברמה הכללית 66% ממשקי הבית משלמים מס הכנסה, לעומת 77% ב-2009, ירידה משמעותית. עם זאת, שיעור המס הממוצע למשק בית נותר זהה: 7.1% הן ב-2009 והן ב-2024 (עם תנודות בתקופת הביניים).

מבט על קבוצות האוכלוסייה מלמד על הבדלים מהותיים בהרכב משקי הבית. יהודים שאינם חרדים מרוכזים בעשירונים הגבוהים ומתאפיינים במספר ילדים יחסית נמוך. באוכלוסייה החרדית רוב משקי הבית מרוכזים בעשירונים התחתונים, ורבים מהם מונים 4-5 ילדים ומעלה. משקי בית ערבים נמצאים אי שם באמצע, מרוכזים בעשירונים גבוהים יותר מהחרדים, עם מספר ילדים קטן יותר.

מכיוון שמשקי בית יהודים שאינם חרדים מרוכזים בעשירונים הגבוהים, שיעור גבוה מתוכם משלם מס הכנסה בהשוואה לקבוצות האחרות: 79% לעומת כ-47% בקרב ערבים וכ-35% בקרב חרדים. בהסתכלות על פני זמן, שיעור זה נותר כמעט ללא שינוי בקרב משקי בית יהודים שאינם חרדים, בעוד שבקבוצות האחרות נרשמה ירידה משמעותית.

עוד הראינו כי הן שיעור המס מתוך שכרם והן סכום המס בפועל, בקרב משקי בית יהודים שאינם חרדים, גבוהים באופן משמעותי ביחס לקבוצות האחרות, ואף נמצאים במגמת עלייה. לעומת זאת, בקרב משקי

בית חרדים וערבים שיעור המס מתוך שכרם נמוך ונמצא במגמת ירידה, וכך גם סכום המס המשולם, הנותר נמוך ויציב לאורך התקופה הנסקרת.

המגמות המתרחקות בתשלומי המס בין יהודים שאינם חרדים לבין חרדים וערבים, על רקע הפרוגרסיביות ההולכת וגוברת של מערכת מס ההכנסה, מדאיגות במיוחד לאור המגמות הדמוגרפיות (שיעור הולך וגדל של קבוצות שאינן משלמות מסים באוכלוסייה).

כיוון שראינו שנטל תשלומי מס ההכנסה מוטל בעיקרו על העשירונים העליונים, וכי יהודים שאינם חרדים משלמים את החלק הגדול ביותר ממנו, בחלק הבא נראה כי מדיניות שנועדה להיטיב עם המעמד הבינוני-גבוה אכן הצליחה במטרתה, והיטיבה במיוחד עם יהודים שאינם חרדים, המצויים יותר בעשירונים אלה. במקביל נראה כי התנעת תכנית "מענק עבודה", מדיניות שנועדה להיטיב עם המעמד הנמוך, הצליחה אף היא לשפר את מצבו, ובעיקר היטיבה עם האוכלוסייה החרדית המצויה בעשירונים אלה.[43]

פרק שלישי: בחינת ההשפעה של שינויים במדיניות המס

פרק זה עובר מתיאור של כיצד מדיניות מס ההכנסה "שעל הנייר" פוגשת את האוכלוסיות השונות אל בחינת ההשפעה של שינויים במדיניות. נעסוק בשלוש סוגיות נפרדות שבהן הממשלה התערבה, או עשויה להתערב בשוק העבודה דרך מערכת המס או לחילופין מענקי עבודה, עבור פרטים שלא ניתן להעניק להם זיכויים דרך מערכת המס.

החלק הראשון והשני צופים פני עבר ובוחנים אפקטיביות שבהתערבות ממשלתית. החלק הראשון עוסק בהרחבת הזיכוי ממס הכנסה בעקבות ארבע רפורמות / תוכניות מרכזיות בעשור וחצי האחרונים- רפורמת טרכטנברג (2012), תוכנית "נטו משפחה" (2017), תוכנית הפחתת יוקר המחיה (2022) והרחבות נוספות (2024). נעסוק בשאלות – מי בעיקר נהנה מהרפורמות? את זה נבצע באמצעות השוואה בין שיעור המס ששולם בפועל לבין "תרחיש-נגד" המתאר את המגמה אלמלא הרפורמה.

החלק השני עוסק בתוכנית שנועדה להקל על המעמד הנמוך- מענקי עבודה.[44] כלי זה נבחר משום שלא ניתן לסייע לאוכלוסיות אלה דרך מערכת המס עצמה, שכן כפי שראינו, חבות המס כמעט ואינה קיימת אצלן. כפי שתיארנו במבוא למחקר, מטרת התוכנית היא להגדיל את ההכנסה הפנויה של עובדים ברמות שכר נמוכות, לתמרץ עלייה בהיקף השתתפותם בשוק העבודה, ולצמצם את הפערים בין עובדים. חלק זה בוחן האם המדיניות הצליחה במטרתה, באיזו מידה, ואילו אוכלוסיות נהנו ממנה במיוחד.

החלק השלישי בחלק זה צופה פני עתיד, ועוסק ספציפית בנושא של נקודות זיכוי בגין ילדים, כאשר ניתוח זה מבוצע על רקע הדיון הציבורי סביב צמצום הסבסוד הבין-מגזרי. הניתוח עוקב אחר רצף תרחישים, מהגבלה ל-7 נקודות ועד ביטול מלא של הזיכוי בגין ילדים (7 נקודות זיכוי הינו שקול ל-2-3 ילדים, תלוי בגיליהם), ובוחן את ההשפעה בעזרת שלושה פרמטרים: 1. שינוי בהרכב משלמי המס. 2. התוספת לקופת המדינה. 3. העלות הנגזרת לפרט. הניתוח בוצע בפילוח לפי יהודים שאינם חרדים, חרדים וערבים. נדגיש כי

[43] נוסיף שגם אם הרפורמות היטיבו עם העשירונים העליונים, עדיין נטל המס נשאר בעיקרו עליהם.
[44] המכונה גם "מס הכנסה שלילי", אך מונח זה אינו מדויק, שכן אין קשר למס ההכנסה בפועל.

מדובר בניתוח סטטי המניח כי לא יחול שינוי בהתנהגות בתעסוקה (או בילודה) בעקבות השינויים במערכת הזיכויים.

שלושת החלקים הללו בוחנים את המדיניות משתי זוויות שונות. בשניים הראשונים, העוסקים כאמור ברפורמות בזיכויי המס ובמענקי העבודה, הניתוח נעשה ברמת משק הבית. הסיבה היא ששם אנחנו שואלים על התוצאה בפועל- מי מבין המשפחות, בהינתן המבנה שלהן, נהנה מהמדיניות. תשובה כזו מחייבת להתחשב בהכנסות של שני בני הזוג ובמספר הילדים, כלומר במשק הבית כולו.

החלק השלישי, שבוחן הפחתה תיאורטית של נקודות הזיכוי בגין ילדים, בוחן את הכלי עצמו, ולכן נכון יותר לבחון אותה ברמת הפרט. הפחתת נקודות זיכוי נוגעת רק במי שיש לו חבות מס ושמנצל את הנקודות האלה מלכתחילה, וזה נתון שנקבע ברמת הפרט. ניתוח ברמת משק הבית, שמשלב שתי הכנסות ותקנון לגודל המשפחה, היה מטשטש בדיוק את המנגנון שאנחנו רוצים לבודד.

אפשר אף לומר ששני סוגי הניתוח משלימים זה את זה. הניתוח ברמת משק הבית מראה את הדינמיקה הכללית של השפעת המס על משפחות, והניתוח ברמת הפרט מבודד את הדרך שבה שינוי מדיניות מסוים משפיע על חבות המס של כל קבוצת אוכלוסייה.

1. האם רפורמות שהקלו במס הכנסה השיגו את מטרתן?

חלק זה בוחן ארבע רפורמות / תוכניות מרכזיות במדיניות נקודות הזיכוי לילדים, תוך שימת דגש על תכנית "נטו משפחה" (2017).[45] לאחר מכן נבחן את ההשפעות של רפורמת טרכטנברג (2012), תכנית הפחתת יוקר המחיה (2022) והגדלות נוספות של נקודות זיכוי (2024).[46] ארבע הרפורמות/תוכניות נועדו להקל על משפחות עובדות עם ילדים, אך המחקר מראה כי עוצמת ההשפעה בפועל הייתה תלויה מאוד במיקומו של משק הבית בהתפלגות ההכנסות.

תחילה מספר הערות מתודולוגיות: לצורך ההערכה של השפעת הרפורמות שהזכרנו, השווינו בין שיעורי המס של שתי קבוצות- משקי בית עם ילדים בגילים הרלוונטיים לרפורמה הנבחנת, ושאר משקי הבית. הקבוצה השנייה משמשת כקבוצת השוואה, שכן היא אינה מושפעת ישירות מהרפורמה. בנוסף, מוצג "תרחיש נגד", המחושב באמצעות הפער בנקודות אחוז בין שתי הקבוצות בשנים שלפני הרפורמה. אותו תרחיש מניח כי אותו פער נשמר בשנים שלאחר הרפורמה. ההפרש הממוצע על פני שנים שבין שיעור המס בפועל (של משקי הבית עם ילדים בגילי המטרה) לבין תרחיש הנגד לאחר הרפורמה, מבטא את ההשפעה הכוללת של הרפורמה על נטל המס.

ראשית, ולשם הפשטות, נציג ניתוח עבור שלוש קבוצות עשירונים (1-4, 5-8, 9-10), ולאחר מכן נתעמק ונציג כיצד הרפורמות השפיעו על כל עשירון בנפרד.

I. רפורמת "נטו משפחה" (2017)

[45] הדגש על רפורמה זו נובע מכך שביחס לתקופה הנסקרת, קיימות מספיק שנים הן לפניה והן לאחריה, המאפשרות לקבל תמונה שלמה יותר של השפעתה.
[46] במסגרת חוק הסיוע להורים לילדים עד גיל 3, וכן הרחבות עבור הורים לילדים בגילי 13-17.

מטרת הרפורמה הייתה לעודד תעסוקה, להתמודד עם יוקר המחיה, ולהגדיל את ההכנסה הפנויה של משפחות. חלק זה יעסוק רק בהיבט של ההשפעה של הגדלת נקודות זיכוי, על-אף שהרפורמה כללה סעיפים נוספים.[47]

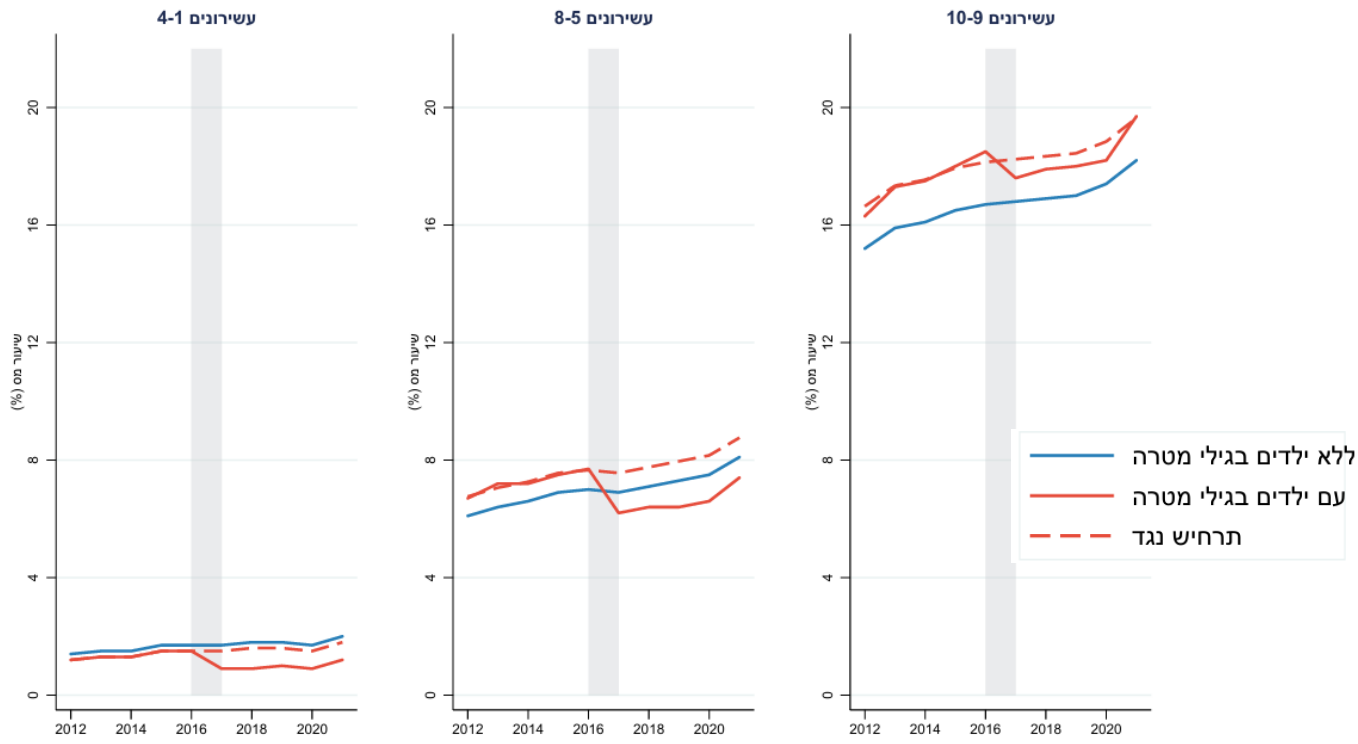
הרפורמה השוותה את זכאות האב לנקודות זיכוי בגין ילדים לזו של האם, עבור ילדים מגיל לידה עד גיל 6, ובכך הגדילה עוד יותר את נקודות הזיכוי הפוטנציאליות ברמת משק הבית.

תרשים 15א מראה תחילה שהרפורמה הייתה אפקטיבית והצליחה להקל על נטל המס בקרב משפחות עם ילדים- ניתן לזהות אי-רציפות ברורה בשנת הרפורמה בקרב משפחות עם ילדים, בעוד שבמשפחות ללא ילדים, המשמשות כביקורת, נראית רציפות גם באותה שנה.

שילוב שני התרשימים 15א ו-15ב מלמד שההשפעה בפועל לא התפלגה באופן שווה. בעשירונים הנמוכים (1-4), הרפורמה הקטינה את נטל המס ב-0.6%, בעשירוני הביניים (5-8), ההקלה במס עמדה על 1.4%, ובעשירונים הגבוהים (9-10) על 0.4%. עם זאת, כפי שראינו בפרקים הקודמים, נקודת אחוז בעשירונים גבוהים מתורגמת לסכומים גבוהים בהרבה במונחים אבסולוטיים, כך שהקיטון בתשלום המס בפועל גדול יותר בעשירונים הגבוהים לעומת הנמוכים, למרות השיעור הנמוך יותר.

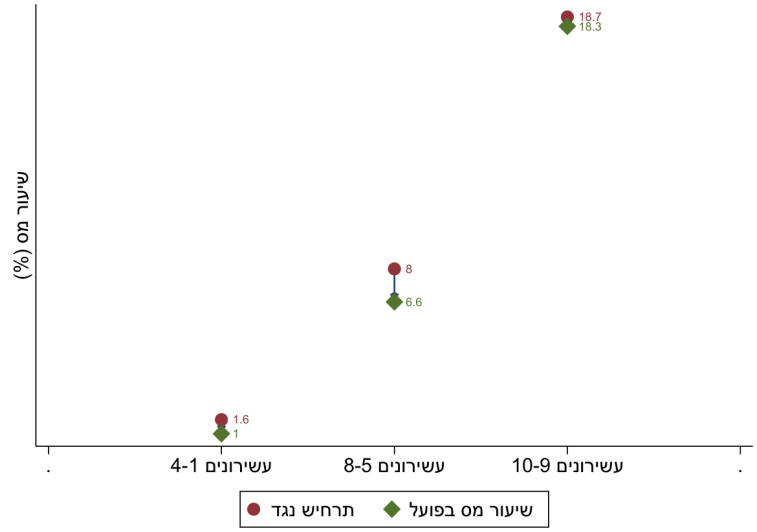
אולם יש לציין כי בטווח ארוך יותר- בקרב משפחות עם ילדים בעשירונים הגבוהים, המס בפועל חזר עם הזמן להיות זהה לתרחיש הנגד. כלומר, בשונה משאר הקבוצות, נדמה שבטווח הארוך גורמים אחרים קיזזו את השפעתה.

תרשים 15א: שיעור מס ההכנסה בפועל לעומת תרחיש הנגד, לפי קבוצות הכנסה – רפורמת "נטו משפחה"

[47] צעדים כגון סבסוד צהרונים וביטול/הפחתת מכסים.

תרשים 15ב: ממוצע רב-שנתי של שיעור מס ההכנסה בפועל לעומת תרחיש הנגד, לפי קבוצות הכנסה – רפורמת "נטו משפחה"

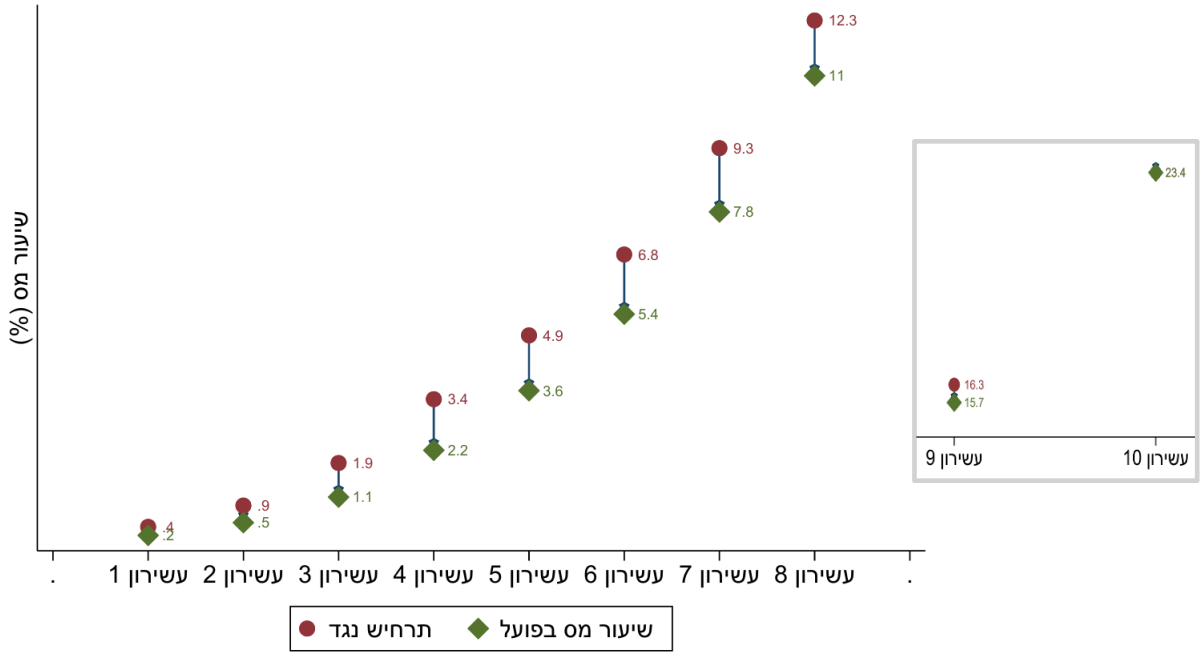

מיקוד בהשפעת הרפורמה לפי עשירון מעלה ממצאים מעניינים. בשני העשירונים התחתונים ההשפעה כמעט לא קיימת: 0.2 נקודות אחוז בעשירון הראשון ו-0.4 בשני. משם היא הולכת ועולה בהדרגה: 0.8 נקודות אחוז בעשירון השלישי, 1.2 ברביעי, 1.3 בחמישי, 1.4 בשישי, עד לשיא של 1.5 נקודות אחוז בעשירון השביעי. ומשם היא יורדת בעקביות: 1.3 בשמיני, 0.6 בתשיעי, וכמעט אפס בעשירון העליון.

הסיבה לירידה "בכל קצה" היא שונה. בתחתית ההתפלגות, משקי הבית כמעט אינם משלמים מס מלכתחילה, כך שזיכוי במס כמעט ולא משפיע עליהם. בראש ההתפלגות משקי בית אלה נוטים להיות מבוגרים יותר ועם פחות ילדים, כך שסכום הזיכוי, ובמקביל שיעור הזיכוי מהכנסותיהם הולך וקטן. ממצא זה עולה בקנה אחד עם מה שראינו קודם (ראו נספח 3)- גובה הזיכוי עצמו יורד בעשירונים הגבוהים לעומת הבינוניים, ככל הנראה בשל אותו הבדל במספר הילדים.

התמונה שמתקבלת היא שהנהנים העיקריים מהרפורמה הם עשירוני הביניים, בעוד ששני הקצוות, גם התחתון וגם העליון, כמעט שלא מרגישים אותה. כלומר, הרפורמה אכן השיגה את מטרתה להקל על מעמד הביניים.

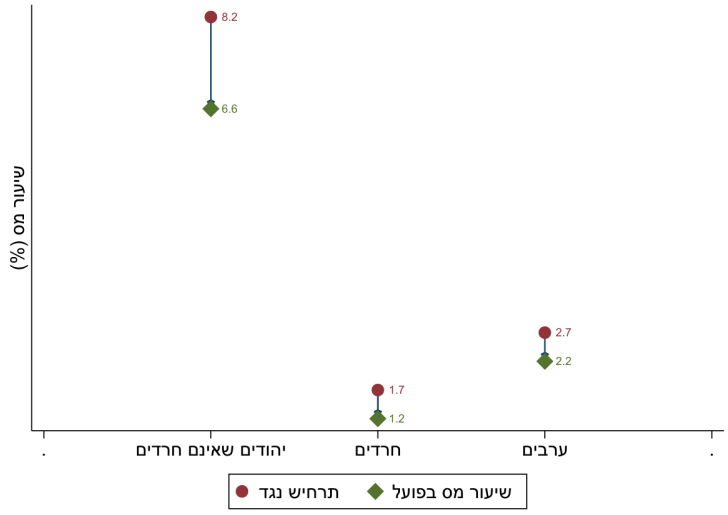
תרשים 16: ממוצע רב-שנתי של שיעור מס ההכנסה בפועל לעומת תרחיש הנגד, לפי עשירונים– רפורמת "נטו משפחה"

כעת נעבור לניתוח של ההשפעה על קבוצות האוכלוסייה. כפי שהראינו לאורך המחקר, יהודים שאינם חרדים מיוצגים יותר בעשירונים הגבוהים, ואילו חרדים וערבים מרוכזים בעשירונים הנמוכים.

נתון הממוצע הרב-שנתי של הפערים בין שני התרחישים מלמד כי הקבוצה העיקרית שנושאת בנטל המס, יהודים שאינם חרדים, זכו לקיטון גדול יותר בנטל המס בהשוואה לקבוצות אחרות (1.6 מול 0.5 נקודות האחוז), שחלקן בנטל המס קטן יותר.

תרשים 17 : השפעת רפורמת "נטו משפחה" על שיעור מס ההכנסה, לפי קבוצות אוכלוסייה

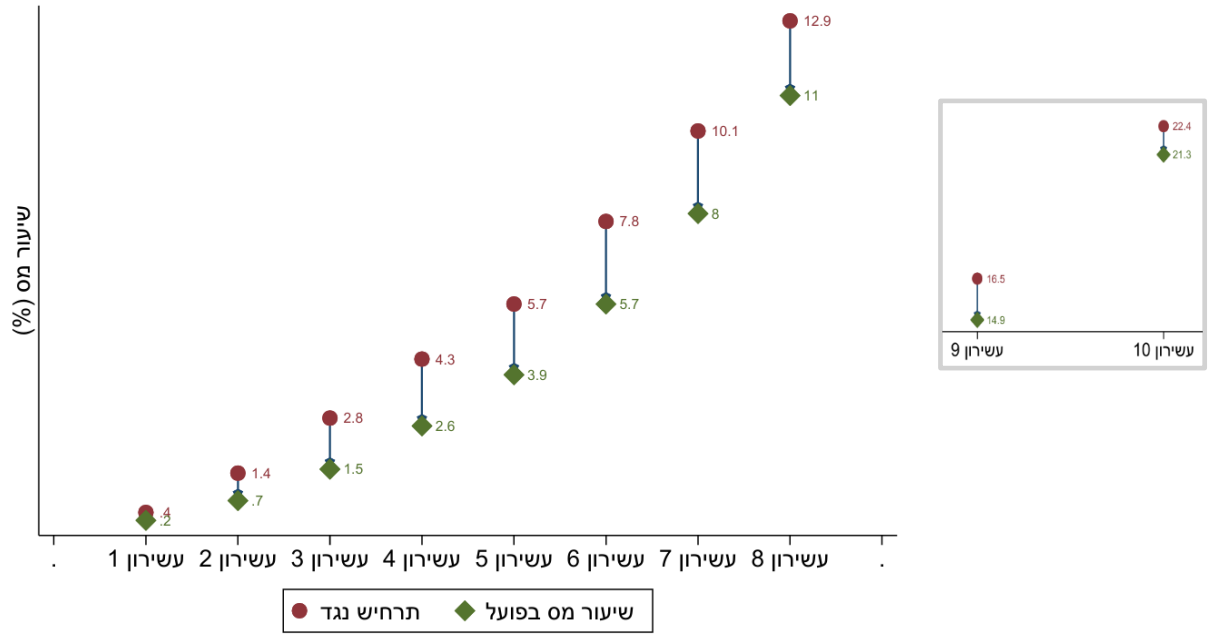
II. רפורמת טרכטנברג (2012)

רפורמת טרכטנברג העניקה שתי נקודות זיכוי לאבות עובדים עבור כל ילד עד גיל 3.[48] הרפורמה כיוונה להקל על משפחות צעירות עם ילדים קטנים.

ניתוח לפי עשירון מצביע על מגמה דומה לזו שראינו קודם, אך בסדרי גודל גבוהים יותר. ההשפעה כמעט אינה מורגשת בעשירון הראשון, 0.2 נקודות אחוז בלבד, ומשם עולה בהדרגה: 0.7 בשני, 1.3 בשלישי, 1.7 ברביעי, 1.8 בחמישי, עד לשיא של 2.1 נקודות אחוז בעשירון השישי. בשני העשירונים הבאים ההשפעה נשארת כמעט ללא שינוי, 1.9 נקודות אחוז בשביעי ובשמיני, ואז שבה לרדת: 1.6 בתשיעי ו-1.1 בעשירון העליון.

כפי שראינו קודם, גם כאן ההשפעה על שיעור המס מורגשת יותר בעשירוני הביניים, בעוד ששני קצוות ההתפלגות, התחתון והעליון, נהנים ממנה הרבה פחות. כלומר, גם כאן הרפורמה השיגה את יעדיה באמצעות שימוש בנקודות זיכוי.

תרשים 18: השפעת רפורמת טרכטנברג על שיעור מס ההכנסה, לפי קבוצות הכנסה

III. תכנית הפחתת יוקר המחיה (2022)

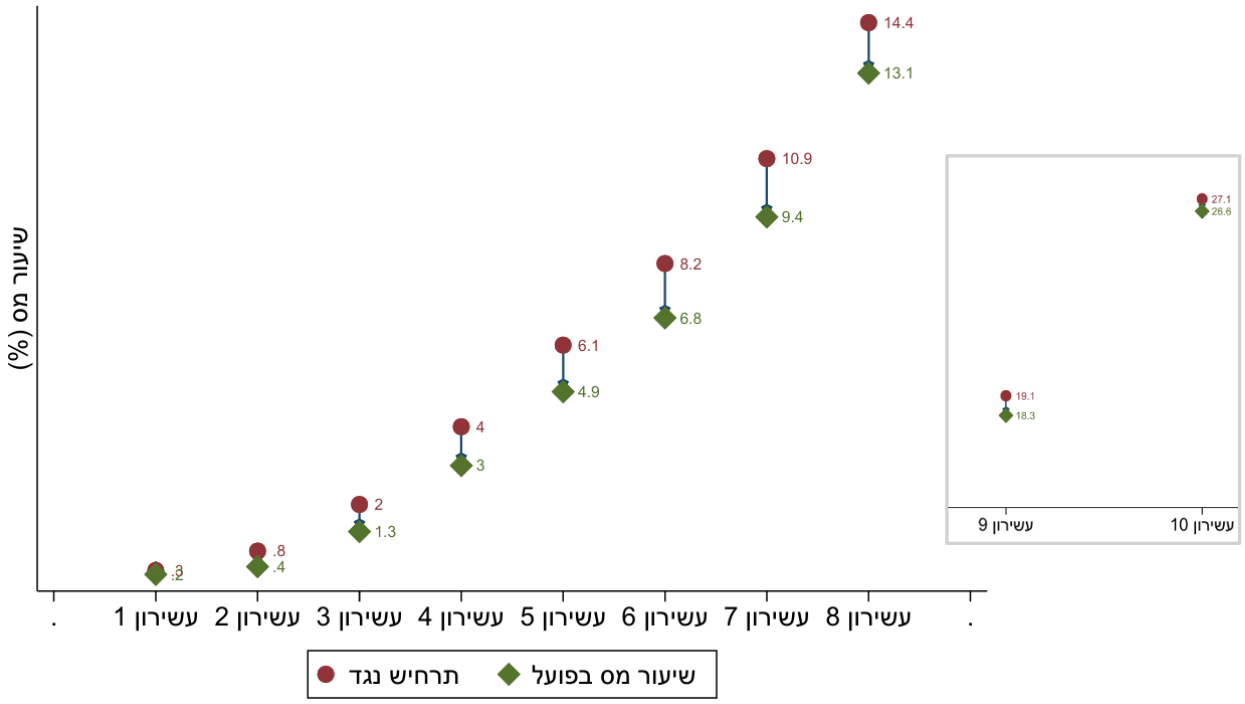
תוכנית הפחתת יוקר המחיה הוסיפה שתי נקודות זיכוי ברמת משק הבית להורים לילדים בגילי 6-12, במטרה להקל על משפחות צעירות עם ילדים.[49]

גם כאן הממצאים מצביעים על דפוס כמעט זהה: ההשפעה חלשה יותר בעשירונים התחתונים ובעשירון העליון, ואילו עשירוני הביניים מושפעים ביותר. ההשפעה עולה בהדרגה מ-0.1 נקודות אחוז בעשירון הראשון, דרך 0.4 בשני, 0.7 בשלישי, 1 ברביעי, 1.2 בחמישי ו-1.4 בשישי, עד לשיא של 1.5 נקודות אחוז בשביעי. משם היא פונה לרדת: 1.3 בשמיני, 0.8 בתשיעי, ו-0.5 בעשירון העליון.

[48] הרפורמה עסקה בתחומים רבים (כגון שירותים חברתיים, יוקר המחיה ודיור), כאשר מטרת חלק זה במחקר להראות את ההשפעה של הרחבת נקודות הזיכוי "בלבד".
[49] בדומה להערה הקודמת, גם רפורמה זו כללה סעיפים אחרים, אך הם מעבר לתחום העיסוק של המחקר הנוכחי.

יש לזכור שמדובר בשיעור מתוך ההכנסות, ולכן אותה נקודת אחוז מייצגת סכום אבסולוטי שונה בכל עשירון.

תרשים 19 : השפעת תכנית הפחתת יוקר המחיה על שיעור מס ההכנסה, לפי קבוצות הכנסה

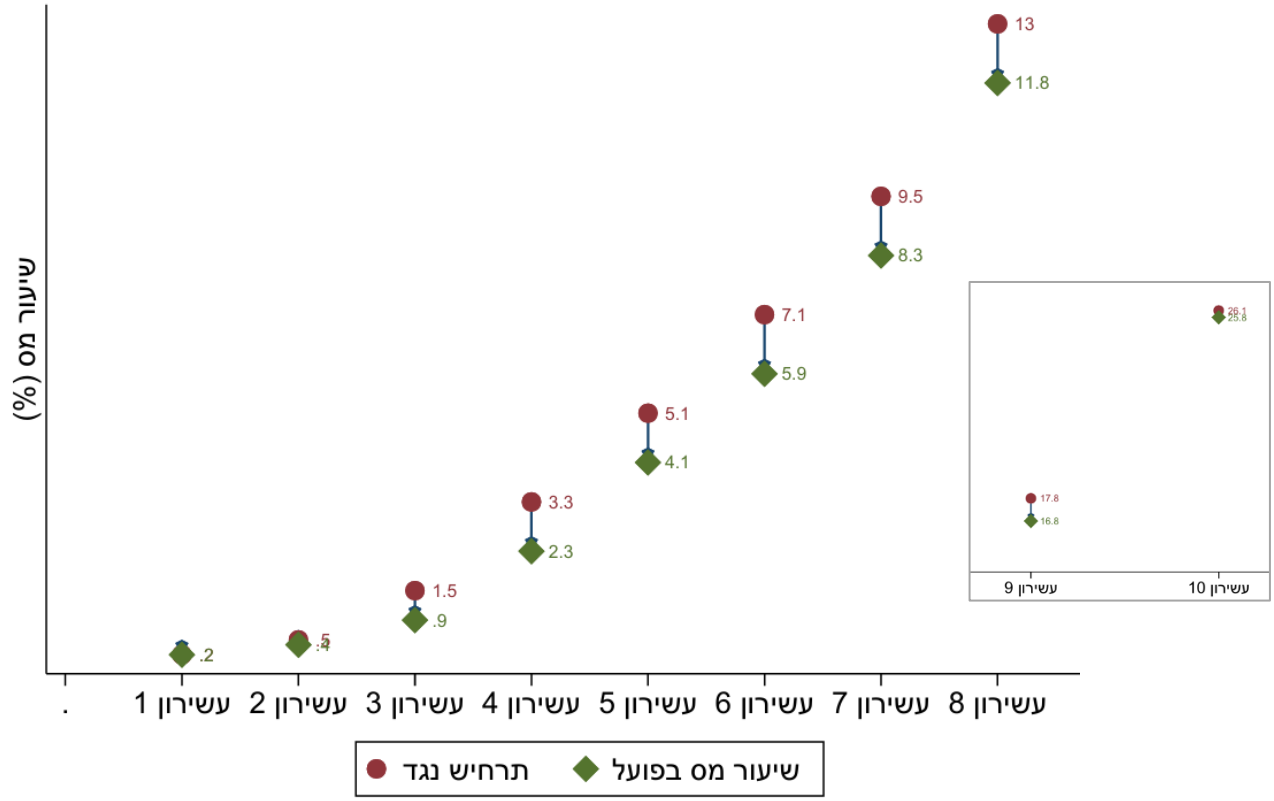
IV. הרחבה נוספת של נקודות זיכוי בגין ילדים (2024)

בשנת 2024 נכנסה לתוקף הגדלה של נקודות הזיכוי בגין ילדים, עבור משפחות עם ילדים עד גיל 3 ועם ילדים בגילי 13 עד 17.[50] בשונה מהרפורמות והתוכניות האחרות, שאת השפעתן יכולנו לעקוב גם בשנים שלאחר כניסתן לתוקף, כאן אין בידינו נתונים לשנים שאחרי ההגדלה. לכן נציג את ההשפעה על עשירוני ההכנסה השונים בשנה שבה ההגדלה נכנסה לתוקף בלבד.

הממצאים מצביעים על דפוס דומה לזה שנמצא בשאר הרפורמות והתוכניות. השפעה שולית בעשירונים התחתונים ובעשירון העליון, והשפעה מורגשת יותר בעשירוני הביניים. ההשפעה מתחילה להיות ניכרת בעשירון השלישי, שבו שיעור המס ירד ב-0.6 נקודות אחוז. בעשירונים הרביעי והחמישי הירידה הייתה של נקודת אחוז אחת, ובעשירונים השישי עד השמיני של 1.2 נקודות אחוז, הגבוהה ביותר. בעשירון התשיעי ההשפעה חוזרת לנקודת אחוז אחת, ובעשירון העליון היא שולית, 0.3 נקודות אחוז בלבד, שכן הכנסתם גבוהה והקיטון במס כמעט אינו מורגש ביחס להכנסה.

תרשים 20 : השפעת הגדלת נקודות זיכוי בשנת 2024 על שיעור מס ההכנסה, לפי קבוצות הכנסה

[50] ראו נספח 6 לפירוט המלא של הרחבת נקודות הזיכוי ב-2024.

אם נסכם את החלק הזה, עולות ממנו שתי תוצאות מרכזיות. ראשית, הרפורמות והתוכניות הוכיחו את עצמן כיעילה במובן הצר: הן הצליחו להשפיע על אוכלוסיית המטרה, הורים לילדים. שנית, ההשפעה התרכזה בעיקר במעמד הביניים, ופחות בבעלי הכנסות נמוכות. מדיניות שמיטיבה באמצעות נקודות זיכוי ממס תיטיב מטבעה עם אוכלוסיות שכבר משלמות מס, אך היא לא תצליח בכלים אלה להיטיב עם אוכלוסיות שאינן משלמות מס כלל. כך ראינו שיהודים שאינם חרדים, המצויים יותר בעשירונים הגבוהים, נהנו במיוחד מהרחבת הזיכויים, משום שהם הקבוצה שנושאת בעיקר נטל המס.

כדי להקל על המעמד הנמוך נדרשים כלי מדיניות אחרים, שאינם מס הכנסה. בחלק הבא נתאר כלי כזה, מענקי עבודה, ונבחן האם הצליח להיטיב עם האוכלוסיות החלשות, ועד כמה.

****

2. מענקי עבודה

בחלק הקודם הראינו שרפורמות המבוססות על זיכויים במס הכנסה מיטיבות בעיקר עם המעמד הבינוני-הגבוה. להלן נבחן את תוכנית מענק העבודה שנועדה, כאמור, להיטיב עם בעלי הכנסה נמוכה.

נקדים כמה הערות מתודולוגיות: ראשית, נתונים על מענק העבודה מונגשים בחדר המחקר עבור השנים 2011-2022. שנית, חלק זה עוסק במענק העבודה ממבט של משקי הבית, ולכן אוכלוסיית המחקר זהה לזו ששימשה אותנו עד כה- משקי בית שבהם שני בני הזוג בגילי 25-64, ושאינם עצמאים (כזכור, חסרים נתונים לגביהם). מבדיקה שנערכה לשנת 2022 עולה שמגבלות אלה משאירות בניתוח כ-38% בלבד מכלל מקבלי

מענקי העבודה באוכלוסייה, לכן, חלק זה מתייחס רק לתת-קבוצה מתוך אוכלוסיית המחקר הכוללת.[51] מכיוון שמטרת המחקר היא להבין את השפעת מענק העבודה ברמת משק הבית, אנו ממליצים על מחקרי המשך שימפו את ההשפעה גם מנקודת מבט של הפרט הזכאי או מהזווית המשקית הכוללת.

כמו כן, חלק זה לא יבחן את שיעור המימוש בקרב הזכאים הפוטנציאליים, אלא באמצעות המענקים עצמם (מימוש הזכאות), ינתח עד כמה הצליח כלי מדיניות זה לסייע לעשירונים הנמוכים, מנקודת מבט של משקי הבית ובחלוקה לקבוצות אוכלוסייה. כאמור, דוח מבקר המדינה (שם) מצא כי שיעור מימוש הזכאות למענק העבודה גבוה באופן ניכר בקרב האוכלוסייה החרדית ביחס לאוכלוסייה הכללית, בעוד שבאוכלוסייה הערבית שיעור המימוש נמוך יותר.

כאמור, מטרתו של חלק היא לבחון עד כמה כלי המדיניות הצליח לסייע לאלה שמימשו אותו בקרב העשירונים הנמוכים. ואכן, תרשים 20 מראה ששיעור משקי הבית שקיבלו מענק עבודה עולה ככל שהעשירון יורד, עד כדי 39% בעשירון התחתון בשנת 2022 (עלייה מ-28% בשנת 2011). בעשירון השני קיבלו מענק של 27% ממשקי הבית ובשלישי 20%, שיעורים הדומים לאלה שנרשמו ב-2011, עם עליות וירידות קלות במהלך התקופה. בשאר העשירונים שיעור מקבלי המענק ירד לאורך זמן. מ-19% ל-12% בעשירון הרביעי, מ-13% ל-5% בעשירון החמישי, מ-6% ל-2% בשישי ומ-3% ל-1% בשביעי. [52]

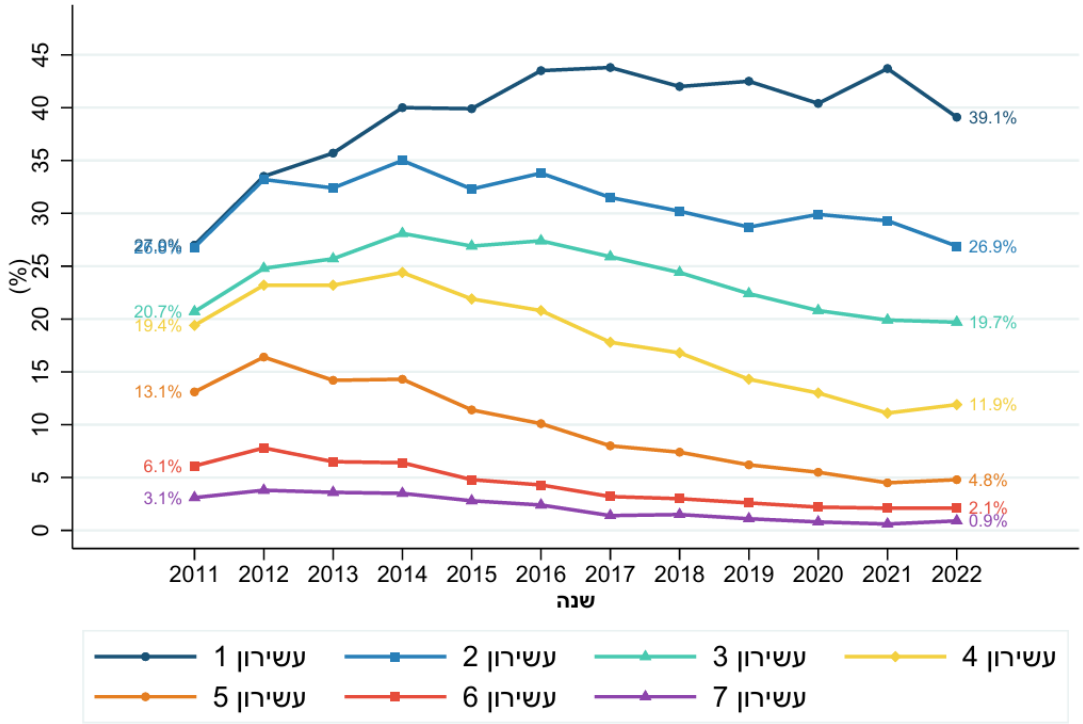
ייתכן שהירידה בעשירונים הגבוהים יותר נובעת מעליית ההכנסות באותם עשירונים לאורך השנים, אשר הביאה חלק מן העובדים לחצות את סף ההכנסה המזכה ובכך לאבד את זכאותם למענק (המהווה הצלחה של הרפורמה), וכן ממימוש גבוה של הזכאות בקרב החרדים (כפי שהזכרנו לעיל), המשויכים ברובם לעשירונים הנמוכים.[53]

תרשים 20: שיעור משקי בית שקיבלו מענק עבודה, לפי עשירון הכנסה

[51] רוב מוחלט מהפרטים שהוצאו מהניתוח (85% מתוכם) הוסרו משום שאחד מבני הזוג נמצא מחוץ לגילי העבודה העיקריים (25-64), או שלא ניתן לקשור בין בני הזוג. 15% הנוספים הוסרו משום שאחד מבני הזוג עצמאי. עם זאת, בדיקת הפרופיל התעסוקתי של אוכלוסיית מקבלי מענק העבודה במחקר, לעומת האוכלוסייה שהוסרה, מלמדת על פרופיל תעסוקתי דומה מאוד. חציון גובה המענק זהה (4,824 שקלים), והממוצע קרוב מאוד (5,282 שקלים לעומת 5,270 שקלים).

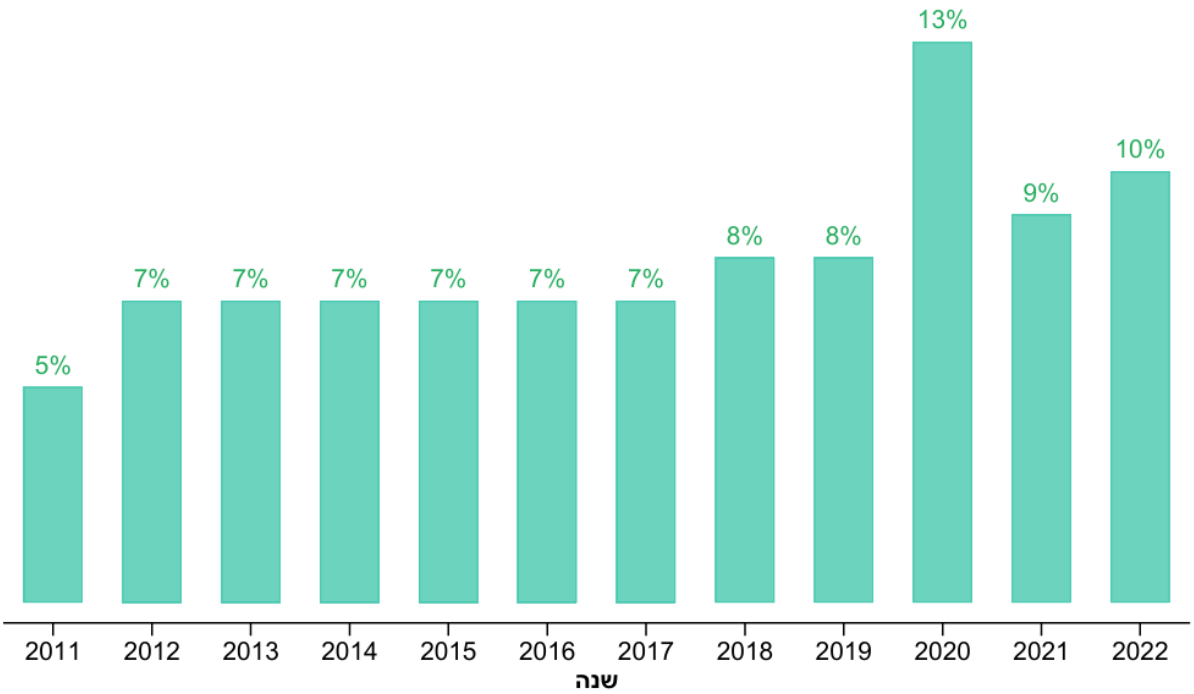
[52] הסיבה שהמענק לא ניתן לעשירונים הנמוכים בלבד, ככה"נ נובע מכך שהזכאות למענק בישראל איננה תלויה בבני הזוג (לעומת מדינות אחרות, כפי שתואר במבוא)

[53] ייתכן שמתבקש מחקר נוסף שיתייחס לסוגיה זו.

תרשים 21 מציג את השיפור בשכר בקרב משקי הבית שנהנו ממענקי העבודה.[54] שיעור השיפור הממוצע עמד על 5% בשנת 2011, עלה ל-7% ב-2012, ול-8% בשנת 2018. בשנת 2020 ירד השכר הממוצע של מקבלי המענק על רקע משבר הקורונה, ולכן העלייה שנרשמה בשיעור השיפור נובעת מירידת השכר עצמו, ולא מגידול במענק. בשנת 2022 עמד שיעור השיפור הממוצע בשכר על 10%.

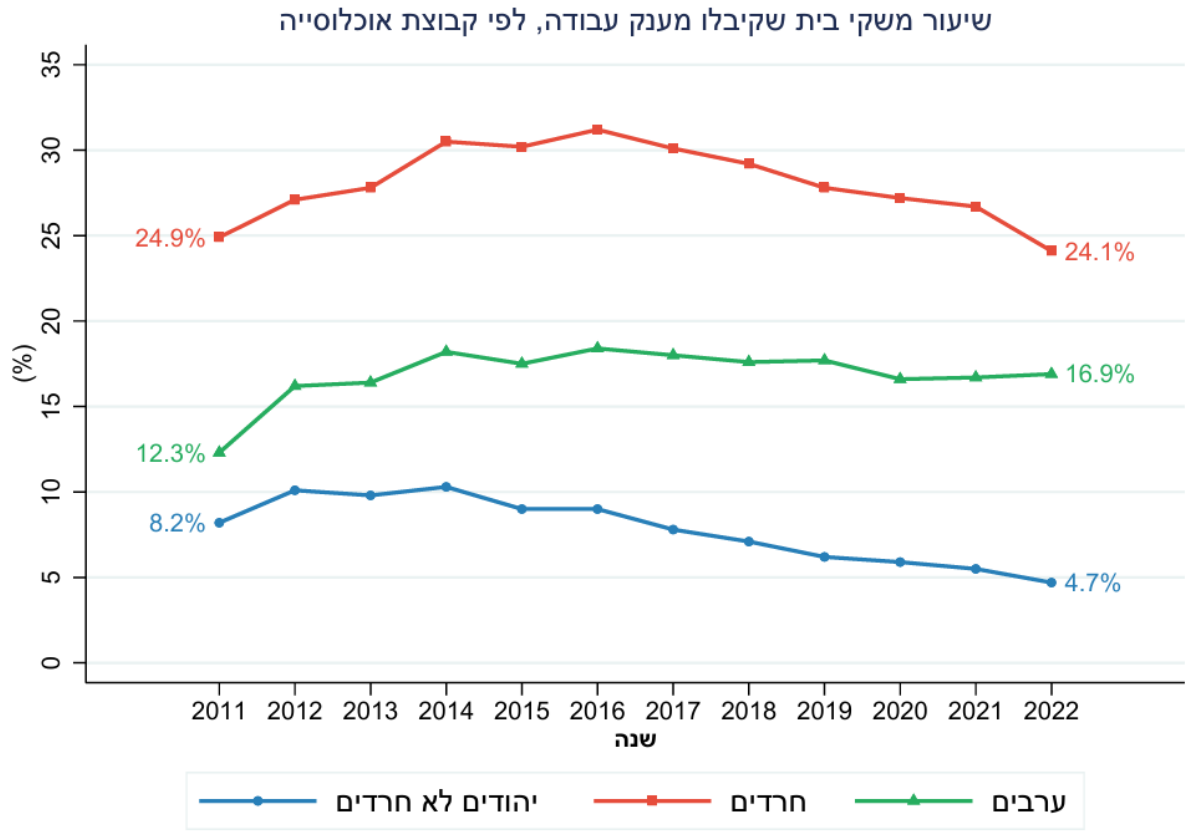
תרשים 21: שיפור בשכר כתוצאה ממענק עבודה, בקרב מקבלי מענק

[54] כלומר, השכר בתוספת המענק, ביחס לשכר.

כפי שהראינו בחלקים רבים של המחקר, ערבים וחרדים מרוכזים יותר בעשירונים הנמוכים, ותמונה זו משתקפת גם במקבלי מענק העבודה. הנתונים מתרשים 22 מראים כי שיעור משקי הבית החרדים שקיבלו מענק עבודה הוא הגבוה ביותר לאורך כל התקופה הנסקרת (כרבע מתוכם). אחריהם, בקרב משקי בית ערבים שיעור מקבלי המענק עלה מ-12% ב-2011 ונותר מאז ברמה דומה של כ-17% מ-2014. שיעור מקבלי המענקים הנמוך ביותר נמצא בקרב משקי בית יהודים שאינם חרדים, והוא אף יורד לאורך התקופה- מ-8% ב-2011 ל-5% ב-2022.

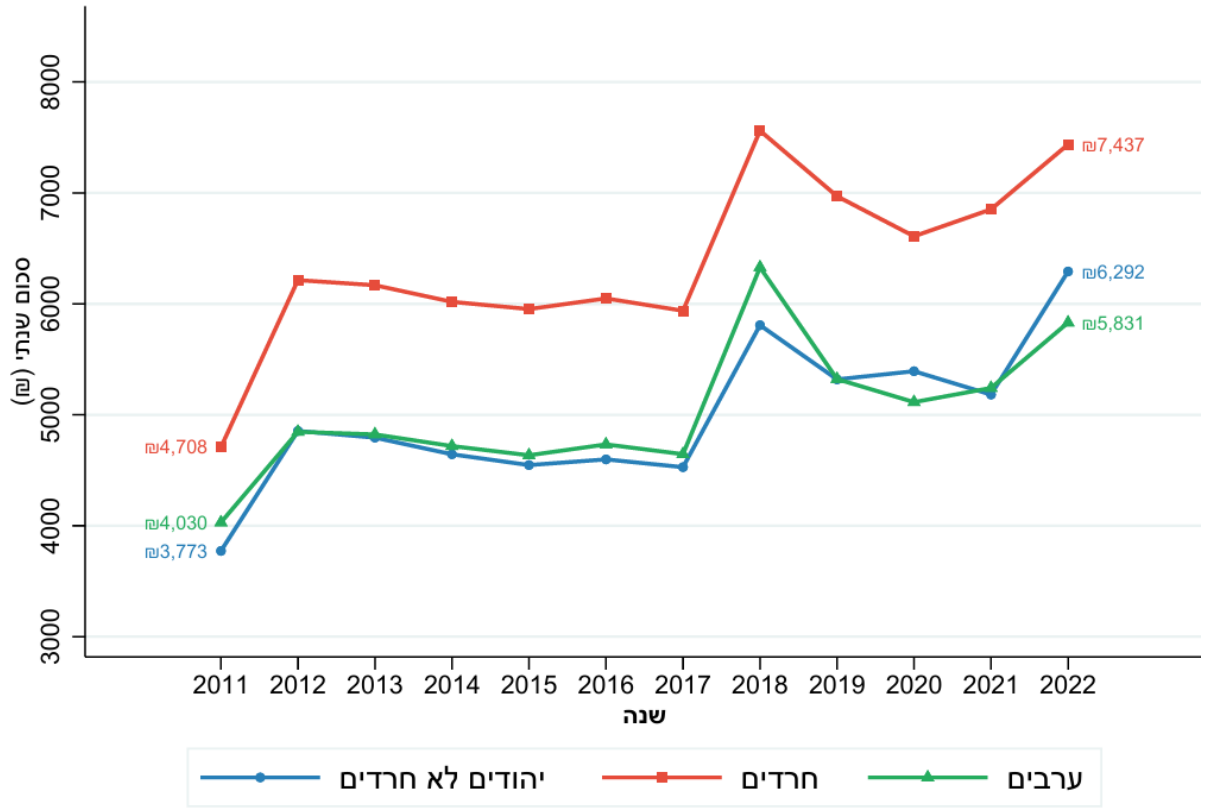
תרשים 22: שיעור משקי בית שקיבלו מענק עבודה, לפי קבוצת אוכלוסייה

תרשים 23 מראה כי גובה המענק הריאלי בקרב מקבליו היה הגבוה ביותר בקרב משקי בית חרדים (הנובע ככה"נ משכר נמוך ומספר גדול יותר של ילדים) לאורך כל התקופה. בקרב יהודים שאינם חרדים וערבים גובה המענק היה דומה, למעט שני חריגים- בשנת 2018 שבה היה גבוה יותר בקרב ערבים, וב-2022 שבה היה גבוה יותר בקרב יהודים שאינם חרדים. בשנת 2022 עמד גובה המענק בקרב חרדים עמד על כ-7,400 שקלים לעומת כ-6,300 שקלים בקרב יהודים שאינם חרדים וכ-5,800 שקלים בקרב ערבים. כלומר, בשנת 2022 סכום המענק בקרב חרדים היה 18% גבוה משל יהודים שאינם חרדים ו-28% משל ערבים.

לאורך השנים סכום המענקים הוגדל: ב-2012, לאור הגדלת המענק לאמהות עובדות, ב-2018 שבו המענק הוגדל שוב, לשנת המס 2018 בלבד כהוראת שעה (ולכן הקפיצה היא חד-פעמית), והושוו סכומיו בין גברים לנשים. וב-2022 חל גידול נוסף בסכום המענק בקרב הזכאים לו.

תרשים 23 : גובה מענק עבודה שנתי ממוצע, (2023=100.0), לפי קבוצת אוכלוסייה

לסיכום, חלק זה הראה כי עשירוני ההכנסה הנמוכים ביותר (שהמדיניות כוונה אליהם) הם שקיבלו בעיקר את מענק העבודה, וכתוצאה מכך ראו את הכנסתם הפנויה גדלה. בין קבוצות האוכלוסייה, האוכלוסייה החרדית בלטה במיוחד בהיקף ההנאה מהתוכנית, ואילו שיעור מקבלי המענק בקרב יהודים שאינם חרדים נמצא במגמת ירידה מתמשכת. משקי בית ערבים מוקמים בתווך, כאשר שיעור מקבלי המענק ביניהם נמוך מזה שבקרב חרדים אך גבוה מזה שבקרב יהודים שאינם חרדים, בעוד שגובה המענק שקיבלו דומה כמעט לחלוטין לזה שקיבלו יהודים שאינם חרדים. עוד עולה מהממצאים שהתוכנית שיפרה את השכר בקרב מקבלי המענק, משיפור של כ-7% בתחילת התקופה לכ-10% בשנת 2022, כאשר גובה המענק עצמו היה הגבוה ביותר דווקא בקרב חרדים, לעומת שתי הקבוצות האחרות.

3. כיצד תשפיע הגבלת נקודות זיכוי בגין ילדים על קבוצות שונות באוכלוסייה?

כיום מדיניות מתן זיכוי ממס בגין כל ילד בישראל נדיבה במיוחד. מטרת חלק זה בניתוח לאמוד את ההשפעה הצפויה על אוכלוסיית העובדים בישראל אילו נקודות הזיכוי בגין ילדים היו מוגבלות, וזאת בהשוואה למצב הקיים (סטטוס קוו).

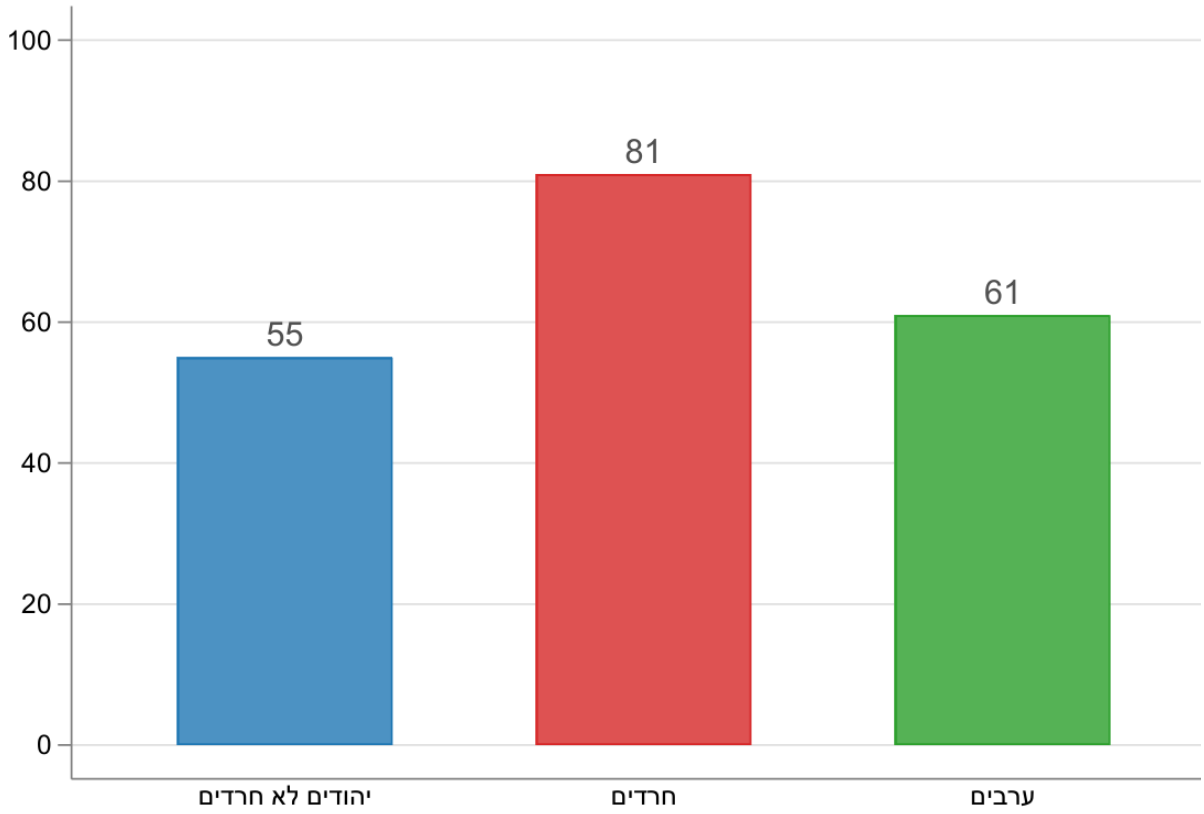
הבחינה נערכת לאורך רצף של תרחישי מדיניות : החל מהגבלת נקודות הזיכוי[55] ל-7, לאחר מכן ל-6, ל-5 וכן הלאה, ועד לביטול מוחלט של הזיכוי ממס בגין ילדים. עבור כל תרחיש נמדדת ההשפעה ביחס לסטטוס קוו.

[55] לתפיסתנו נכון יותר לדון במונחים של הגבלת נקודות זיכוי מאשר בהגבלת הזיכוי על פי מספר ילדים, וזה בעקבות השונות הרבה במספר הנקודות לפי גיל הילד. כך, למשל, כל אחד מההורים לפעוט בן שנתיים זכאי ל-4.5 נקודות זיכוי, ואילו אם לילד בן שבע זכאית ל-2 נקודות (והאב לנקודה אחת).

נזכיר כי מטרת חלק זה היא לבחון את השפעתן של נקודות הזיכוי בגין ילדים, ולכן נכון יותר לבצע את הניתוח ברמת הפרט, וכך עשינו. הגבלת נקודות הזיכוי נוגעת רק במי שיש לו חבות מס וממצה בפועל את הנקודות הללו, נתון שנקבע ברמת הפרט ולא ברמת משק הבית. ניתוח ברמת משק הבית, המערב בתוכו שתי הכנסות ותקנון לגודל המשפחה, היה מטשטש בדיוק את המנגנון שאותו אנו מבקשים לבודד.

הניתוח מתמקד בשלוש קבוצות אוכלוסייה: יהודים לא-חרדים, חרדים וערבים, ועוסק בעיקר בפרטים העובדים שיש להם ילדים בגילים הרלוונטיים לצורך זיכוי ממס (עד גיל 18, להלן: "**ילדים בבית**"), המהווים 81% מהפרטים החרדים העובדים, 61% מהערבים ו-55% מיהודים שאינם חרדים.

תרשים 24: שיעור הפרטים העובדים, שיש להם ילדים בבית (שנת 2024)

שווי הזיכוי בגין ילדים חושב על בסיס פרופיל הילדים של הפרט (ללא סעיפי זיכוי אחרים), בהתאם לקריטריונים העדכניים של רשות המיסים ולמספר הילדים בכל גיל (ראו קריטריונים מלאים בנספח 6).

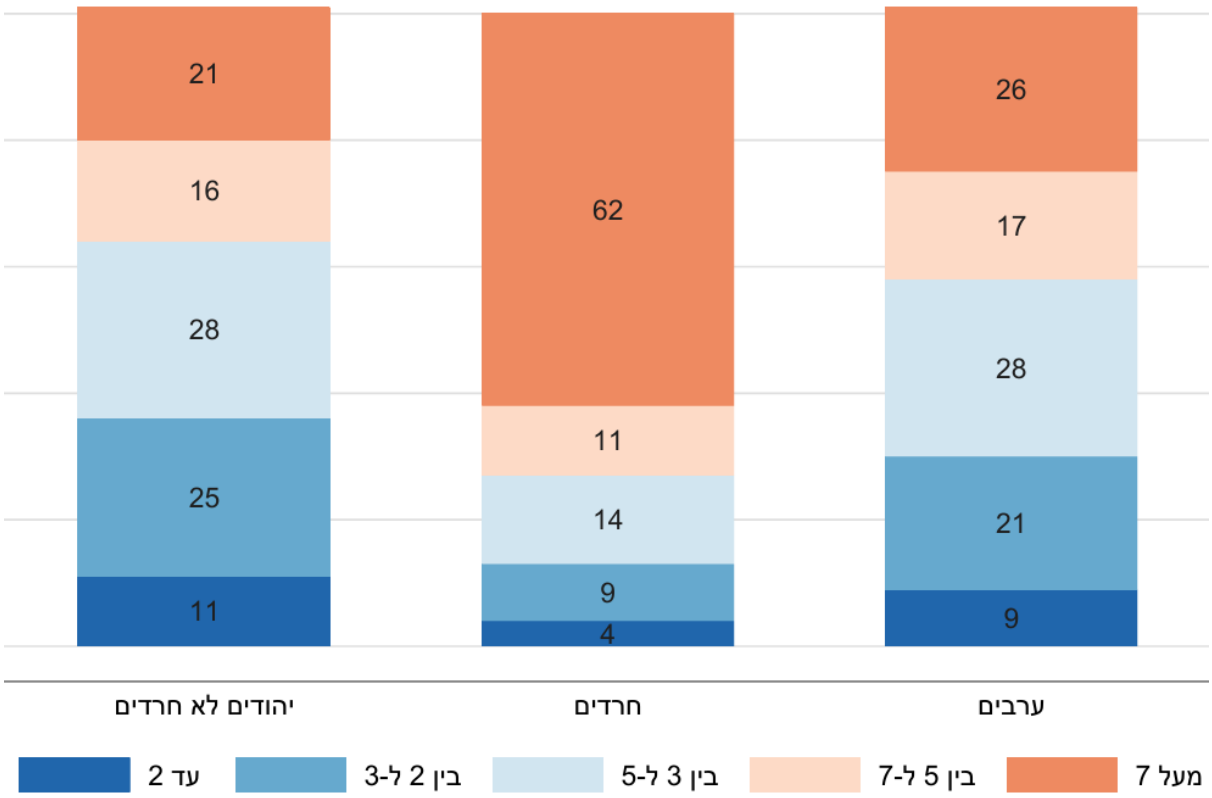
הנתונים מתרשים 25 המציג את ההתפלגות של נקודות הזיכוי הפוטנציאליות[56] של פרטים עם ילדים בבית, בהינתן פרופיל הילדים (מספר ילדים וגיל), מצביעים על הבדל משמעותי מאוד בין חרדים לקבוצות האחרות, הנובע ממספר גדול של ילדים באוכלוסייה זו. בעוד ש-21% ו-26% בקרב יהודים שאינם חרדים וערבים, בהתאמה, זכאים באופן תיאורטי למעל 7 נקודות זיכוי, אצל החרדים שיעור זה עומד על 62%.

מאחר ששיעור גבוה במיוחד מתוך החרדים העובדים (בהשוואה ליתר הקבוצות) זכאי בפוטנציאל למעל 7 נקודות זיכוי, חושב בנפרד גם ממוצע מספר נקודות הזיכוי בקרב הזכאים למעל 7 נקודות, ונמצא כי יש פער

[56] הכוונה היא שמספר נקודות הזיכוי הפוטנציאלי הוא גבוה, אך הוא לא ממומש בגלל חבות מס נמוכה אצל חלק מהפרטים, כפי שנראה בהמשך.

בין קבוצות האוכלוסייה גם בנתון הזה- מספר נקודות הזיכוי הממוצע בקרב חרדים עומד על כ-12 לעומת כ-9 בקרב יהודים שאינם חרדים וערבים.[57]

תרשים 25 : התפלגות נקודות הזיכוי התיאורטיות בקרב עובדים עם ילדים, לפי קבוצת אוכלוסייה

על מנת להבין את ההשפעה של שינוי במדיניות ביחס למצב הקיים, החלק הבא חשוב כדי להבין את גודל האוכלוסייה "הרלוונטית" לניתוח, ובשביל זה חילקנו את כלל האוכלוסייה ל-5 תתי-קבוצות:

לא רלוונטים לניתוח (לא מושפעים מהשינויים הנבחנים במדיניות):

- **הורים מתחת לסף:** הורים שהמס הסטטוטורי שחושב עבורם נמוך משווי נקודות הזיכוי הבסיסיות (2.25 נקודות זיכוי לגבר ו-2.75 לאשה).
- **ללא ילדים בבית, מתחת לסף:** פרטים ללא ילדים המצויים מתחת לסף המס.
- **ללא ילדים בבית, משלמים מס:** פרטים ללא ילדים בבית המשלמים מס.

רלוונטים לניתוח (הורים מעל הסף הבסיסי):

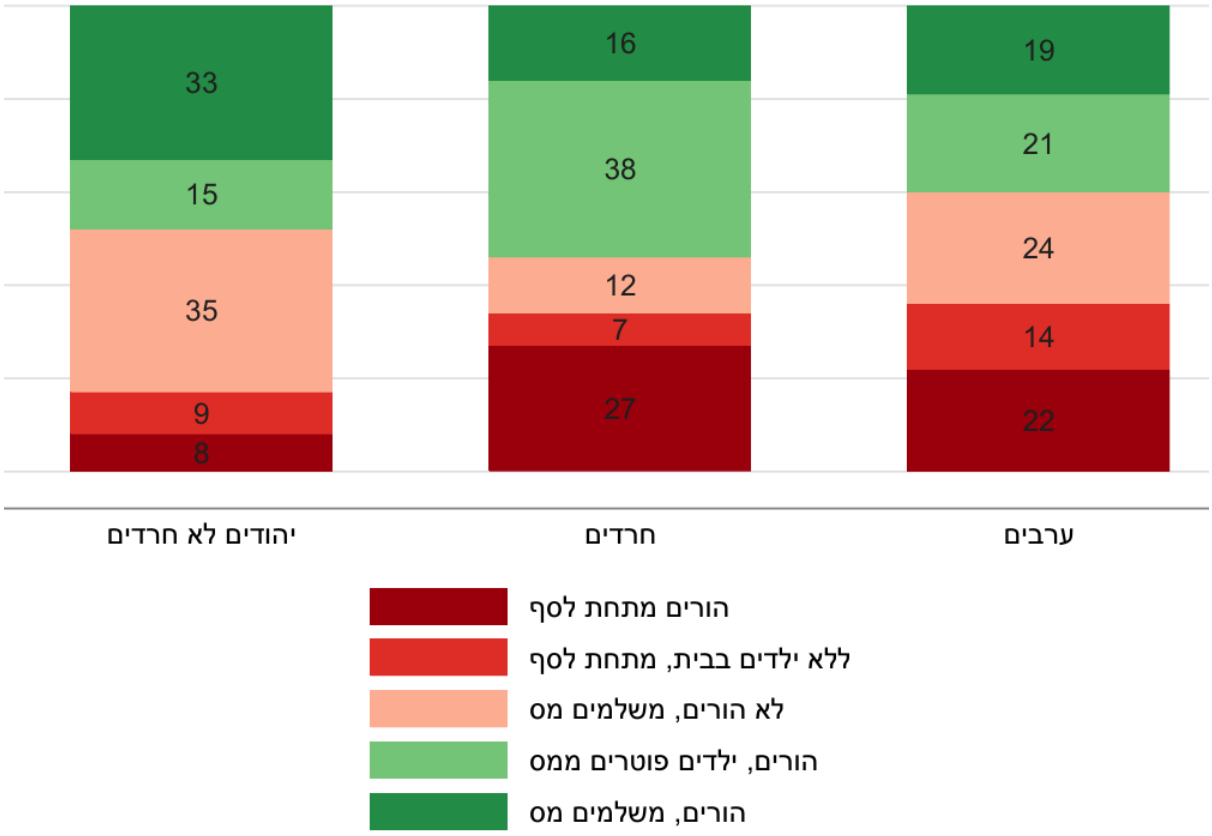
- **הורים, נקודות זיכוי בגין ילדים פוטרים ממס:** הורים שהמס הסטטוטורי שלהם עולה על הזיכוי הבסיסי, אך הזיכוי הנוסף בגין ילדים מספיק כדי לאפס את חבות המס.

[57] כלומר, גם בקרב משפחות מרובות ילדים קיים הבדל משמעותי בין החרדים לבין קבוצות אוכלוסייה אחרות.

- **הורים, למרות נק' הזיכוי משלמים מס:** הורים שגם לאחר הזיכוי הבסיסי והזיכוי בגין ילדים נותרת להם חבות מס.

תרשים 26 מציג את גודלה של כל קבוצה, כאשר הקבוצות הרלוונטיות לניתוח מסומנות בירוק. בולט כי בקרב יהודים שאינם חרדים, קבוצת ההורים שממשיכים לשלם מס גם לאחר מימוש הזכאות בגין ילדים גדולה ביותר מפי שניים מקבוצת ההורים שילדיהם פוטרים אותם ממס. בקרב הערבים שתי הקבוצות דומות בגודלן, ואילו בקרב החרדים מתהפכת התמונה: קבוצת ההורים הפטורים ממס בזכות ילדיהם גדולה ביותר מפי שניים מקבוצת ההורים שממשיכים לשלם מס גם לאחר מימוש הזיכויים.

תרשים 26: התפלגות חמשת תתי-הקבוצות (בקרב עובדים), לפי קבוצות אוכלוסייה

כאמור, מהשלב הבא ואילך נתמקד אך ורק בשתי תת-הקבוצות האחרונות- "הורים, נק' זיכוי בגין ילדים פוטרים ממס" ו-"הורים, משלמים מס"- שכן יתר תת-הקבוצות אינן רלוונטיות לבחינת השפעת המדיניות. המדיניות שנבחנת היא הגבלת מספר נקודות הזיכוי בגין ילדים: נבדוק הגבלה ל-7 נקודות, ל-6, וכן הלאה, עד לביטול מוחלט של הזיכויים בגין ילדים.[58]

הניתוח יכלול שלושה רכיבים:

1. **שינוי בהרכב הקבוצות**. כיצד משתנה ההרכב של שתי הקבוצות ביחס לסטטוס קוו כתוצאה משינוי המדיניות? ככל שהמדיניות מגבילה את נקודות הזיכוי, פרטים "עוברים" מקבוצת הפטורים ממס אל קבוצת משלמי המס.

[58] ראוי לציין כי הממצאים אינם לוקחים בחשבון השפעה אפשרית על התנהגות בשוק העבודה כתוצאה מהשינויים במדיניות.

2. **התוספת להכנסות המדינה (תרומה לפי קבוצת אוכלוסייה)**. הגבלת נקודות זיכוי בגין ילדים תוביל לגביית מס גבוהה יותר וממספר רב יותר של אנשים. חלק זה בניתוח יציג את ההשפעות של שינוי המדיניות, ביחס לסטטוס קוו.

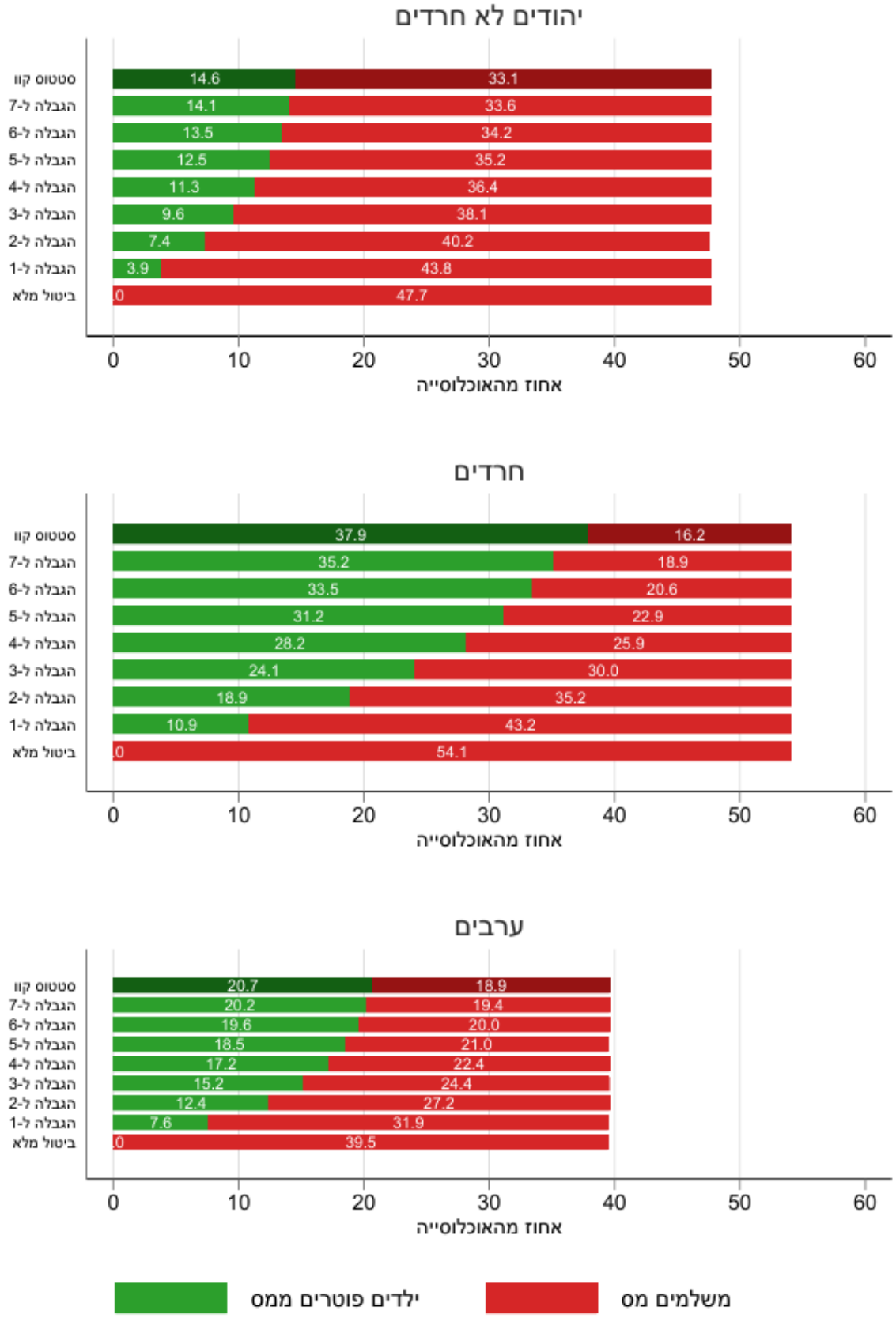
3. **השפעה על ההכנסה הפנויה ברמת הפרט**. בדומה לרכיב הקודם, אך בתקנון לנפש- חישוב שנועד לנטרל את ההבדלים בגודל האוכלוסיות.

הממצאים בתרשים 27 מלמדים על תופעה מעניינת, בעיקר במבט על החברה החרדית. ראינו קודם כי החרדים זכאים פוטנציאלית לנקודות זיכוי רבות בשל ריבוי הילדים (כזכור, 62% מהפרטים העובדים שיש להם ילדים- זכאים למעל 7 נקודות זיכוי). אף על פי כן, הגבלת נקודות הזיכוי ל-7 כמעט אינה משפיעה על ההרכב של משלמי המס לעומת הזיכויים בחברה החרדית: שיעור הפטורים ממס יורד ב-2.7 נקודות אחוז בלבד, מ-37.9% ל-35.2%. כלומר, נקודות הפטור הבסיסיות בתוספת 7 נקודות זיכוי, במקום כל נקודות הזיכוי הפוטנציאליות, היה מעביר רק 2.7% ממשקי הבית החרדים מלא משלמים מס למשלמים מס, שכן הנקודות הבסיסיות + 7 נקודות עדיין מספיקות כדי לפטור את רוב הפרטים החרדים מתשלום מס.[59]

עם זאת, ירידה זו גדולה מן הירידה המקבילה בקרב יהודים שאינם חרדים וערבים. הנתונים מלמדים כי ככל שמגבילים יותר את נקודות הזיכוי, כך גדל שיעור הפרטים שהופכים למשלמי מס וקטן משקלם של הפטורים לחלוטין (כפי שניתן היה לצפות).

תרשים 27: הרכב של משלמי מס ושאינם משלמים מס, לפי מדיניות הגבלת נקודות זיכוי בגין ילדים, לפי קבוצות אוכלוסייה (2024)

[59] נזכיר כי שווי חודשי של נקודת זיכוי ב-2024 הינו 242 שקלים. סכום הזיכוי ממס המתקבל מהנק' הבסיסיות ועוד 7 בגין ילדים- עבור גברים הוא 2,239 שקלים (המתכתב עם שכר חודשי של כ-15,600 שקלים), ועבור נשים הוא 2,291 שקלים (המתכתב עם שכר חודשי של כ-16,200 שקלים). כלומר, הגבלה -7 נק' משפיעה על כל הפרטים ששכרם החודשי גבוה מהסכומים הללו.

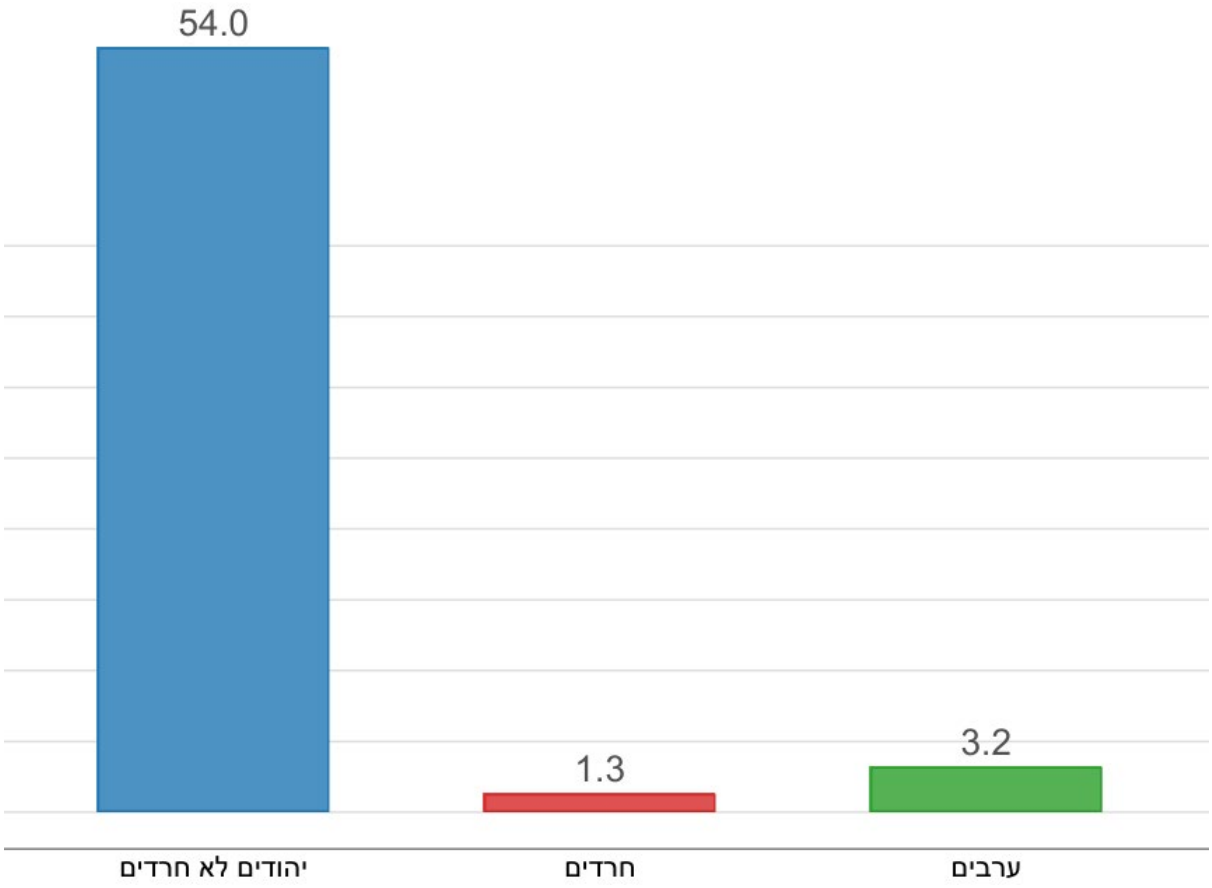

יהודים לא חרדים
סטטוס קוו
הגבלה ל-7
הגבלה ל-6
הגבלה ל-5
הגבלה ל-4
הגבלה ל-3
הגבלה ל-2
הגבלה ל-1
ביטול מלא
14.6
33.1
14.1
33.6
13.5
34.2
12.5
35.2
11.3
36.4
9.6
38.1
7.4
40.2
3.9
43.8
0
47.7
0
10
20
30
40
50
60
אחוז מהאוכלוסייה
חרדים
סטטוס קוו
הגבלה ל-7
הגבלה ל-6
הגבלה ל-5
הגבלה ל-4
הגבלה ל-3
הגבלה ל-2
הגבלה ל-1
ביטול מלא
37.9
16.2
35.2
18.9
33.5
20.6
31.2
22.9
28.2
25.9
24.1
30.0
18.9
35.2
10.9
43.2
0
54.1
0
10
20
30
40
50
60
אחוז מהאוכלוסייה
ערבים
סטטוס קוו
הגבלה ל-7
הגבלה ל-6
הגבלה ל-5
הגבלה ל-4
הגבלה ל-3
הגבלה ל-2
הגבלה ל-1
ביטול מלא
20.7
18.9
20.2
19.4
19.6
20.0
18.5
21.0
17.2
22.4
15.2
24.4
12.4
27.2
7.6
31.9
0
39.5
0
10
20
30
40
50
60
אחוז מהאוכלוסייה
ילדים פוטרים ממס
משלמים מס

החלק הבא מחשב את התוספת להכנסות המדינה ברמת קבוצות האוכלוסייה. נתון זה מחושב כסך תשלומי המס בפועל של כל קבוצת אוכלוסייה (לאחר התחשבות בזיכוי ממס), במיליארדי ש״ח. נתון הסטטוס קוו, המוצג בתרשים 28, מצביע על פערים משמעותיים ברמת הקבוצות.

על פי הממצאים, יהודים שאינם חרדים (שהם הורים לילדים בגילים המזכים) משלמים כ-54 מיליארד ש״ח במיסים. לעומת זאת, בקרב הערבים, תשלומי המס לאחר התחשבות בהטבות המס בשל נק׳ זיכוי לילדים עומדת על 3.2 מיליארד שקלים ובקרב חרדים- 1.3 מיליארד שקלים.

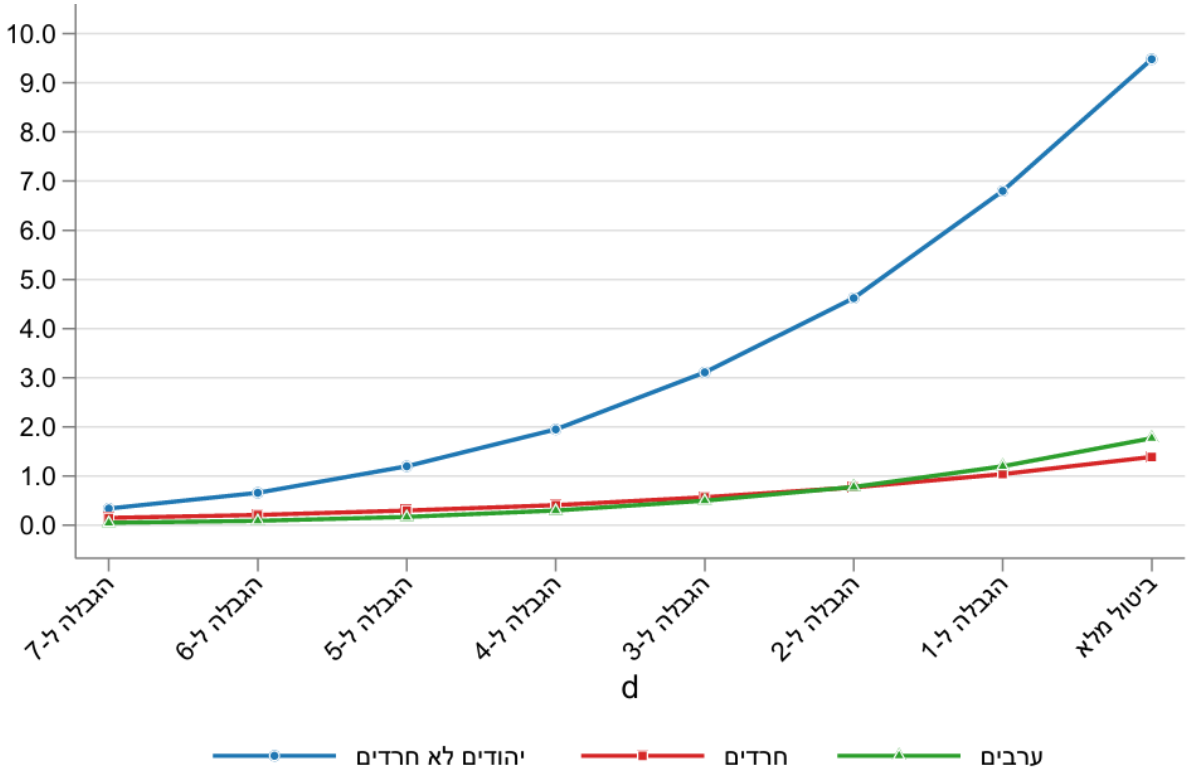
תרשים 28 : תשלום המס השנתי (2024) ברמת האוכלוסייה לאחר התחשבות בזיכוי ממס בגין ילדים, סטטוס קוו

בקרב הורים לילדים בגילים הרלוונטיים שמעל לסף המס

בחלק הבא נציג את השפעת השינויים במדיניות ברמת האוכלוסייה, ביחס לנתונים המוצגים בתרשים 29. הממצאים מראים כי אילו נקודות הזיכוי בגין ילדים היו מוגבלות ל-7, התוספת להכנסות המדינה ביחס לסטטוס קוו הייתה עומדת בסה״כ על 537 מלש״ח, מזה כ-343 מיליון ש״ח תוספת מס שנובעת מיהודים שאינם חרדים, 148 מיליון מתשלומי מס נוספים של חרדים ו-46 מיליון מהערבים. כפי שניתן היה לצפות, ככל שההגבלה מחמירה כך תוספת ההכנסות גדלה, עד שבתרחיש של ביטול מלא היא מגיעה לסך כולל של 12.7, מזה כ-9.5 מיליארד ש״ח הודות לתשלומי מס נוספים מיהודים שאינם חרדים, 1.4 מיליארד מחרדים ו-1.8 מיליארד מערבים.

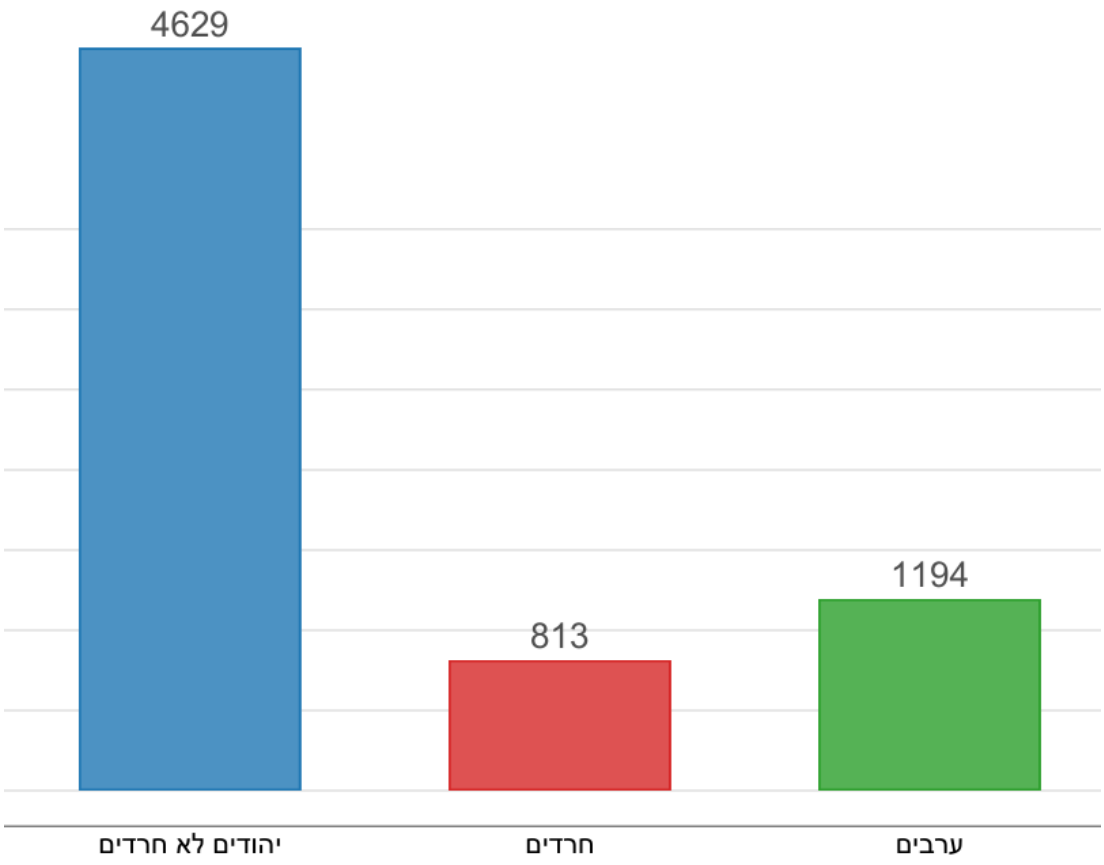
תרשים 29 : תוספת להכנסות המדינה ברמת האוכלוסייה ברמת שנתית, ביחס לסטטוס קוו.

הירידה בהכנסה הפנויה לנפש מתקבלת מחלוקת נתוני הגידול בהכנסות המדינה הכולל במספר הפרטים הנכללים בניתוח (כאמור, שתי תתי-הקבוצות הרלוונטיות). בדומה לרמת האוכלוסייה, מוצגת תחילה תשלום המס החודשי לנפש בערכים מוחלטים בסטטוס קוו, ולאחר מכן הירידה בהכנסה הפנויה החודשית לנפש ביחס לסטטוס קוו, כתוצאה משינוי המדיניות.

גם כאן מתגלים פערים בין האוכלוסיות: בנקודת המוצע (במערכת הטבות המס הנוכחית) תשלום המס לנפש בקרב יהודים שאינם חרדים לחודש עומד על 4,629 ש״ח, לעומת 1,194 ש״ח בקרב ערבים, ו-813 שקלים בקרב חרדים.

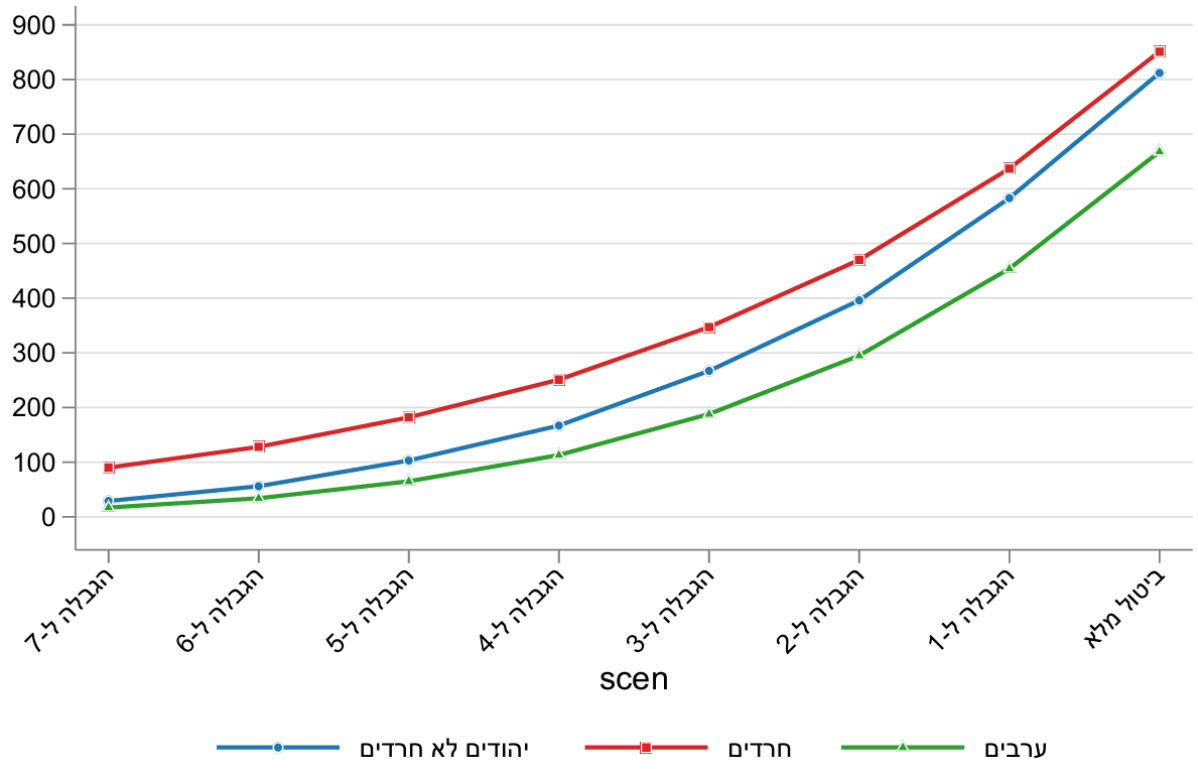
תרשים 30: תשלום מס חודשי לנפש לאחר זיכוי ממס בגין ילדים, סטטוס קוו

אם תשונה המדיניות ומספר נקודות הזיכוי יוגבל, תתגלה תופעה מעניינת: הירידה בהכנסה הפנויה של החרדי העובד הממוצע (חשוב להדגיש, ביחס לסטטוס קוו) תהיה גדולה יותר מזה של פרטים ביתר האוכלוסיות. בהגבלה ל-7 נקודות, הירידה בהכנסה הפנויה לחרדי הממוצע יעמוד על 90 ש״ח נוספים, לעומת 29 ש״ח אצל יהודי שאינו חרדי ו-17 ש״ח אצל ערבי. בהגבלה ל-4 נקודות, הירידה בהכנסה הפנויה של החרדי תהיה כ-251 ש״ח נוספים, לעומת 167 ו-113 ש״ח בהתאמה.

ככל שההגבלה מחמירה, הירידה בהכנסה הפנויה בקרב הפרט היהודי שאינו חרדי תתקרב לזו של החרדי (ומתרחק מזו של הערבי). בהגבלה ל-2 נקודות, הירידה בהכנסה הפנויה תעמוד על 470 ש״ח אצל החרדי ו-396 ש״ח אצל היהודי שאינו חרדי; בהגבלה לנקודה אחת, על 637 ש״ח אצל החרדי ו-583 ש״ח אצל היהודי שאינו חרדי; ולבסוף, ביטול מוחלט של נקודות הזיכוי יוביל לירידה של 812 ש״ח הן אצל היהודי שאינו חרדי ו-851 ש״ח אצל החרדי (ו-668 ש״ח אצל הערבי).

תרשים 31: ירידה בהכנסה הפנויה החודשית לנפש, ביחס לסטטוס קוו

דיון סביב הממצאים

על רקע הדיון הציבורי סביב צמצום הסבסוד הבין-מגזרי,[60] עולה לעיתים הצעה שנראית אינטואיטיבית- הגבלת מספר נקודות הזיכוי בגין ילדים. המצדדים בהצעה זו סוברים כי כיוון שלמשפחות חרדיות יש ילדים רבים יותר, הן נהנות מנקודות זיכוי רבות יותר והגבלתן תצמצם את הזיכוי ותגדיל את תרומתן למס. הנתונים אכן מאשרים את ההנחה הראשונה: 62% מהעובדים החרדים זכאים לפחות ל-7 נקודות זיכוי בגין ילדים, לעומת 21% בלבד בקרב יהודים שאינם חרדים. אולם נתון זה משקף זכאות תיאורטית בלבד, ולא מלמד על הרלוונטיות המעשית של המדיניות. כפי שממצאי המחקר הראו- המסקנה הנגזרת מכך שגויה.

לפני שנבחן את השפעת השינוי במדיניות, נבהיר לאיזה שיעור היא עשויה להשפיע. מתוך העובדים החרדים, ל-38% יש ילדים שהזיכוי בגינם הוא מה שפוטר אותם מחבות מס, ועבורם הגבלת הזיכוי עשויה לשנות את עצם השאלה אם ישלמו מס. לעומתם, 16% נוספים כבר משלמים מס כיום בכל מקרה, וגם עבורם הגבלת הזיכוי עשויה להשפיע, אך רק על גובה התשלום. כפי שנראה להלן, השפעה זו שולית מאוד.

הגבלת נקודות הזיכוי ל-7 (שזו משפחה עם ילדים בגילי 2 ו-5, או בקירוב שלושה ילדים מעל גיל 3), צעד שנועד לכאורה להשפיע בעיקר על משקי בית מרובי ילדים (שזה אחד המאפיינים של משק בית חרדי), כמעט שאינו יוצר את השינוי הנדרש:[61] 2.7% בלבד מהחרדים העובדים יתחילו לשלם מס, ולחרדי הממוצע תרד 90 ₪ בחודש בלבד מההכנסה הפנויה. במקביל, 0.5% מהיהודים שאינם חרדים וערבים יתחילו אף הם לשלם מס, עם תוספת ממוצעת של 29 ₪ ו-17 ₪, בהתאמה. ההשפעה זניחה משום שרוב החרדים העובדים, כפי שהראינו, אינם מגיעים לסף חבות המס מלכתחילה- נקודות הזיכוי הבסיסיות (ועוד מספר נקודות זיכוי שהם מקבלים, כאמור, עד 7 נקודות) מאפסות את חבות המס.

[60] כאמור, העברת משאבים ממגזר אחד לתמיכה במגזר אחר- למשל מיסים שמשלמת קבוצה אחת שממנים שירותים או הטבות לקבוצה אחרת

[61] כאמור, אם המטרה היא הרחבה משמעותית של בסיס המס, וצמצום הסבסוד הבין-מגזרי.

ניתן לטעון שהגבלה דרסטית יותר ל-4 נקודות זיכוי בלבד תוביל לצמצום בסבסוד בין-מגזרי, אך התוצאות הן מוגבלות. צעדים אלה יובילו לכך ש-9.7% חרדים עובדים נוספים יתחילו לשלם מס, עם ירידה בהכנסה הפנויה ממוצעת של כ-250 ₪ בחודש, ובמקביל 3.3% מהיהודים שאינם חרדים ו-3.5% מהערבים ייכנסו אף הם לקבוצת משלמי המס, עם ירידה בהכנסה הפנויה של 167 ₪ ו-113 ₪ בחודש לפרט, בהתאמה. ברמת כלל האוכלוסייה התוספת השנתית להכנסות המדינה תגיע לסך כולל של כ- 2.7 מיליארד ש״ח, מזה כ- 1.95 מיליארד ₪ מיהודים שאינם חרדים, כאשר התוספת מחרדים תעמוד על 410 מיליון, ומערבים- 300 מיליון.

בתרחיש הקיצוני של ביטול מלא של נקודות הזיכוי בגין ילדים, הסבסוד הבין-מגזרי כמעט ולא ישתנה (מה שישתנה זה הגידול בהכנסות לקופת המדינה). אמנם שיעור גבוה יותר מהחרדים יתחילו לשלם מס (37.9%) חרדים שלא שילמו מס, ישלמו כתוצאה מהביטול, לעומת 14.6% נוספים בקרב יהודים שאינם חרדים), וסך ההכנסות ממס יגדלו בכ- 12.6 מיליארד ₪. המחיר של החלטת מדיניות שכזו תהיה שירידה בהכנסה הפנויה הממוצעת לפרט של כ-850 ₪ בחודש בקרב חרדים ו-810 ₪ בקרב יהודים שאינם חרדים, כלומר, השפעה זו תהיה דומה בשתי הקבוצות. המסקנה הנובעת מחלק זה היא שהגבלת נקודות זיכוי בגין ילדים לא תוביל לצמצום משמעותי בסבסוד הבין-מגזרי.

עם זאת, העובדה שהגבלת נקודות הזיכוי אינה כלי יעיל לצמצום הסבסוד הבין-מגזרי אינה אומרת שאין הצדקה לבחון אותה- אלא שיש להפריד בין שתי שאלות שונות. השאלה הראשונה היא האם הגבלת הזיכויים תצמצם את הסבסוד הבין-מגזרי. כפי שהראינו, התשובה שלילית, שכן רוב החרדים העובדים אינם מגיעים לסף חבות המס מלכתחילה, וצמצום הזיכוי ל-2-3 ילדים ישפיע באופן שולי, כאשר צמצום כלל הזיכוי פוגע באופן דומה גם ביהודים שאינם חרדים. השאלה השנייה, הנפרדת לחלוטין, היא האם עיצוב הזיכוי הנוכחי מוצדק כשלעצמו.

אחת הסיבות שבבסיס נקודות הזיכוי בגין ילדים היא צמצום ״אי-השוויון האופקי״. הרעיון הוא שלמשקי בית בעלי הכנסה זהה אך מספר ילדים שונה יש עול כלכלי שונה, ולכן המדיניות מבקשת להקל עליהם דרך צמצום בנטל המס. אלא שניתן לטעון כי ההצדקה הזו נחלשת ככל שמספר הילדים גדל, משום שהעלות השולית של ילד נוסף למשק הבית פוחתת (בין היתר בשל ״יתרונות לגודל״ בהוצאות משק הבית- זהו ההיגיון שעל פיו נעשים חישובים לפי תקנון לנפשות סטנדרטיות, כפי שאנו עושים גם במחקר זה). המבנה הנוכחי, לעומת זאת, אינו מתחשב כלל בעלות השולית הפוחתת- מספר נקודות הזיכוי לכל ילד נקבע לפי גילו, ואינו יורד עם ריבוי הילדים, וכן אינו כפוף לתקרה כלשהי. כלומר, משפחה מרובת ילדים צוברת נקודות זיכוי עבור כל אחד מילדיה ללא הגבלה, גם כאשר תוספת העלות בגין הילד הנוסף קטנה.

לפיכך, קביעת תקרה לנקודות הזיכוי בגין ילדים עשויה להיות מוצדקת מטעמי עיצוב מדיניות מס- התאמה טובה יותר בין הזיכוי לבין העלות השולית האמיתית של ילד נוסף, ואיזון מול עלות המדיניות לקופת הציבור- ולא ככלי לצמצום פערים בין-מגזריים, שאותו, כאמור, היא אינה משיגה.

סיכום ודיון

מחקר זה הראה שנטל מס ההכנסה בישראל מוטל בעיקרו על קבוצות ההכנסה הגבוהות ועל היהודים הלא חרדים. מס ההכנסה, במידה רבה, הוא מנת חלקו של המעמד הבינוני-גבוה, קבוצה שהולכת וגדלה במבט על פני שנים, בעוד שהוא כמעט ואינו משפיע על קבוצות ההכנסה הנמוכות.

משקי בית יהודים שאינם חרדים, המצויים יותר בעשירונים הבינוניים-גבוהים, הם אלה שמשלמים ברובם מס הכנסה, ושיעור המס שהם משלמים גדל עם השנים. לעומתם, משקי בית חרדים וערבים מצויים יותר בעשירונים הנמוכים. שיעור המשלמים מתוכם מס הכנסה נמצא במגמת ירידה, וכך גם שיעור המס עצמו. אם משווים בין שווי הזיכוי ממס שהם מקבלים לבין המס שהם משלמים, מתקבל יחס של פי שלושה בקרב משקי בית ערבים ופי ארבעה בקרב חרדים.

המחקר המחיש גם כיצד רפורמות שמטרתן להיטיב עם האוכלוסייה באמצעות נקודות זיכוי מיטיבות, מטבע הדברים עם אוכלוסיות שמשלמות מס הכנסה, כלומר עשירוני הביניים והגבוהים, ובפועל בעיקר עם משקי בית יהודים שאינם חרדים. הן פחות מיטיבות (ולא כוונו) לאוכלוסיות שמשלמות פחות מס, העשירונים הנמוכים, ובפועל בעיקר עם חרדים וערבים. באשר להטבות שנועדו להיטיב עם העשירונים הנמוכים, כמו מענקי עבודה שאינם קשורים למס הכנסה, נמצאו אפקטיביות: ככל שהעשירון נמוך יותר, כך עולה שיעור מקבלי המענקים, ושיעור השיפור הממוצע בשכר בקרב מקבליהם עמד על 10% (נכון לשנת 2022). עוד נמצא כי שיעור גבוה יותר ממשקי בית החרדים, בהשוואה לקבוצות האחרות, מקבלים מענקי עבודה בפועל, וגם סכום המענק גבוה יותר בקרבם. שיעור מקבלי המענק בקרב משקי בית יהודים שאינם חרדים בירידה על פני השנים, בעוד שמשקי בית ערבים מוקמים בתווך- שיעור מקבלי המענק נמוך בהשוואה לחרדים וגבוה ביחס ליהודים שאינם חרדים. גובה המענק שקיבלו נמוך ביחס לחרדים ודומה כמעט לחלוטין לזה שקיבלו יהודים שאינם חרדים.

לבסוף, המחקר בחן מה תהיה ההשפעה על האוכלוסיות השונות אילו הוגבלו נקודות הזיכוי בגין ילדים. באשר לאוכלוסייה החרדית, נמצא כי הגבלה ל-7 נקודות זיכוי, המקבילות ל-2-3 ילדים בהתאם לגילים, כמעט לא תשנה דבר (כשהמטרה היא הרחבת בסיס המס והקטנת הסבסוד הבין-מגזרי). זאת, אף על פי ש"פרופיל הזכאות" של אוכלוסייה זו מאפשר נקודות זיכוי רבות: 62% מהעובדים החרדים עם ילדים זכאים, על פי מספר וגילי ילדיהם, ליותר מ-7 נקודות זיכוי, לעומת 21% בקרב יהודים שאינם חרדים ו-26% בקרב ערבים, והזכאות התיאורטית הממוצעת בתוך הקבוצה החרדית עומדת על כ-12 נקודות. בפועל, הגבלה כזו תגרום לכך ש-2.7% בלבד מהחרדים העובדים יתחילו לשלם מס הכנסה שלא שילמו לפניכן, בתוספת ממוצעת של כ-90 שקלים לפרט חרדי המשלם מס. נכון שמבחינה תיאורטית מהלך כזה יצמצם את הסבסוד הבין-מגזרי, שכן הוא משפיע יותר על חרדים מאשר על לא-חרדים, אך בפועל ההשפעה מזערית.

גם צעד דרמטי בהרבה, ביטול מלא של נקודות הזיכוי, לא יוביל לתוצאה הרצויה. אמנם 38% מהעובדים החרדים שלא שילמו מס יתחילו לשלם, אך הגידול הממוצע בתשלום, בקרב פרטים המשלמים מס, ביחס לסטטוס קוו, יהיה דומה בין יהודים שאינם חרדים לחרדים. כלומר, המדיניות פוגעת בשתי הקבוצות במידה דומה, ואינה מצמצמת את הפער המשמעותי הקיים ביניהם.

בשורה התחתונה, סיפור הפערים בתשלומי מס ההכנסה בין קבוצות האוכלוסייה אינו סיפור של מדיניות המס, אלא בעיקרו נובע מפערים בגובה שכר. שכרם של יהודים שאינם חרדים גבוה בהרבה משכרם של חרדים וערבים. שאלת הפערים בשכר חורגת מגבולות המחקר הזה, אך מקורה, במידה רבה, בחינוך.

אוכלוסיות שאינן לומדות לימודי ליבה לא יגיעו לרמות שכר הדומות לאלה שלומדים אותם, והתפלגות השכר, ובעקבותיה תשלום המס, הם במידה רבה תוצאה של כך.

מכל אלה עולות שלוש תובנות מרכזיות:

1. מדיניות המיסוי שמטרתה להקל על מעמד הביניים באמצעות הקלות במס הכנסה ונקודות זיכוי הצליחו במטרתן. כך גם המענקים לבעלי הכנסות נמוכות.

2. המגמות של גידול בפערי תשלומי מס בין יהודים שאינם חרדים לבין חרדים וערבים לנוכח הפרוגרסיביות הגוברת של מערכת מס ההכנסה מדאיגות במיוחד לאור המגמות הדמוגרפיות.

3. צעדים כגון הגבלת נקודות זיכוי לא יהיו אפקטיביים כאשר המטרה היא צמצום הסבסוד הבין-מגזרי. נקודות זיכוי בגין ילדים הן מוצדקות במטרה לצמצם את אי השוויון האופקי (כשלמשקי בית בעלי הכנסה זהה אך מספר ילדים שונה, ועל כן העול הכלכלי שונה). אולם, קביעת תקרת גג לנקודות הזיכוי, או התאמה טובה יותר בין מערך הזיכוי לבין העלות השולית האמיתית של ילד נוסף, ואיזון מול עלות המדיניות לקופת הציבור, עשויה להיות מוצדקת.

מקורות

ברנדר, ע. ומ. סטרבצ'ינסקי (2020). *מענק עבודה בישראל: השפעות על התעסוקה וראיות על ההשפעות הדיפרנציאליות של תכנית על בסיס הכנסה משפחתית לעומת הכנסה אישית*. בנק ישראל, חטיבת המחקר.

גורדון, ג. (2025). *אשר על המס: השתלבות חרדים ותשלומי מסים – הנטל והפוטנציאל*. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

גרייזס, א., ע. רז-דרור, נ. בן-טובים, א. גרופל (2025). *הכנסות תושבי ישראל*. החטיבה לתכנון וכלכלה, רשות המסים בישראל

דוח בנק ישראל (2026). *דוח 2025*. בנק ישראל, ירושלים.

דוח מבקר המדינה (2020). *יישום תוכנית מענק עבודה ברשות המיסים – מעקב מורחב*. מבקר המדינה, דוח שנתי 71א

מינהל הכנסות המדינה. (2026). *דוח מינהל הכנסות המדינה לשנים 2023-2024 ונתונים ראשוניים לשנת 2025*. אגף הכלכלן הראשי, משרד האוצר.

Kaplow, L. (1992). *"A Model of the Optimal Complexity of Rules,"* NBER Working Papers 3958, National Bureau of Economic Research, Inc.

Musgrave, R.A. (1959) *The Theory of Public Finance*. McGraw Hill, New York.

OECD (2026), *Taxing Wages 2026: The Progressivity of Labour Taxation in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/3a5169ef-en.

Revenue Statistics OECD 2025: Israel (OECD, 2025a)

Taxing Wages 2025: Israel (OECD, 2025b)

Zidar, O. (2019). *Tax Cuts for Whom? Heterogeneous Effects of Income Tax Changes on Growth and Employment*. Journal of Political Economy. Volume 127, Number 3

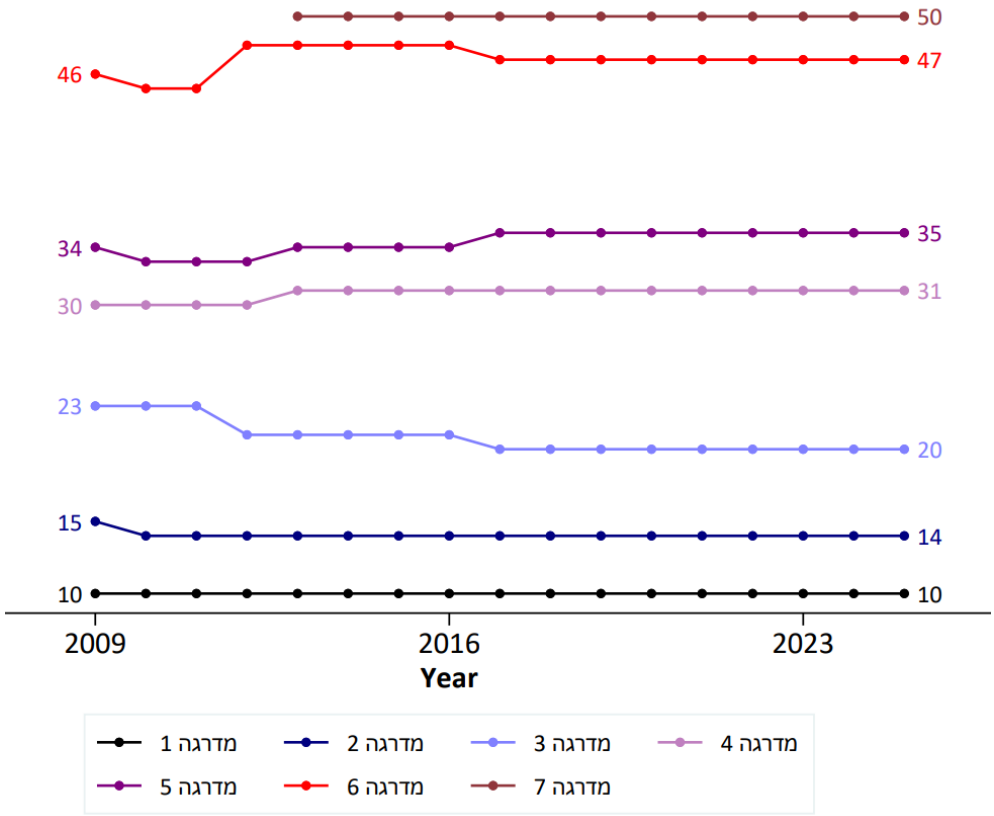
נספחים

נספח 1

שינויים במדרגות המס השוליות וספי ההכנסה לאורך השנים

בחינת מדרגות המס השוליות לאורך התקופה 2009-2025 מעלה תמונה של יציבות יחסית. השינוי המבני המשמעותי ביותר בתקופה זו היה הוספת מדרגת "מס יסף" בשיעור 50% בשנת 2013, שנועדה להגדיל את ההכנסות ממס מבעלי הכנסות גבוהות במיוחד. שינוי נוסף על פני אותה תקופה היה הפחתה הדרגתית של מדרגה 3 מ-23% ל-20%, צעד שנועד להקל על מעמד הביניים.

תרשים נ1-א: התפתחות לאורך השנים של שיעור המס השולי (2009–2025)

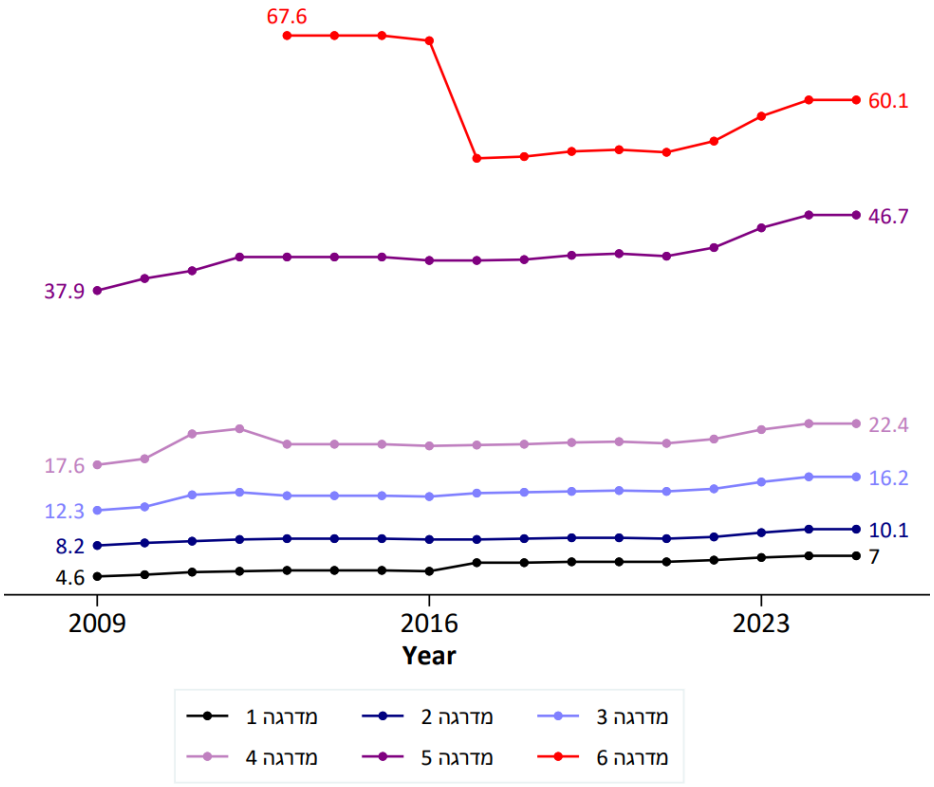

בעוד ששיעורי המס השוליים נותרו יציבים יחסית, ספי ההכנסה, או רף ההכנסה שמעבר לו חל שיעור מס גבוה יותר- התעדכנו לאורך השנים, אבל רק במונחים שוטפים (המוצגים בתרשים 41). בהסתכלות כוללת מ-2009 ועד 2025, שיעור העלייה השנתית הממוצעת בכל המדרגות, למעט הגבוהה ביותר, נע בין 1% ל-3%.

אולם מבט על הנתונים במונחים ריאליים (תרשים 41) מראה כי בתקופה הכוללת השינויים היו דווקא מינוריים (למעט בקבוצת ההכנסה העליונה), ואפילו הייתה ירידה קלה בחלק מקבוצות ההכנסה.

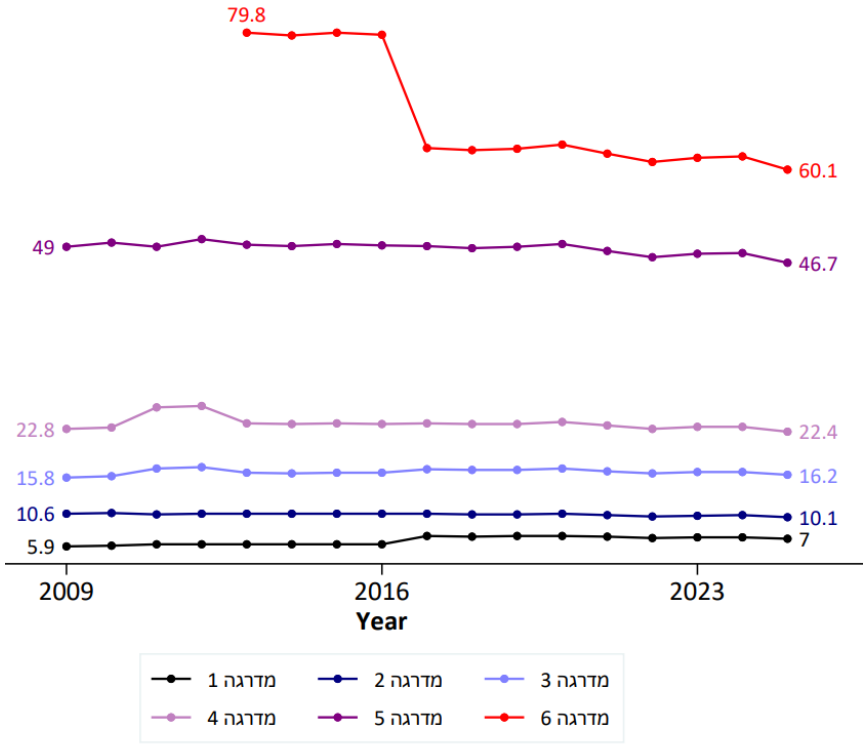
תרשים נ1-ב: התפתחות לאורך השנים של ההכנסה החודשית לפיה נקבע המס השולי (2009–2025)

באלפי שקלים, במונחים שוטפים

תרשים נ1-ג: התפתחות לאורך השנים של ההכנסה החודשית לפיה נקבע המס השולי (2009–2025)

באלפי שקלים, במונחים ריאליים (100.0=2025)

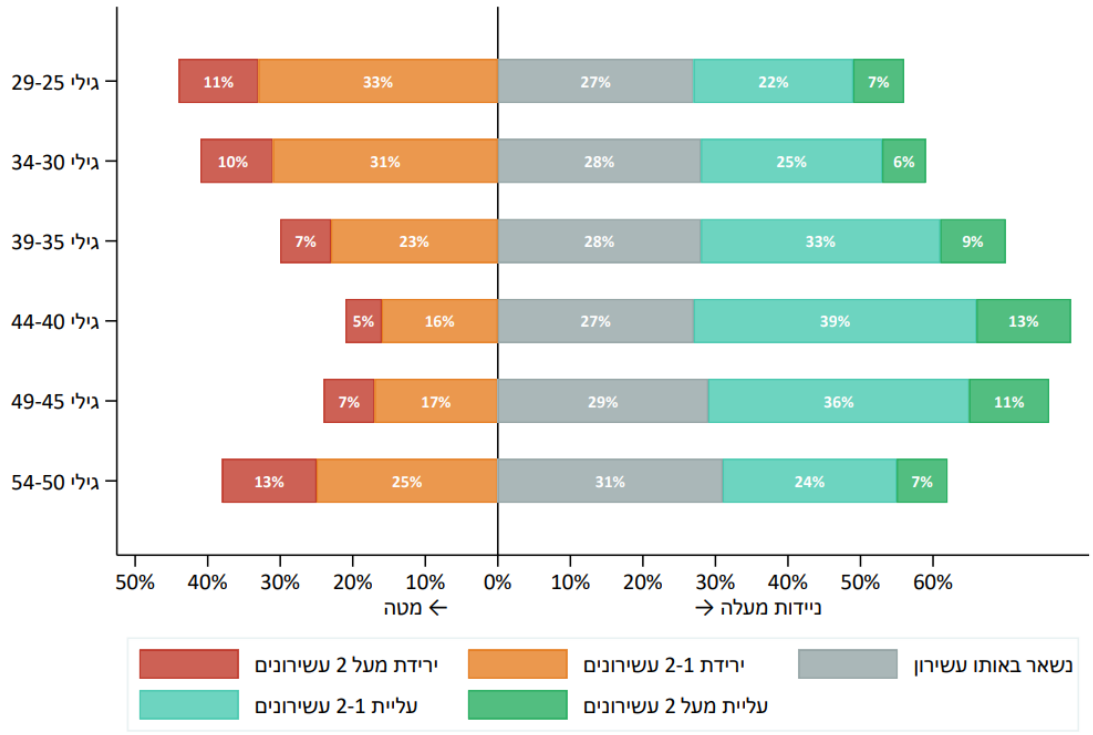
נספח 2

מעבר של משקי בית בין עשירוני הכנסה

כדי לבחון את ניידות ההכנסות של משקי בית בישראל לאורך זמן, עקבנו אחר אותם משקי בית בשתי נקודות זמן: 2014 ו-2023. משקי הבית חולקו לעשירוני הכנסה בכל אחת מנקודות הזמן (חלק זה אינו כולל משקי בית ללא הכנסות). בנוסף, משקי הבית פולחו לפי גיל ראש משק הבית בשנת 2014, בחלוקה לשש קבוצות גיל בנות חמש שנים (25–29 עד 50–54).

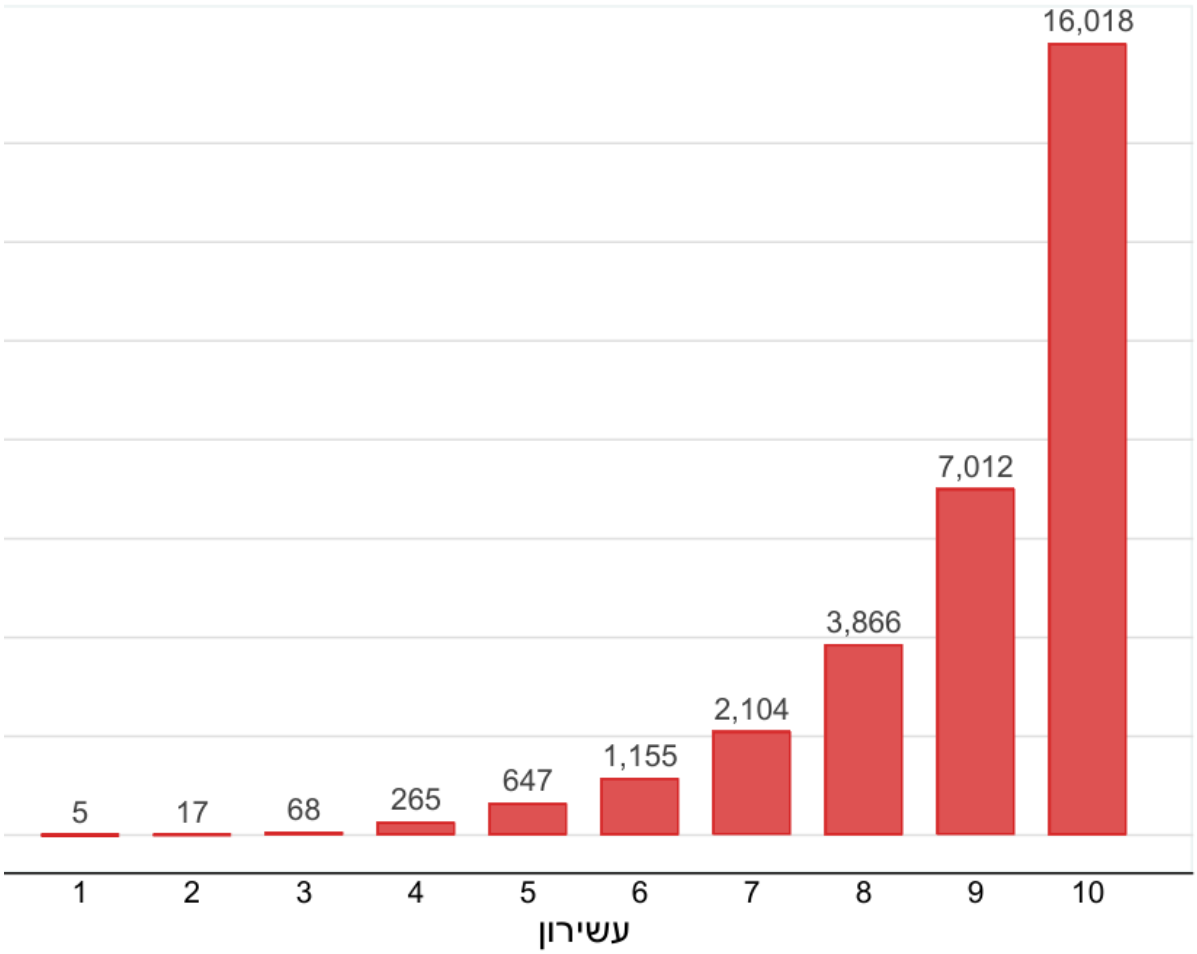
לכל משק בית חושב השינוי בעשירון בין 2014 ל-2023, והתוצאה סווגה לחמש קטגוריות: ירידה של יותר משני עשירונים, ירידה של עשירון אחד עד שניים, שהייה באותו עשירון, עלייה של עשירון אחד עד שניים, ועלייה של יותר משני עשירונים. חלוקה זו מאפשרת להבחין בין תנועות קטנות ושכיחות (עשירון אחד למעלה או למטה) לבין קפיצות משמעותיות בהתפלגות ההכנסות.

תרשים נ4 – ניידות בין עשירונים, לפי קבוצות גיל (2014-2023)

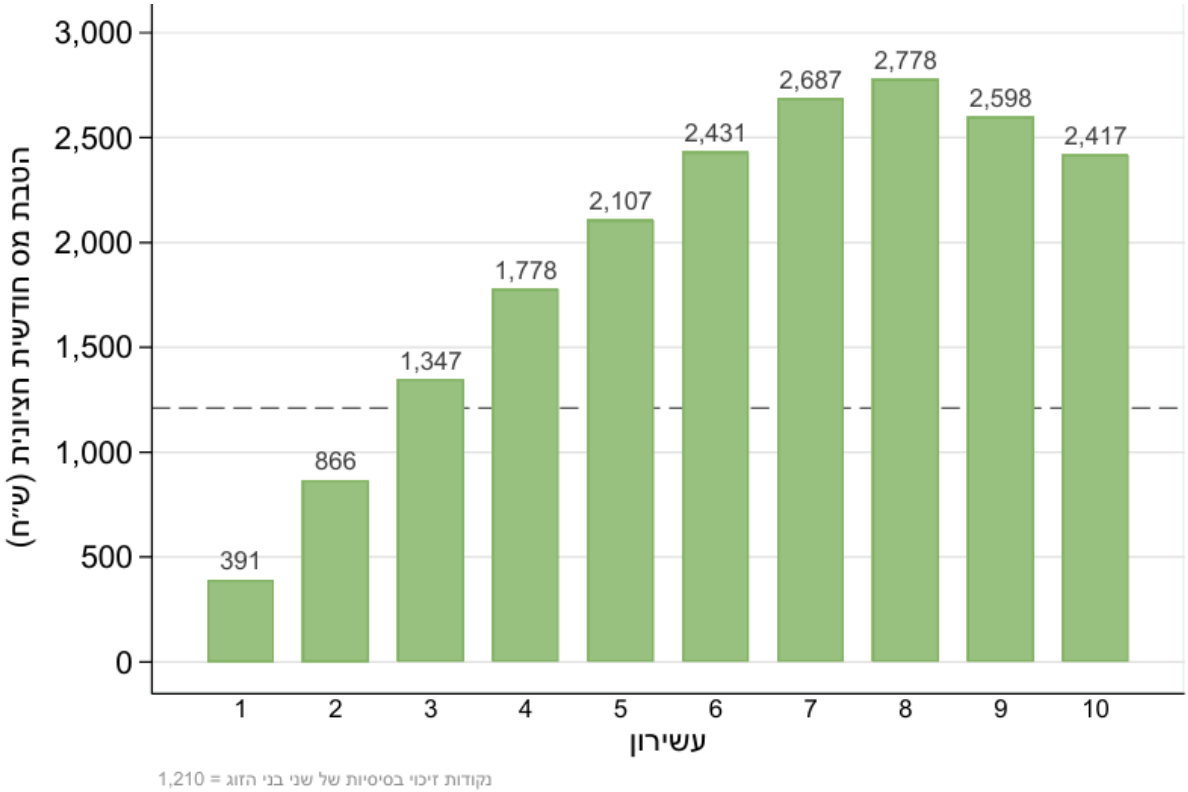
נספח 3

גובה המס המשולם לפי עשירונים (2024)

להלן ניתוח נוסף שבוצע במסגרת המחקר (ולא נכנס לניתוח העיקרי), המתאר את הסכום החודשי של זיכויים ממס לפי עשירוני הכנסה של משקי בית.

גובה הזיכוי ממס לפי עשירונים (2024)

נציין שוב כי השימוש בחציון ולא בממוצע הוא כדי להימנע מהטיות הנובעות מערכים קיצוניים, המתרחשים לעתים בתשלומי מס הכנסה. עוד נוסיף כי בחישוב של החציון עבור סכום המס המשולם הפרדנו בין המשלמים מס לשאינם משלמים מס, והתוצאה היא ממוצע משוקלל לפי גודל האוכלוסייה בכל קבוצה.

נספח 4

ע"פ דיווח עצמי העולה מנתוני סקר ההוצאות נמצא כי שיעור משקי הבית[62] החרדים התורמים כספים למוסדות ולמפעלים גבוה במידה ניכרת מזה של הקבוצות האחרות- 86% בקרב החרדים, לעומת 45% בקרב יהודים שאינם חרדים ו-13% בלבד בקרב ערבים. נתון זה עשוי להעלות את הטענה ששיעור המס הנמוך של החרדים נובע, בין השאר, מזיכויי המס בגין תרומות (זיכוי לפי סעיף 46).[63]

טבלה נ-4א: שיעור משקי הבית התורמים, לפי קבוצת אוכלוסייה[64]

	שיעור התורמים	תרומה ממוצעת, בשקלים (בקרב תורמים)	סך משקי הבית
יהודים שאינם חרדים	45%	324	1,142,447
חרדים	86%	810	196,490
ערבים	13%	367	265,413

מקור: סקר הוצאות המשפחה, 2023

[62] הסרנו משקי בית יחידנים מהניתוח.
[63] הניתוח מניח (באופן שמרני- זו הנחה שמרנית! זה המקסימום של הזיכוי) כי כלל התרומות זכאיות לזיכוי ממס בהתאם לסעיף 46 לפקודת מס הכנסה המסדיר זיכוי ממס של 35% מסכום התרומה.
[64] לאחר שהוסרו משקי בית עם תצפיות חריגות, שבהם סכום התרומה גבוה מסכום הכנסות מעבודה של משק הבית

אולם נזכיר כי זיכוי בגין תרומות מפחית את המס בפועל רק בקרב פרטים עם חבות מס. ולכן בדקנו, מתוך משקי הבית התורמים, איזה שיעור מתוכם נותר עם חבות מס, לאחר שקלול של נקודות זיכוי בגין תושבות ומספר ילדים, בקרב משקי בית תורמים.

נקודה זו חשובה במיוחד בהקשר של משקי בית חרדים, שהם על פי רוב מרובי ילדים.[65] מאפיין זה מגדיל את היקף נקודות הזיכוי בגין ילדים, וכך מקטין את הסבירות שתיוותר חבות מס שכנגדה ניתן לנצל זיכוי בגין תרומות.

כדי לבחון זאת נעזרנו בנתוני סקר הוצאות המשפחה,[66] הכולל נתונים על תרומות של משקי בית ועל שכר הברוטו של כל בני הזוג.[67] עבור כל משק בית תורם חישבנו את מס ההכנסה הסטטוטורי של כל אחד מבני הזוג על בסיס שכר הברוטו שלהם, ולאחר מכן בחנו (בדומה למתודולוגיה שבפרק 3) האם נותרה חבות מס לפחות אצל אחד מבני הזוג לאחר התחשבות בזיכויים בגין תושבות וילדים.

הממצאים מלמדים כי לאחר שקלול הזיכויים בגין תושבות וילדים, שיעור משקי הבית התורמים שנותרו בעלי חבות מס, כלומר אלה שעבורם הזיכוי בגין תרומות רלוונטי בכלל, גבוה יותר בקרב יהודים שאינם חרדים (36%) לעומת חרדים (23%).[68] בקרב ערבים שיעור התורמים נמוך מלכתחילה, ולכן ערוץ זה אינו משמעותי עבורם.

טבלה נ-4ב: משקי בית תורמים שנותרו בעלי חבות מס לאחר התחשבות בזיכויים בגין תושבות וילדים, לפי קבוצת אוכלוסייה

	משקי בית תורמים, עם חבות מס	סך משקי הבית במדגם	שיעור משקי בית תורמים, עם חבות מס, מסך משקי הבית
יהודים שאינם חרדים	413,875	1,142,447	36%
חרדים	45,774	196,490	23%
ערבים	25,945	265,413	10%
סה"כ	**485,594**	**1,604,350**	**30%**

מכאן שלמרות שהחרדים תורמים בשיעור גבוה בהרבה, הזיכוי בגין תרומות רלוונטי עבור שיעור הדומה לזה שבקרב יהודים שאינם חרדים. לפיכך, ייתכן כי ניתן לייחס ירידה מסוימת בשיעור המס של חרדים בגין תרומות, אך ההשפעה אינה שונה ביחס ליהודים שאינם חרדים.

נספח 5

[65] ראו להלן את פרופיל ההנחות לשנת 2024, נספח 6, וכן את החלק השלישי בפרק 3 המרחיב בנושא הזה.
[66] כלל הניתוח בסעיף זה מבוסס על נתוני הסקר, ולא על מאגר המידע המנהלי ששימש בשאר המחקר, לצד לוח נקודות הזיכוי בגין ילדים לשנת 2024. מכיוון שנתוני הסקר לשנת 2024 טרם פורסמו, יישמנו את לוח נקודות הזיכוי העדכני על נתוני השכר מהסקר האחרון הזמין (2023). לצד זאת, יש לציין כי הניתוח מניח יציבות יחסית בהתפלגות ההכנסות, ושנקודות הזיכוי בשנת 2024 לא השפיעו על ההחלטה לתרום או שלא לתרום.
[67] מכיוון שהסקר אינו מאפשר לזהות מי מבני משק הבית ביצע בפועל את התרומה, אנו מניחים שהתרומה בוצעה על ידי בן/בת הזוג עם חבות המס הגבוהה יותר, שכן פרט זה זכאי להחזר מס גבוה יותר בגין תרומות.
[68] נציין כי התרומה החציונית בקרב משקי בית חרדים תורמים עם חבות מס יותר גבוה ביחס ליהודים שאינם חרדים התורמים: כ-600 שקלים לעומת כ-150 שקלים בחודש.

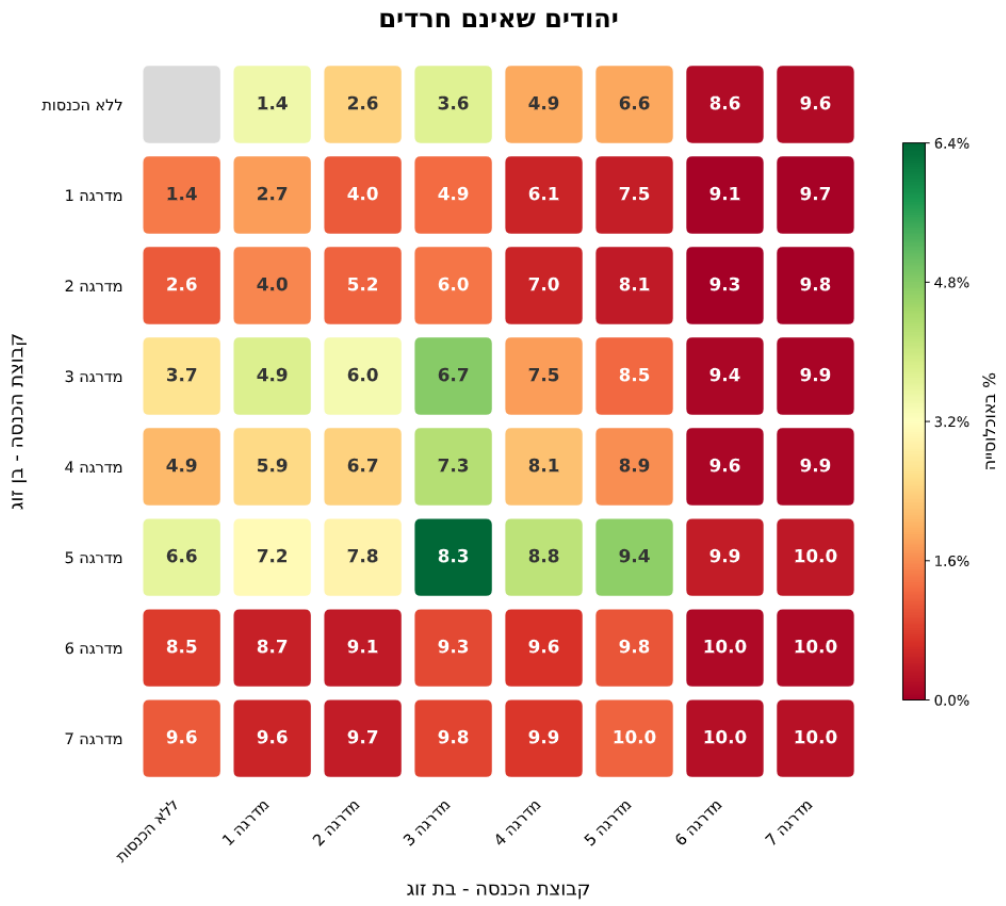
מפת חום של סוגי נישואין לפי שיעורם באוכלוסייה, לצד עשירון ממוצע של משק הבית, לפי קב' אוכלוסייה

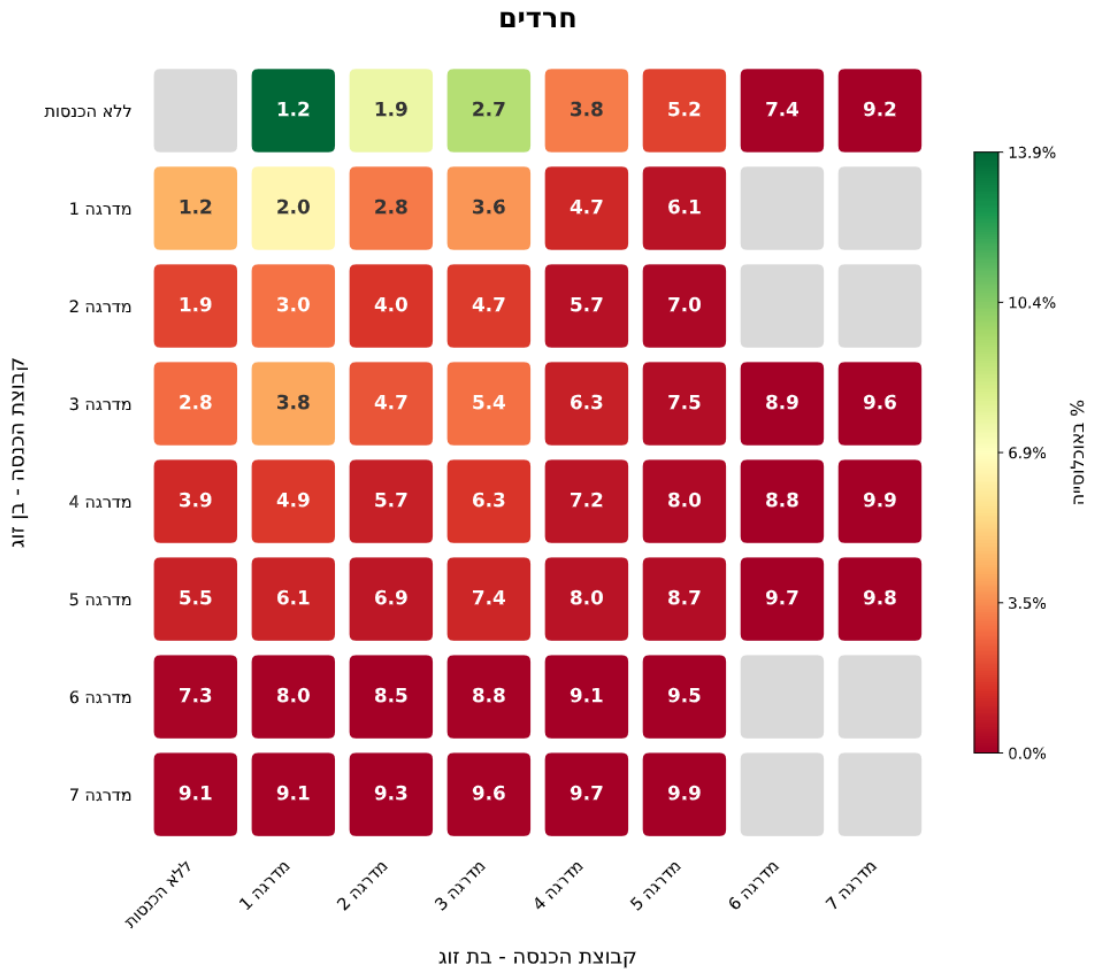
הממצאים שבתרשימים הבאים מלמדים על ריכוז גבוה של "דפוסי נישואין" שבהם שני בני הזוג מצויים בעשירונים גבוהים יחסית, כאשר בני הזוג נוטים להימצא בעשירונים גבוהים יותר מבנות הזוג. משק הבית השכיח ביותר בקבוצה זו הוא כזה שבו בן הזוג במדרגה 5 ובת הזוג במדרגה 3 (עשירון ממוצע 8.3).

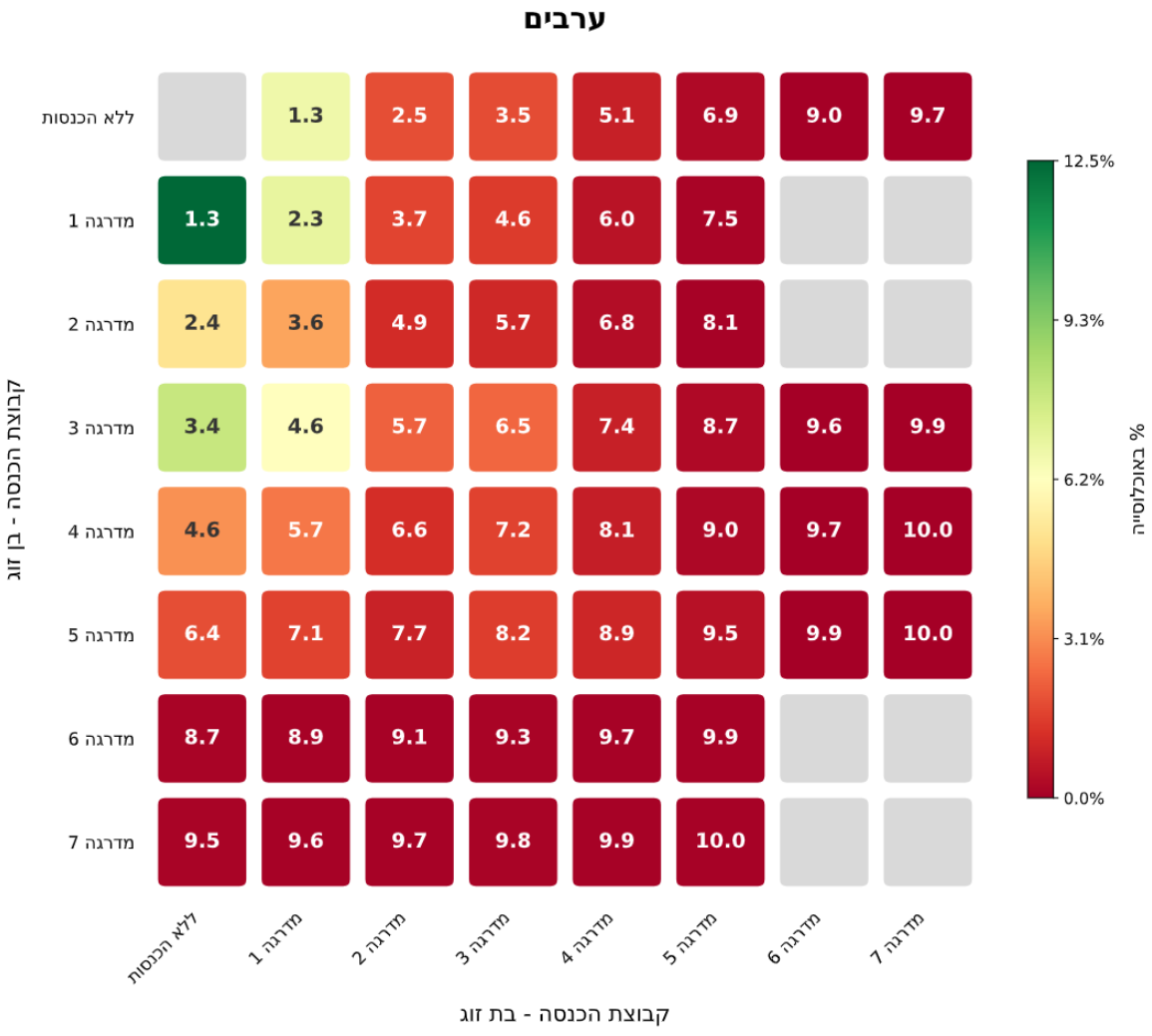
בקרב החרדים, משק הבית השכיח ביותר הוא כזה שבו בן הזוג ללא הכנסה ובת הזוג במדרגה 1 (עשירון ממוצע 1.2), אך שכיחים גם משקי בית שבהם בן הזוג אינו עובד ובת הזוג במדרגה 3 (עשירון ממוצע 2.7).

בקרב הערבים התמונה הפוכה- משק הבית השכיח ביותר הוא כזה שבו בת הזוג אינה עובדת ובן הזוג במדרגה 1 (עשירון ממוצע 1.3), אחריו שכיחים משקי בית שבהם בת הזוג אינה עובדת ובן הזוג במדרגה 3 (עשירון ממוצע 3.4). במובן זה, הערבים מהווים מעין "תמונת ראי" לחרדים בכל הנוגע לתעסוקת בני הזוג- בעוד שבמשפחות החרדיות האישה היא לרוב המפרנסת, במשפחות הערביות זהו הגבר.

לבסוף, בהשוואה בין הקבוצות באותם צירופי מדרגות של שני בני הזוג, עשירון ההכנסה של יהודים שאינם חרדים הוא בדרך כלל הגבוה ביותר, ושל החרדים הנמוך ביותר. הדבר נובע משתי סיבות. הראשונה, שבתוך כל קבוצת הכנסה יהודים שאינם חרדים נוטים להימצא בקצה הגבוה של ההתפלגות והחרדים בקצה הנמוך (הערבים נמצאים בין השניים). הסיבה השנייה, המשמעותית יותר, היא שלמשפחות החרדיות יש יותר ילדים, והדבר משפיע על דירוג העשירון- שכן העשירון נקבע לפי חלוקת ההכנסה נטו במספר הנפשות הסטנדרטיות במשק הבית.

חרדים
ללא הכנסות
מדרגה 1
מדרגה 2
מדרגה 3
מדרגה 4
מדרגה 5
מדרגה 6
מדרגה 7
קבוצת הכנסה - בן זוג
קבוצת הכנסה - בת זוג
% באוכלוסייה
13.9%
10.4%
6.9%
3.5%
0.0%
1.2 1.9 2.7 3.8 5.2 7.4 9.2
1.2 2.0 2.8 3.6 4.7 6.1
1.9 3.0 4.0 4.7 5.7 7.0
2.8 3.8 4.7 5.4 6.3 7.5 8.9 9.6
3.9 4.9 5.7 6.3 7.2 8.0 8.8 9.9
5.5 6.1 6.9 7.4 8.0 8.7 9.7 9.8
7.3 8.0 8.5 8.8 9.1 9.5
9.1 9.1 9.3 9.6 9.7 9.9

***הערה: קבוצת "ללא הכנסות" מהווה 5.1% ממשקי בית יהודים שאינם חרדים, 11.4% ממשקי בית חרדים ו-15.7% ממשקי בית ערבים**

נספח 6

ריכוז נקודות הזיכוי השונות הניתנות להורים לילדים

גיל הילד בשנת המס	מספר הנקודות לאם או להורה שמקבל את קצבת הילדים/שהילד בחזקתו	מספר הנקודות לאב או להורה שלא מקבל את קצבת הילדים/שהילד לא בחזקתו
שנת הלידה	• 2.5 החל מ-2024 (1.5 בשנים קודמות) • 1.5 אם האימא בוחרת לדחות נקודה לשנה הבאה	2.5 החל מ-2024 (1.5 בשנים קודמות)
השנה שבה ימלאו לילד שנה	• 4.5 החל מ-2024 (2.5 בשנים קודמות) • 5.5 אם האימא דחתה את קבלת הנקודה מהשנה שעברה	4.5 החל מ-2024 (2.5 בשנים קודמות)
השנה שבה ימלאו לילד שנתיים	4.5 החל מ-2024 (2.5 בשנים קודמות)	4.5 החל מ-2024 (2.5 בשנים קודמות)
השנה שבה ימלאו לילד 3	3.5 החל מ-2024 (2.5 בשנים קודמות)	3.5 החל מ-2024 (2.5 בשנים קודמות)
השנים שבהן ימלאו לילד 5-4	2.5	2.5
השנים שבהן ימלאו לילד 12-6	2 החל מ-2022 (1 בשנים קודמות)	1 החל מ-2022 (0 בשנים קודמות)
השנים שבהן ימלאו לילד 17-13	2 החל מ-2024 (1 בשנים קודמות)	1 החל מ-2024 (0 בשנים קודמות)
השנה שבה ימלאו לילד 18	1/2	-

מקור: אתר "כל-זכות"

https://www.kolzchut.org.il/he/%D7%A0%D7%A7%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA_%D7%96%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%99_%D7%9E%D7%9E%D7%A1_%D7%94%D7%9B%D7%A0%D7%A1%D7%94_%D7%9C%D7%94%D7%95%D7%A8%D7%94_%D7%9C%D7%99%D7%9C%D7%93_%D7%A2%D7%93_%D7%92%D7%99%D7%9C_18